

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๑๓๑ – ๑๔๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๓๑

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุพึงพิจารณาดังนี้ว่า เราเจริญสติปัฏฐาน ๔ แล้วหรือหนอ

เพราะเหตุว่าเป็นหนทางเดียวจริง ๆ ที่จะทำให้อารมณ์ ๕ ได้ ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐาน ๔ ก็ไม่สามารถที่จะรู้อารมณ์ ๕ ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุพึงพิจารณาดังนี้ว่า เราเจริญสัมมัตถาน ๔ แล้วหรือหนอ

สัมมัตถาน ได้แก่ วิริยะ ซึ่งเกิดร่วมกับสติ ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูป เป็นความเพียรชอบ

ไม่ใช่เพียรอย่างอื่น แต่เพียรระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ เป็นผู้ที่เจริญสัมมัตถาน เจริญความเพียร เจริญวิริยะ ไม่ใช่วิริยะในเรื่องอื่น แต่วิริยะที่จะระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุพึงพิจารณาดังนี้ว่า เราเจริญอิทธิบาท ๔ แล้วหรือหนอ

อิทธิบาท ได้แก่ **ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา** ซึ่งจะต้องมีในการเจริญสติปัฏฐาน ถ้าไม่มีฉันทะ ก็ไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูป

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุพึงพิจารณาดังนี้ว่า เราเจริญอินทริย์ ๕ แล้วหรือหนอ

ภิกษุพึงพิจารณาดังนี้ว่า เราเจริญพละ ๕ แล้วหรือหนอ

เป็นการตรวจสอบตัวเองตามความเป็นจริงตลอดเวลา

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุพึงพิจารณาดังนี้ว่า เราเจริญโพชฌงค์ ๗ แล้วหรือหนอ

ภิกษุพึงพิจารณาดังนี้ว่า เราเจริญอัฐมรรคอันประเสริฐแล้วหรือหนอ

ภิกษุพึงพิจารณาดังนี้ว่า เราเจริญสมณะและวิปัสสนาแล้วหรือหนอ

ไม่ใช่หมายความว่า ให้ไปเจริญฌาน แต่หมายความว่าในมรรคมีองค์ ๘ นั้นเอง มีทั้งสมณะและวิปัสสนา ในขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของนาม ในขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของรูป สงบจากอกุศล เพราะเหตุว่าสติกำลังระลึกรู้ลักษณะของนามว่าเป็นนาม ระลึกรู้ลักษณะของรูปว่าเป็นรูป เมื่อเพิ่มมากขึ้น ก็สงบจากกิเลส คือ การรู้ลักษณะของนามของรูปนั้นมากขึ้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุพึงพิจารณาดังนี้ว่า เราทำวิชาและวิมุตติให้แจ้งแล้วหรือหนอ

ไม่ใช่การหลอกตัวเอง แต่เป็นการพิจารณาตามความเป็นจริงว่า ได้ถึงมรรคจิต ผลจิต รู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้วหรือยัง

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร สารีบุตร ก็สมณะ หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ผู้ทำบิณฑบาตให้บริสุทธิแล้วในอดีตกาลทั้งหมดนั้น พิจารณาแล้ว พิจารณาแล้วอย่างนี้ทีเดียว จึงทำให้บิณฑบาตให้บริสุทธิได้ สมณะ หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ผู้จักทำบิณฑบาตให้บริสุทธิในอนาคตทั้งหมดนั้น ต้องพิจารณาแล้ว พิจารณาแล้วอย่างนี้ทีเดียว จึงจักทำบิณฑบาตให้บริสุทธิได้

ทรงตรัสไว้ก่อนที่จะปรินิพพาน ให้เห็นว่า บุคคลในอดีตได้เจริญอย่างไร แม้ในอนาคตก็ต้องเจริญเหมือนกันอย่างนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สมณะ หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ผู้กำลังทำบิณฑบาตให้บริสุทธิอยู่ในบัดนี้ทั้งหมดนั้น ย่อมพิจารณาแล้ว พิจารณาแล้วอย่างนี้เทียว จึงทำบิณฑบาตให้บริสุทธิได้ เพราะฉะนั้นแล พวกเธอพึงสำเหนียกว่า จักพิจารณาแล้ว จักพิจารณาแล้ว ทำบิณฑบาตให้บริสุทธิ

ดูกร สารีบุตร พวกเธอพึงสำเหนียกไว้อย่างนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาสิตนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงชื่นชมยินดี พระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล

เหมือนกันทุกสมัย ไม่ใช่ว่าสมัยนี้จะไม่เหมือนกับสมัยก่อน ผู้ที่จะรู้แจ้ง อริยสัจธรรมจะต้องพิจารณาเหมือนอย่างบุคคลในครั้งอดีตที่ได้พิจารณาแล้ว

เรื่องของจิตมีระลึกระซึ่งเป็นปกติเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ระลึกได้ ไม่ต้องกัน แต่เป็นผู้ที่สตรระลึกรู้ลักษณะของนามของรูปมากขึ้น เพิ่มขึ้น

ถ. บุคคลเป็นจำนวนมาก เขาซื้อลอตเตอรี่กันทุกเดือน เมื่อถูกลอตเตอรี่เขาก็ย่อมเกิดโสมนัสยินดี มีความพอใจ และอยากจะซื้ออีก เขาบอกว่าไม่จำเป็นจะต้องไปเจริญสติปัฏฐาน ลอตเตอรี่ถูก เราก็นินดี พอใจแล้ว รู้แล้วว่าเรานินดี เราพอใจ เช่นนี้จะต้องไปเจริญสติปัฏฐานอะไรกันอีก

ส. ต้องการตายแล้วเกิดอีกต่อไปเรื่อย ๆ จึงจะไม่ต้องเจริญสติปัฏฐานอะไร ก็เป็นเรื่องของบุคคลที่ไม่เห็นภัยในวัฏฏะ

ถ. รู้ว่าอยากได้

ส. รู้ว่าอยากได้ แต่เป็นตัวตนที่อยากได้ ไม่ใช่รู้ว่าสภาพความยินดีพอใจที่เกิดขึ้นในขณะนั้นเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดปรากฏแล้วก็หมดไป เพราะเหตุว่ามีนามธรรมอื่นประเภทอื่นต่อไป เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ ไม่ใช่มีแต่อกุศลจิตที่จะระลึกรู้ มีจิตอื่นด้วย คือ กุศลจิตก็มี

ถ. แต่เขาพอใจ

ส. เขาพอใจ เขาก็เกิดอีก เขาก็ตายอีก ก็เรื่องของเขาที่จะเวียนเกิด เวียนตาย เพราะเขายังเต็มไปด้วยอวิชชา

ผู้ที่เจริญจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ไม่ใช่เพียงรู้ว่ากำลังพอใจ แต่รู้ว่า สภาพที่พอใจนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่งต่างกับนามธรรมอื่น ๆ เพราะเหตุว่าพอสติระลึกรู้ลักษณะของโลภมูลจิต โลภมูลจิตก็ดับ แล้วสติก็ระลึกรู้ลักษณะของจิตประเภทอื่นต่อไป มีนามมีรูปมากมายทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ที่จะต้องระลึกรู้ชัดเพิ่มขึ้น

ผู้ที่เจริญสติเป็นผู้ที่ทราบว่า ได้รู้ลักษณะของนามอะไรเพิ่มขึ้น มากขึ้น แล้วความสมบูรณ์ของญาณเกิดขึ้นแล้วหรือยัง และผู้นั้นก็รู้ได้ว่า ญาณนั้นเกิดขึ้น เพราะเจริญเหตุอย่างไร ไม่ใช่ว่าไม่เคยเจริญสติเลย แล้วจะมีญาณเกิดขึ้น ซึ่งก่อนจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ญาณก็ต้องเกิดเป็นลำดับขั้น ถ้าญาณขั้นที่ ๑ ยังไม่เกิด ผู้นั้นจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ไหม

ถ. ผู้ที่ไม่มีความรู้ว่ จิตที่เป็นภาษาบาลีมีทั้งหมดกี่ดวง จะมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการเจริญสติปัฏฐานหรือเปล่า

ส. ได้แน่นอน เพราะเหตุว่าการศึกษาเรื่องจิตประเภทต่าง ๆ ก็เป็นเพียงชื่อ เป็นการศึกษาเรื่องของจิต แต่ยังไม่ใช่การรู้ชัดในลักษณะของจิต

ความรู้ก็มีหลายชั้น ชั้นการฟังศึกษาเรื่องของจิตนี้มาก จิตเป็นสังขารธรรม เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปมีกี่ประเภท จิตใดเกิดก่อน แล้วจิตใดเกิดต่อ มีปัจจัยอะไรทำให้จิตชนิดนั้นเกิดก่อนจิตชนิดนี้ ก็เป็นผู้ที่แตกฉานในการศึกษาเรื่องของจิต แต่ไม่เคยระลึกรู้ลักษณะของจิตตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ผู้นั้นไม่ได้รู้ลักษณะของจิตโดยสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงรู้ชั้นการศึกษาเท่านั้น

ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานสามารถที่จะรู้ลักษณะของจิตที่ต่างกัน แม้จะไม่รู้ชื่อ เช่น เวลาที่เกิดความยินดีพอใจ เป็นสภาพของจิตที่เป็นไปกับราคะหรือโลภะ ผู้นั้นระลึกรู้ว่ เป็นแต่เพียงสภาพของจิตชนิดหนึ่ง เป็นนามธรรมอาศัยเหตุปัจจัยก็เกิดขึ้น สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมอื่นต่อไป ไม่ใช่มีแต่โลภมูลจิต การเห็น

เป็นของที่มีจริง ระลึกรู้ลักษณะของการเห็น ชื่อว่าเป็นการระลึกรู้ลักษณะของจิต เพราะเหตุว่ารู้ลักษณะของจิตซึ่งเป็นสภาพรู้ ว่า สิ่งที่เป็นสภาพรู้นั้นไม่ใช่รูป ไม่ใช่ไปจดจ้องอยู่ที่กลางจักขุปสาทเพื่อให้ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของจิต นั้นไม่ใช่วิธีที่จะรู้ลักษณะของจิต นั้นไม่ใช่วิธีที่จะทำให้ปัญญาสมบูรณ์ขึ้นจนกระทั่งละคลาย แล้วก็รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงได้

ผู้ที่ปฏิบัติธรรมถูกต้อง โดยการที่ได้ศึกษา ได้ฟังธรรม ไม่ใช่ว่าได้ยินได้ฟังเลย ได้ยินได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เมื่อเข้าใจถูกต้องก็ทราบ ว่า เวลาที่สติระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่มีจริงที่กำลังปรากฏ จะมีลักษณะที่ต่างกัน คือ ลักษณะหนึ่งเป็นสภาพรู้ อีกลักษณะหนึ่งไม่ใช่สภาพรู้ อย่างตามีทุกคนก็มี แล้วก็เห็นทุกวัน สิ่งปรากฏให้เห็นทางตาก็มีปรากฏทุกวัน ๆ เหมือนกัน ไม่ใช่ลักษณะเดียวกัน สิ่งปรากฏทางตาก็ปรากฏ แต่สภาพรู้ที่เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตานั่นก็อีกลักษณะหนึ่ง

เพราะฉะนั้น การฟังธรรม ถ้าฟังแล้วพิจารณาอย่างแยบคาย และเทียบเคียงธรรมให้เข้าใจถูกต้อง สติก็สามารถระลึกรู้ลักษณะที่ต่างกันของสภาพธรรมได้ถูกต้องตามความเป็นจริง เช่น ได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานรู้ว่า สภาพธรรมทุกอย่างต่างเป็นประเภท คือ เป็นนามธรรมประเภทหนึ่ง เป็นรูปธรรมประเภทหนึ่ง ไม่มีผู้ใดคัดค้านใช่ไหม

ประโยชน์ของสติ เพื่อระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ เพราะถ้าระลึกรู้ลักษณะจะไม่มีความเป็นตัวตน เพราะเหตุว่าสภาพธรรมแต่ละลักษณะก็ต่างกัน เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยต่างกัน ปรากฏแล้วก็หมดไป

๓. เวลาที่ผมเริ่มเจริญสติปัฏฐาน ตาไปกระทบสี แล้วเกิดความรู้สึกว่า เห็นสีปรากฏขึ้นแล้วก็ดับไป แล้วเกิดเป็นความรู้สภาพรู้ ว่า เห็นแล้วก็ดับไป และมีสภาพความอยากรู้ อยากเห็นสิ่งนั้นว่าเป็นอะไรเกิดขึ้นแล้วดับไป แบบนี้จะเรียกว่า เป็นการเจริญสติปัฏฐานใหม่

ส. ยังไม่อยากเรียกว่า ได้เจริญสติปัฏฐาน เพราะว่าจะลึกอย่างไรจึงรู้ว่าสีมากระทบตา แล้วมีการเห็นเกิดขึ้น

ถ. ก็สีกระทบ

ส. ระลึกอย่างไรจึงว่า สีกระทบแล้ว

ถ. ก็มีสภาพรู้

ส. เดียวนี้สภาพรู้มีใช้ไหม สภาพกระทบเมื่อสักครู่นี้มีด้วยหรือที่จะให้เกิดความรู้ คือ รู้ถึงลักษณะที่กระทบกันด้วยหรือ

ถ. รู้ว่าเป็นสภาพรู้

ส. เพราะฉะนั้น ต้องมีเหตุผลด้วยที่รู้ว่าเป็นคนละสภาพกัน ที่รู้จริง ๆ เพราะระลึกอย่างไร แต่ไม่ใช่เพราะระลึกว่า สีมากระทบตาก่อน

ถ. รู้ว่าสภาพของจริงกำลังปรากฏทางตา ทางหู

ส. ที่ละทาง ทางตาก็ได้ ที่จะรู้ว่าสีไม่ใช่การเห็นนั้นระลึกอย่างไร แต่ไม่ใช่โดยลักษณะที่ว่า เพราะสีมากระทบตา

ถ. ปรากฏอยู่ แต่สภาพรู้นั้น

ส. และที่ว่าจะอะไรเกิดก่อน รู้ได้อย่างไร

ถ. กำหนดหมาย

ส. กำหนดหมายว่าสีเกิดก่อนอย่างไร

ถ. เพราะสีที่เห็นมากระทบตา

ส. นั้นไม่ใช่สติที่ระลึกรู้ลักษณะของสี หรือไม่ใช่สติที่ระลึกรู้ลักษณะของเห็น แต่เป็นการคิดนึก

ถ้าระลึกว่า สภาพที่คิดนึกในขณะนั้นเป็นนามธรรม ก็ไม่ใช่รู้ลักษณะของสี ไม่ใช่ระลึกรู้ลักษณะของเห็น รวดเร็วมาก ต้องที่ละอย่าง แล้วก็ชัด และถูกต้องด้วย ไม่ใช่ปนกัน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานไม่ใช่รู้ว่า สีเกิดก่อน แล้วมากระทบตา แล้วจักขุวิญญาณเกิดทีหลัง จึงเป็นลักษณะที่ต่างกัน ไม่ใช่อย่างนั้น

ถ. (ไม่ได้ยิน)

ส. จิตหนึ่งขณะนี้เร็วสักเท่าไรประมาณไม่ได้เลย เพราะขณะที่กำลังนั่งอยู่ที่นี่ก็เหมือนกับมีเห็นด้วย มีได้ยินด้วย ดูเหมือนพร้อมกันทันที แต่ตามความเป็นจริงแล้ว จิตเกิดขึ้นทีละหนึ่งขณะแล้วดับไป แต่ทำให้ปรากฏเหมือนกับว่าไม่เกิดดับเลย ก็เพราะเกิดดับอย่างรวดเร็วมาก

นี่เป็นเหตุที่ทำให้เรายึดโลกว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ไม่ได้กระจัดกระจายแยกรู้ลักษณะของนามแต่ละชนิด รูปแต่ละชนิดว่าเป็นลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างซึ่งเพียงเกิดดับสืบต่อกันเท่านั้นเอง

ถ. (ไม่ได้ยิน)

ส. ระลึกรู้ลักษณะของนามแต่ละชนิด ไม่ปนกัน ระลึกรู้ลักษณะของรูปแต่ละชนิด ไม่ปนกัน จึงจะประจักษ์ว่าไม่ใช่ตัวตน เมื่อละคลายมากขึ้น รู้สภาพธรรมที่เกิดดับสืบต่อกันตามปกติมากเท่าไร คลายมากเท่าไร ก็จะประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไป ไม่มีอะไรบังไว้

ถ. รู้เอง

ส. อาศัยการเจริญสติ แล้วปัญญาเกิดพร้อมกับสติที่ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ เป็นการเจริญปัญญา ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไป ไม่ใช่ด้วยสมาธิ แต่เป็นปัญญาที่รู้ชัด ชื่อว่าวิปัสสนาญาณ อาศัยการเจริญสติแล้วรู้ลักษณะของนามและรูปมากขึ้น ชัดขึ้น ทัวขึ้น

ถ. รู้อย่างไร เร็วเหลือเกิน จับไม่ได้สักที

ส. อยากจะประจักษ์การเกิดดับของนามรูปใช่ไหม

ถ. ใช่ครับ

ส. โดยที่ไม่เจริญสติหรือ

ถ. มีสติสักแค่ไหน

ส. ไม่ใช่สติแค่ไหน แต่หมายความว่า ปัญญารู้ชัดเพิ่มขึ้นโดยที่สติระลึกรู้ลักษณะของนาม ปัญญารู้ว่าเป็นนาม

ถ. เป็นธรรมชาติคนละอย่าง

สุ. ธรรมชาติคนละอย่าง แต่อาศัยซึ่งกันและกัน ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของนาม ปัญญาจะรู้ว่าเป็นนามไม่ได้ ถ้าไม่เจริญสติ จะรู้ไม่ได้เลย

การเจริญสติจริง ๆ นั้น ต้องพิจารณาแล้วก็เทียบเคียงเสมอ ถ้าท่านเริ่มระลึกรู้ลักษณะของนามทางหนึ่ง แต่ยังไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของนามทางอื่น เป็นต้นว่า ถ้าท่านเริ่มระลึกรู้ลักษณะของได้ยินว่า เป็นสภาพรู้ทางหู แต่ว่าทางตา ยังไม่ได้เริ่มระลึกรู้เลย ท่านเองจะต้องเป็นผู้ที่พิจารณาธรรมเทียบเคียงธรรมว่า ทางหู ขณะที่กำลังได้ยิน เป็นสภาพรู้ เพราะฉะนั้น ทางตาที่กำลังเห็น สภาพรู้ก็คือการเห็นที่กำลังเห็นในขณะนี้นั่นเอง เทียบเคียงกับทางอื่น แล้วท่านก็สามารถจะระลึกได้ว่า ขณะที่กำลังเห็นนี่ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง

หรือว่า ทางกายก็เหมือนกัน บางท่านเวลาที่ระลึกรู้รูปเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหวทางกาย ท่านบอกว่าไม่รู้รูนามทางกายเลย เวลาที่ระลึกรู้ที่กายที่ใดก็ระลึกรู้แต่ลักษณะของรูปที่อ่อนบ้าง ที่แข็งบ้าง ที่เย็นบ้าง ที่ร้อนบ้างเท่านั้นเอง ไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของนามที่รู้เย็น ที่รู้ร้อน ที่รู้อ่อน ที่รู้แข็ง ที่รู้ตึง ที่รู้ไหว ความไม่รู้มีมาก ความสงสัยในลักษณะของนามของรูปมีมาก การที่จะยึดถือนามรูปนั้นก็ยิ่งอีกมากมายนักที่สติจะต้องระลึกรู้โดยที่ข้ามไม่ได้

เพราะฉะนั้น เวลาที่จะระลึกรู้ลักษณะของสราคจิต คือ โภกมุลจิต จะเห็นว่าตรงกับที่ได้ทรงแสดงไว้โดยขั้นของปริยัติ เพราะเหตุว่าตลอดเวลาในวันหนึ่ง ๆ ตั้งแต่ตื่นนอน ถ้าไม่ใช่เป็นไปในกุศล ก็จะต้องมีสราคจิต โภกมุลจิตเกิดมาก เกิดบ่อย แล้วก็มีอกุศลจิตประเภทอื่นเกิดด้วย แต่ทำไมสติไม่ค่อยจะระลึกถึงลักษณะของความต้องการ หรือจิตที่เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้กายไหวไปกระทำสิ่งนั้นบ้าง กระทำสิ่งนี้บ้าง

ระลึกยากใช่ไหม เคยระลึกบ้างไหม เพราะฉะนั้น ที่จะระลึกได้ว่า ถึงแม้สภาพนี้เป็นอกุศลจิต แต่เป็นอกุศลจิตชนิดหนึ่งซึ่งเกิดเพราะมีความต้องการเกิดร่วมด้วย

เพราะฉะนั้น วิธีที่จะระลึกรู้ขั้นต้น เวลาปกติธรรมดาในวันหนึ่ง ๆ ก็มี อกุศลมากมาย เช่น โลภมูลจิตก็มี โทสมูลจิตก็มี โมหมูลจิตก็มี ผู้ที่เจริญสติจะทราบได้อย่างไรว่า ขณะนั้นจิตกำลังเป็นสภาพของสราคะจิตหรือโลภมูลจิต หรือเป็นสภาพของโทสมูลจิต หรือโมหมูลจิต แต่เวลาที่เป็นสราคะจิตที่จะรู้ได้ จะสังเกตได้จากเวทนา คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

เวลาที่เห็นก็ตาม ได้ยินก็ตาม เกิดความปิติ ความโลมנם ความดีใจ ความชอบมาก ขณะนั้นก็เป็นโลมנםสสสดัง เป็นโลภมูลจิต

ในเรื่องของเวทนานุปัสสนา เคยได้กล่าวถึงแล้วว่า เวลาที่สุขเวทนาเกิดขึ้น สติก็จะระลึกได้ว่า เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ตัวตน แต่นั่นเป็นเรื่องเวทนา ไม่ใช่เรื่องจิต

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะระลึกรู้ลักษณะของจิต เวลาเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น เวลาไปซื้อของ แล้วก็เกิดความชอบ ความพอใจอย่างยิ่ง ในขณะนั้นเป็นสราคะจิต ระลึกรู้ได้ หรือเวลาที่รับประทานอาหาร เกิดความรู้สึกว่าอร่อย แล้วก็ชอบมาก เกิดขึ้น ในขณะนั้นสติก็จะระลึกได้ว่า ลักษณะนั้นเป็นลักษณะของสราคะจิต หรือโลภมูลจิตนั่นเอง เป็นปกติธรรมดาในชีวิตประจำวัน แต่ผู้ที่เจริญสติจะต้องละเอียดขึ้น เริ่มระลึกรู้ลักษณะของจิตจริง ๆ ของนาม ของรูปที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยจริง ๆ

๑๓๒

ถ้าลักษณะนั้นประกอบด้วยปีติหรือโสมนัส เป็นโลกมุลจิตที่เป็นไปกับโสมนัส บาลีใช้คำว่า โสมนัสสสหคตัง เวลาที่สติจะเกิดขึ้นก็เกิดในขณะที่สิ่งนั้น ๆ กำลังเป็นไปตามปกติในชีวิตประจำวัน แล้วสติก็เริ่มจะรู้ลักษณะของสภาพของจิตนั้นว่าเป็นสราคจิต

ในปริยัติได้ทรงแสดงโลกมุลจิตไว้ถึง ๘ ดวง

ดวงที่ ๑ คือ โสมนัสสสหคตัม ทิฏฐิคุตตสมปยุตตัม อสงฺขาริกัม หมายความว่าสภาพจิตที่มีความยินดีต้องการ เกิดพร้อมกับโสมนัสเวทนา เป็นไปกับความเห็นผิด และเป็นลักษณะของโลกมุลจิตที่มีกำลังด้วย กล่าวคือ ได้เหตุได้ปัจจัยที่แก้กล้า จึงเกิดขึ้นได้ตามลำพังตนเองโดยไม่ต้องอาศัยการชักชวน การล้งเลเิด ๆ ทั้งสิ้น

โลกทิฏฐิสมปยุตตัมมี ๔ ดวง เป็นโสมนัสเวทนา ๒ ดวง เป็นอุเบกขาเวทนา ๒ ดวง

โสมนัสเวทนา ๒ ดวง คือ เป็นอสงฺขาริก มีกำลังแรงกล้าด้วยตนเอง ๑ ดวง เป็นสสงฺขาริก คือ อาศัยการชักจูง ๑ ดวง

ส่วนอุเบกขาก็เหมือนกัน เวลาที่เกิดพร้อมกับความเห็นผิดแล้วก็มีกำลังกล้า ๑ ดวง และอาศัยการชักจูงอีก ๑ ดวง

ทิฏฐิเจตสิก หรือความเห็นผิดในสภาพธรรมมีมากมายต่าง ๆ กันออกไป ที่ได้ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎกนั้นก็มาก แต่ก็ยังมีความเห็นผิดสำหรับผู้ที่ไม่ได้ศึกษาปริยัติแล้ว

โดยการศึกษา ปริยัติมีแต่ปรมาัตถธรรม คือ สภาพที่เป็นจิตปรมาัตถ์ เป็นเจตสิกปรมาัตถ์ เป็นรูปปรมาัตถ์ เป็นนิพพานปรมาัตถ์ ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่

มีสัตว์ ไม่มีบุคคล มีแต่จิต เจตสิก รูป เป็นปรมาตมธรรมที่มีการเกิดขึ้นและดับไป แล้วก็นิพพานปรมาตม ๔ ปรมาตมเท่านั้น

เพราะฉะนั้น จะกล่าวว่าผู้ที่ศึกษาเข้าใจในเรื่องของปรมาตมธรรม เรื่องของจิต เจตสิก รูป นิพพานแล้ว ไม่มีสักกายทิฏฐิ หรือว่า ไม่มีความเห็นผิดได้ไหม ก็ไม่ได้ เพราะนั่นเป็นเรื่องความเข้าใจในขณะที่เรียน แต่เวลาที่กำลังเห็น เป็นอย่างที่เราเรียนใหม่

เวลาเรียน จักขุวิญญาณไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพที่เห็นสี จักขุ-
วิญญาณเห็นรูปารมณ รูปารมณหมายความว่าสิ่งที่ปรากฏให้เห็นทางตา นี่โดย
การศึกษา เป็นแต่จิตปรมาตม เจตสิกปรมาตม รูปปรมาตม แต่เวลาเห็นจริง ๆ ไม่ได้
เป็นอย่างที่ศึกษา เห็นเป็นตัวตน เป็นสัตว์ บุคคล เป็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ

ถ้าบอกว่าโตะ ผู้ที่ไม่ได้เจริญสติปัฏฐานก็ไม่สามารถที่จะแยกของที่ประชุม
รวมกันให้กระจัดกระจายออกได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นโตะ เป็นแก้ว เป็นคน เป็นสัตว์
เป็นอะไรทั้งสิ้นก็ตาม ถ้าปรากฏทางตาแล้ว ก็เป็นแต่เพียงรูปสี สีสันวรรณะต่าง ๆ
ที่ปรากฏเฉพาะทางตาเท่านั้น และผู้ที่ไม่ได้เจริญสติ ก็ยังคงเป็นคน เป็นสัตว์
เป็นวัตถุ ควบคุมประชุมรวมกันเป็นหนึ่งสิ่งใดอยู่นั่นเอง

เพราะฉะนั้น การละ การขาดเกลากิเลสจะต้องทราบว่า ท่านเองถึงแม้ว่าจะ
ได้ศึกษาพระธรรม แต่ถ้าไม่ได้เจริญสติ ไม่มีโอกาสที่จะละ หรือดับโลภมูลจิตที่
เป็นทวิขันธ์ได้โดย แต่ผู้ที่เริ่มเจริญสติ ความรู้ลักษณะของนามและรูป
มากขึ้น ชื่นขึ้น ชำนาญขึ้น คมขึ้น แล้วแต่ขั้นของปัญญา ถ้าปัญญามีความคม
กล้า ทันทีที่ผัสสะระลึก ก็รู้ลักษณะของนามของรูปที่กำลังปรากฏโดยที่ไม่สับสน
หรือไม่ปะปนกัน

เพราะฉะนั้น ท่านก็พิจารณาได้ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทาง
กาย ทางใจที่เป็นโลภมูลจิต จะเป็นโสมนัส หรือจะเป็นอุเบกขา แล้วก็มีทวิขันธ์-
สัมปยุตต์ หรือว่าเป็นทวิขันธ์วิปยุตต์ เป็นอสังขาริกมีความแรงกล้า มีกำลัง หรือ
ว่าเป็นอสังขาริกที่ไม่มีความแรงกล้า ต้องอาศัยการชักจูง

ถ. คำว่า เปรี๊ยะ ความจริงทางโสตวิญญูณก็เป็นแต่เพียงเสียงเท่านั้นเอง แต่ในทันใดที่เสียงนี้เกิดขึ้น ก็รู้ความหมายทันทีว่าเปรี๊ยะนี้เป็นอย่างไร และในขณะนั้น ในแวบเดียวนั้น ก็รู้ต่อไปอีกว่า ชอบหรือไม่ชอบ อภิขมาหรือ โทมนัสมาทันที ในเมื่อเราไม่สามารถจะรู้ทันเสียงหรือโสตวิญญูณ หรือไม่สามารถจะรู้ทันนามที่รู้เสียงนั้นได้ เราสามารถจะรู้นามที่รู้บัญญัติขึ้นอีกต่อหนึ่งก็ยังได้ หรือว่าตรงนี้ยังไม่ทัน เมื่ออภิขมาหรือโทมนัสอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้น เรารู้ทันตรงนี้ก็ยิ่งได้ หรือแม้ว่าทั้งหมดนี้รู้ไม่ทันเลย เราก็ระลึกรู้ต่อไปอีก ระลึกได้ที่หลังว่า เสียงที่ว่าเปรี๊ยะนั้น เราก็รู้ตามความเป็นจริงว่าเป็นเสียง หรือว่าเป็นบัญญัติ หรือว่าความชอบ ไม่ชอบใจอะไรอย่างนี้ อย่างนี้จะพอได้ไหมครับ

สุ. เวลาที่รู้เรื่อง นึกคิดไปต่าง ๆ สติก็ต้องระลึกรู้ว่าเป็นนามธรรม หรือการที่รู้ความหมายของสิ่งหนึ่งสิ่งใด สติก็ต้องรู้ว่าสภาพนั้นก็เป็นนามธรรม หรือมีความพอใจไม่พอใจเกิดขึ้น สติก็ต้องระลึกรู้ว่าเป็นนามธรรม เพราะเหตุว่าการยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลนั้นหนาแน่นเหนียวแน่น เหลือเกินทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในวันหนึ่ง ๆ สติเกิดรู้ชัดในลักษณะของนามของรูปตามความเป็นจริงแล้วหรือยัง ทางไหนยังไม่ได้ ระลึก ทางไหนยังไม่รู้ ไม่ใช่ว่ารู้เพียงได้ยิน หรือรู้เพียงแค่เสียง แม้แต่ที่กำลังเข้าใจเรื่องที่กำลังฟังอยู่ก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง

เพราะฉะนั้น กว่าจะมีปัญญาที่คมกล้า พอสติระลึกรู้นามชนิดใดชนิดหนึ่ง รูปชนิดหนึ่งชนิดใดดับไปแล้ว มีนามอื่นเกิดต่อ สติก็รู้ในสภาพความเป็นนามนั้น มีรูปอื่นเกิดต่อ สติก็ระลึกรู้ในสภาพความเป็นรูปของรูปนั้น

ถ. เณรอายุ ๗ ขวบ สามารถที่จะบรรลุอรหัตตได้เพราะอะไร

สุ. ฟังธรรมหรือเปล่า หรือว่าบรรลุเอง แน่นนอนที่สุด เอกายโน มักโค การเจริญสติปัฏฐานเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ถ้าสติไม่ระลึก ปัญญาไม่รู้ชัดถูกต้องตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงนามเป็นแต่เพียงรูป อะไรจะไปละการเห็นผิดได้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะบรรลุนิพพาน มีวัยที่ฟังรู้เรื่อง เข้าใจ แล้วก็มีอินทรีย์ที่ได้สะสมมาที่ว่า เมื่อระลึกถึงลักษณะของนามหรือรูป ปัญญาที่รู้ชัดแทงตลอด ตัดเยื่อใยที่เคยยึดถือสภาพที่เกิดดับสืบทอดกันว่าเป็นตัวตนได้

โลกมุขจิตที่ต่างเป็น ๘ ประเภทนั้นก็โดยเวทนา เป็นโลกมุขจิตที่เป็นโสมนัสเวทนา ๔ ดวง อุเบกขาเวทนา ๔ ดวง ทิฏฐิคติสัมปยุตต์ ๔ ดวง ทิฏฐิคติวิปยุตต์ ๔ ดวง อสังขาริก ๔ ดวง สสังขาริก ๔ ดวง

ขณะนี้กำลังพูดถึงโลกมุขจิตดวงที่ ๑ คือ โสมนัสสหคตฺ ทิฏฐิคติสัมปยุตฺตํ อสังขาริกํ

ต่อไปก็เป็นโลกมุขจิตดวงที่ ๒

ดวงที่ ๒ คือ โสมนัสสหคตฺ ทิฏฐิคติสัมปยุตฺตํ สสังขาริกํ
เกิดพร้อมกับความเห็นผิด เวทนาที่เกิดร่วมด้วยเป็นโสมนัส ไม่ใช่จิตที่มีกำลังกล้า จึงเป็นสสังขาริก เมื่อเกิดมาด้วยความไม่รู้ในลักษณะของนามของรูป มีชนสัญญาเกิดขึ้นเวลาที่เห็นสิ่งที่ประชุมรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนก็มีการยึดถือ แต่ก็ยังมีคำสอนที่ได้ยินได้ฟังในเรื่องของตัวตนหนักแน่นขึ้นอีก ไม่มีการเกิดขึ้น ไม่มีการดับไป ถึงแม้ว่าจะตายแล้วจากโลกนี้แต่อดีตก็ยังอยู่ นี่เป็นสภาพของความเห็นผิดซึ่งอาศัยการชักจูงของบุคคลอื่น การได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ และขาดการพิจารณาอย่างถูกต้อง ก็ทำให้ยึดมั่นเชื่อถือในสิ่งที่ไม่ใช่ความจริงได้ ซึ่งก็เป็นโสมนัสสหคตฺ ทิฏฐิคติสัมปยุตฺตํ สสังขาริกํ

เวลาที่ระลึกถึงลักษณะของรูป ก็จะต้องรู้ถูกต้องตามความเป็นจริง สิ่งที่ปรากฏทางตาที่เป็นรูปชนิดหนึ่ง สิ่งที่ปรากฏทางหูก็เป็นลักษณะของรูปชนิดหนึ่ง สิ่งที่ปรากฏทางจมูกก็เป็นรูปชนิดหนึ่ง คือกลิ่น สิ่งที่ปรากฏทางลิ้นก็เป็นรูปชนิดหนึ่ง คือรส สิ่งที่ปรากฏทางกายก็เป็นรูปเป็น รูปร้อน รูปอ่อน รูปแข็ง รูปตั้ง รูปไหว

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติเป็นผู้ที่พิจารณาใคร่ครวญ ฟัง เทียบเคียง สอบทาน แม้ในขณะที่สติเกิด ถ้ามีลักษณะปรากฏ ก็เป็นรูปปรมาณู แต่ถ้าไม่มีลักษณะปรากฏ ก็ไม่ใช่รูปปรมาณู แต่เป็นสิ่งที่ท่านมีสติญาณยึดโยงรูปนั้นไว้

โลกมูลจิตดวงที่ ๓ โสมนัสสสหนคตํ ทิฏฐิวิปยุตตํ อสงฺขาริกกํ
ไม่ใช่แต่เฉพาะปุถุชนเท่านั้นที่มีโลกทิฏฐิวิปยุตตํ แม้พระอริยบุคคลที่มีใช้พระ
อรหันตก็มีโลกทิฏฐิวิปยุตตํด้วย

แต่เมื่อพูดถึงอนุสัยกิเลสแล้วต่างกันมาก สภาพลักษณะของจิตที่เกิดเป็น
โลกทิฏฐิวิปยุตตํเหมือนกัน เชื้อของความพอใจมีมากมายพร้อมที่จะไหลไปสู่สิ่งที่
ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ อย่างได้ยินเสียงนิด
เดียวไม่รู้เลยว่าเสียงอะไร แต่ถ้าเป็นเสียงที่น่าฟัง ความพอใจยินดีก็มีในเสียงนั้น
ทางตาก็ก็นั่นเหมือนกัน ทางหูก็เหมือนกัน ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจก็
เหมือนกัน นี่ก็เป็นลักษณะของโลกมูลจิตที่เป็นทิฏฐิวิปยุตตํ อาจจะมีเกิด
ร่วมกับโสมนัสก็ได้ เป็นอสงฺขาริกก็ได้ นี่เป็นโลกมูลจิตดวงที่ ๓

ในขณะที่มีความยินดีความพอใจเกิดขึ้น แต่ไม่ได้เกิดร่วมกับความเห็นผิด
ในขณะนั้นก็เป็นโลกทิฏฐิวิปยุตตํ

สิ่งที่ทำให้เห็นชัด คือ เทียบเคียงกับพระอริยเจ้า อย่างพระโสดาบันบุคคล
มีโลกมูลจิตแต่ไม่มีทิฏฐิวิปยุตตํ ไม่มีความเห็นผิดใด ๆ เกิดร่วมด้วย แต่ก็ยัง
เป็นสภาพของความพอใจ ความต้องการ ความชอบ ความยินดีในสิ่งที่เห็นทางตา
ในเสียงที่ได้ยินทางหู

พระโสดาบันไม่รู้หรือว่าเป็นกัณฐิ พระโสดาบันรู้ แต่ท่านไม่มีสักกายทิฏฐิ
ไม่มีความเห็นผิดใด ๆ เลยนับตั้งแต่โสดาปัตติมรรคเกิดขึ้น เพราะเหตุว่า ท่าน
เจริญปัญญาชัดในลักษณะของนามของรูป ท่านรู้ว่าการรู้ความหมายนั้นก็เป็นแต่
เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่มีความเคลือบแคลงสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น และไม่มี
โลกทิฏฐิวิปยุตตํเลย การเห็นของท่านก็เหมือนกับการเห็นของบุคคลอื่น
ต่างที่อนุสัยกิเลส ทิฏฐิอนุสัยไม่มี วิจิกิจฉาอนุสัยไม่มี เพราะท่านเจริญสติแล้ว
ท่านรู้ชัด ท่านรู้ความหมายของสิ่งที่เห็นเป็นปกติ แต่ท่านละทิฏฐิทั้งหมดไม่เกิดอีก
เลยตั้งแต่ท่านเป็นพระอริยบุคคล แต่ยังมี ความพอใจ มีความต้องการเกิดขึ้นได้
ยังพอใจในสี่สัณฐานของสิ่งนั้นสิ่งนี้ ของวัตถุสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่ไม่ใช่เพราะไม่รู้

นามทางตาเป็นอย่างไร รูปที่ปรากฏทางตาเป็นอย่างไร แล้วที่รู้ความหมายนั้นที่
ชอบที่ไม่ชอบนั้นก็แค่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง

ดวงที่ ๔ โสมนัสสสหคตํ ทิฏฐิจิตวิปยุตตํ สสังขาริกํ เป็นความ
ยินดีพอใจที่ไม่เกิดกับความเห็นผิด แต่ไม่มีกำลังแรง

สำหรับโลกมุลจิตอีก ๔ ดวง ก็โดยนัยเดียวกัน แต่ว่าเกิดพร้อมกับ
ความรู้สึกปานกลางที่เป็นอุเบกขา ไม่ได้เป็นโสมนัสเวทนาเท่านั้นเอง ส่วนเรื่อง
ของทิฏฐิจิตสัมปยุตตํ วิปยุตตํ อสังขาริก สสังขาริก ก็โดยนัยเดียวกัน

จิตมีรากะ คือ สราคจิต เป็นสิ่งที่สติระลึกได้ โดยปรมาตมธรรมก็ได้แก่
โลกมุลจิต ๘ ประเภท หรือ ๘ ดวงนั่นเอง ส่วนการที่ท่านผู้หนึ่งผู้ใดระลึกแล้วจะรู้
ว่าเป็นประเภทไหน มีความต่างกันอย่างน้อยอย่างไรกับดวงอื่น ก็ต้องแล้วแต่
ความสามารถของแต่ละบุคคล

สำหรับสักกายทิฏฐิ **สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค นกุลปิตุสูตร** มี
ข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคประทับที่เภสกพาววัน ใกล้เมืองสูงสูมารคิระในภคชนบท
คฤหบดีชื่อนกุลบิดาได้เข้าไปเฝ้า แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านเป็นผู้ที่
แก่เฒ่า ขอให้พระผู้มีพระภาคโปรดสั่งสอน พร่ำสอนด้วยธรรมที่เป็นประโยชน์

ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ตรัสว่า กายนี้กระสับกระส่ายเป็นดังว่าฟองไข่ อันผิว
หนังหุ้มไว้

ที่นั่ง นอน ยืน เดินกันอยู่ที่นี่ ดูเหมือนกับมีความมั่นคงมาก แต่ความจริง
แล้วทรงอุปมาว่า เป็นดังฟองไข่อันผิวหนังหุ้มไว้ คือ พร้อมทั้งจะแตกกระจัด
กระจายออกเมื่อไรก็ได้ พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

เพราะเหตุนี้แหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อเรามีกายกระสับกระส่าย
อยู่ จิตของเราจักไม่กระสับกระส่าย

ซึ่งเมื่อนกุลบิดาคฤหบดีได้ฟังแล้วก็มึนซึม แล้วได้ไปหาท่านพระสารีบุตร ซึ่งเมื่อนกุลบิดาได้ไปหาท่านพระสารีบุตร แล้วได้เล่าให้ฟังถึงข้อความที่ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค และพระดำรัสของพระองค์ที่ประทานโอวาทแล้ว

ท่านพระสารีบุตรก็ได้ถามคฤหบดีต่อไปว่า

ด้วยเหตุเท่าไร บุคคลจึงชื่อว่า เป็นผู้ที่มีกายกระสับกระส่าย และเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่าย แล้วด้วยเหตุเท่าไร บุคคลแม้เป็นผู้ที่มีกายกระสับกระส่าย แต่หาเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่ายไม่

มีบุคคลต่างกันเป็น ๒ จำพวก คือ เป็นผู้ที่มีกายกระสับกระส่ายทั้ง ๒ บุคคลเมื่อมีกายแล้วที่จะไม่กระสับกระส่ายไปด้วยความทุกข์ของธาตุที่มีอยู่ที่กาย ดิน น้ำ ไฟ ลมนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ แต่ถึงแม้ว่าจะมีกายกระสับกระส่าย แต่ว่าผู้หนึ่งทั้งกายก็กระสับกระส่ายและจิตก็กระสับกระส่าย ส่วนอีกบุคคลหนึ่งนั้นถึงแม้ว่ากายจะกระสับกระส่าย แต่จิตก็หาได้กระสับกระส่ายไม่ เพราะฉะนั้นท่านพระสารีบุตรก็ถามคฤหบดีว่า

ด้วยเหตุเท่าไร บุคคลจึงชื่อว่า เป็นผู้ที่มีกายกระสับกระส่าย และเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่าย แล้วด้วยเหตุเท่าไร บุคคลแม้เป็นผู้ที่มีกายกระสับกระส่าย แต่หาเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่ายไม่

ซึ่งนกุลบิดาคฤหบดีก็ไม่ได้ตอบ เพียงแต่ขอให้ท่านพระสารีบุตรแสดง ธรรมให้ท่านฟัง เพื่อความชัดเจนแจ่มแจ้ง ซึ่งท่านพระสารีบุตรก็ได้แสดงธรรมกับนกุลบิดาคฤหบดี มีข้อความว่า

ที่กายกระสับกระส่าย และจิตกระสับกระส่ายด้วยนั้น ก็เพราะสักกายทิฏฐิยังมีอยู่ แต่ถึงแม้ว่ากายกระสับกระส่ายแต่จิตก็ไม่กระสับกระส่าย ก็เพราะหมดสักกายทิฏฐิแล้ว

ท่านพระสารีบุตรกล่าวกะนกุลบิดาคฤหบดีว่า

ดูกร คฤหบดี ก็อย่างไรเล่า บุคคลจึงชื่อว่า เป็นผู้ที่มีกายกระสับกระส่ายด้วย จึงชื่อว่า เป็นผู้ที่มีจิตกระสับกระส่ายด้วย

ดูกร คฤหบดี คือ ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ มิได้เห็นพระอริยะทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ มิได้รับแนะนำในอริยธรรม มิได้เห็นสัตว์บุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตว์บุรุษ มิได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตัวตน ๑ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูปในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปของเรา เป็นต้น

ซึ่งในเรื่องของทิวฐิ ความเห็นผิดต่าง ๆ ถ้าท่านผู้ฟังสนใจก็จะได้รายละเอียดจากขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค มหาวรรค ทิวฐิกถา แต่ทิวฐิ ๖๒ นั้นก็มีสักกายทิวฐิเป็นมูล ถ้าไม่มีสักกายทิวฐิเป็นมูลแล้วก็หมด ทิวฐิอื่นก็มีไม่ได้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลเมื่อได้รู้แจ้งในสภาพของนามและรูปตามความเป็นจริงแล้ว ที่จะมีความเห็นผิด ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

๑๓๓

สำหรับสักกายทิฐิ ๒๐ จำแนกไปตามชั้น ๕ คือ ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูปในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ ผู้ที่ยังไม่ใช่พระอริยบุคคลยังมีสักกายทิฐิ ๒๐ นี้

ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน ทรงอุปมาว่า เหมือนกับเปลวไฟและแสงสว่าง

ทุกท่านมีรูป ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน จะอ่อนจะแข็งก็ยึดถือ เพราะไม่รู้ว่าเป็นแต่เพียงลักษณะของรูปชนิดหนึ่ง เย็นก็เป็นแต่เพียงลักษณะของรูปชนิดหนึ่ง เมื่อไม่รู้ก็ยึดถือรูปนั้น จะอ่อนก็เป็นตัวเรา จะแข็งก็เป็นตัวเรา จะเย็นก็เป็นตัวเรา จะร้อนก็เป็นตัวเรา จะตึงไหวก็เป็นตัวเรา เห็นรูปว่าเป็นตน

สำหรับการเห็นผิดในรูป ๔ ประการ

ประการที่ ๑ ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ คือ ถือรูปนั้นเองว่าเป็นตน

ประการที่ ๒ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ สักกายทิฐิเป็นการที่ไม่รู้ชัดในชั้นทั้ง ๕ คือ ทั้งในรูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น และวิญญาณชั้น

เพราะฉะนั้น ในข้อที่ว่า ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ คือ ผู้ที่ยึดมั่นในเวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้นว่าเป็นตน

ย่อมเห็นตนว่ามีรูป คือ เห็นนามชั้นว่ามีรูป ทรงอุปมาว่า เหมือนกับต้นไม้ที่มีเงา

การที่ยึดถือเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่าเป็นตัวตน ก็เห็นว่าตัวตนนี้มีรูป เหมือนกับต้นไม้ที่มีเงา

ประการที่ ๓ คือ ย่อมเห็นรูปในตน ๑

นี่ก็โดยนัยที่ยึดถือนามขันธ์ ๔ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ว่าเป็นตน แล้วก็เห็นรูปในตน ถ้าฟังอุปมาจะเข้าใจชัดเพราะทรงอุปมาว่า เหมือนกับดอกไม้ที่มีกลิ่น

กลิ่นดอกไม้ก็เป็นกลิ่น ดอกไม้ก็เป็นดอกไม้ แต่ว่ากลิ่นดอกไม้ไม่อยู่ที่ไหน กลิ่นดอกไม้ก็อยู่ในดอกไม้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่ยึดถือในนามขันธ์ ๔ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ว่าเป็นตน ย่อมเห็นรูปในตนเหมือนกับกลิ่นดอกไม้ที่มีอยู่ในดอกไม้

ประการที่ ๔ คือ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ อุปมาเหมือนกับ ขวดที่มีแก้วมณีอยู่ข้างใน คือ มีเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ในรูป

สักกายทิฐินี้มากมายจริง ๆ จะเห็นได้ว่า กว่าที่จะละจะคลายได้ ปัญญาจะต้องรู้มาก รู้ทั่ว รู้จริงจริง ๆ

สำหรับเรื่องของเวทนาขันธ์ ก็โดยนัยเดียวกันกับรูปขันธ์ เปลี่ยนแต่พยัญชนะ คือ

ประการที่ ๑ ย่อมเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ๑

ประการที่ ๒ ย่อมเห็นตนมีเวทนา ๑ ยึดถือว่าสัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ และรูปขันธ์เป็นตน เพราะฉะนั้น จึงถือว่า ย่อมเห็นตนมีเวทนา

ประการที่ ๓ ย่อมเห็นเวทนาในตน ก็โดยนัยเดียวกัน เมื่อยึดถือสัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ รูปขันธ์ว่าเป็นตัวตน ก็ย่อมเห็นเวทนาในตน

ประการที่ ๔ ย่อมเห็นตนในเวทนา ก็โดยนัยเดียวกัน คือ ยึดถือสัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ และรูปขันธ์ว่าเป็นตน เพราะฉะนั้น ก็ย่อมเห็นตนในเวทนา

เปลี่ยนไปแต่พยัญชนะ แล้วก็เปลี่ยนขันธ์ไปเรื่อย ๆ ขันธ์ละ ๔ ลักษณะ ก็เป็น ๒๐ เพราะว่าโดยมากก็พูดกันย่อ ๆ ว่าสักกายทิฐิ ยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน บางครั้งก็ยึดสภาพธรรมนั้น บางครั้งก็ยึดสภาพธรรมนี้ทั่วไปหมด เพราะความไม่รู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ

ถ. (ไม่ได้ยิน)

ส. อย่างน้อยที่สุดก็จะทำให้ท่านผู้ฟังได้ระลึกว่า สักกายทิฏฐิ นั้นมีมากหนาแน่นและเหนียวแน่น เพราะเหตุว่าถ้าจะกล่าวเพียงว่า สักกายทิฏฐิ คือ การยึดถือรูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ว่าเป็นตัวตน แต่เวลาที่เกิดขึ้นจริง ๆ ก็ต่างกันไปเป็นขันธ์ละ ๔ อย่าง

ถ. ที่ท่านกล่าวไว้ในธาตุมนสิการบรรพนั้น ท่านบอกให้รู้ดิน รู้น้ำ รู้ไฟ รู้ลม การรู้อย่างนี้ถ้าเราไม่เอาลักษณะของดิน ของไฟ ของลม ของน้ำแล้วเราจะรู้อะไร คือ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ลักษณะ จึงจะรู้ว่าอย่างนี้คือดิน หรืออย่างนี้คือไฟ อย่างนี้คือลม มีอาการ หรือลักษณะปรากฏให้เราสามารถรู้ได้ทางกาย ก็สมควรที่จะรู้ลักษณะอย่างนั้น หรือว่าไม่จำเป็นจะต้องรู้ลักษณะอย่างนั้น

ส. การเจริญสติปัฏฐานเป็นการรู้สิ่งที่มีจริงตามความเป็นจริง ที่ใช้คำว่าดิน หรือปฐวีธาตุ ก็หมายความว่าสภาพของจริงที่มีลักษณะอ่อนหรือแข็งที่จะเป็นธาตุ เป็นของจริง ก็ต้องมีลักษณะจริง ๆ ธาตุดินก็ปรากฏทางกาย ธาตุไฟ ธาตุลมก็ปรากฏที่กาย

ถ. สำหรับธาตุ ๔ ที่ท่านพูดไว้ในกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน ท่านก็พูดเพียงแต่ว่า รู้ดิน รู้น้ำ รู้ไฟ รู้ลม ตามตำราที่ท่านสอน คือ ปฐวีธาตุมีลักษณะอย่างไร เตโชมีลักษณะอย่างไร อาโปมีลักษณะอย่างไร ถ้าไม่มีลักษณะอ่อนหรือแข็งให้เรารู้ เราก็ไม่สามารถจะไปรู้ถึงว่านี่คือดินปฐวีได้ เช่นเดียวกับอริยาบถ ๔ ท่านบอกว่า ให้รู้ชัดในการยืน เดิน นั่ง นอน ถ้าเราไม่รู้มหาภูตรูปที่เรายืน เดิน นั่ง นอนนี้ เราจะรู้อะไร เราก็ไม่สามารถจะรู้อะไรได้ เราก็ต้องรู้ลักษณะอยู่นั่นเองเป็นอย่างนี้ใช่หรือไม่

ส. กำลังนั่งอยู่อย่างนี้มีอะไรปรากฏบ้าง มีแข็ง อ่อนปรากฏที่ไหน ที่กายกระทบส่วนหนึ่งส่วนใด ไม่ใช่ทั้งหมด ถ้าจะนึกเป็นทำเป็นทาง ไม่มีลักษณะที่ปรากฏที่กาย หรือว่าที่ตา ที่หู ที่จมูก ที่ลิ้นเลย

โคจรรูป ๗ หรือวิสัยรูป คือ รูปที่เป็นอารมณ์ มี ๗ รูป คือ สีเป็นอารมณ์ทางตา เสียงเป็นอารมณ์ทางหู กลิ่นเป็นอารมณ์ทางจมูก รสเป็นอารมณ์ทางลิ้น เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึงไหวเป็นอารมณ์ทางกาย ๗ รูป ทางใจไม่ใช่รู้รูปอื่น ก็รู้สี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ในเมื่อมีรูปซึ่งมีลักษณะปรากฏให้รู้แล้วไม่รู้ ก็ไม่สามารถรู้ชัดในลักษณะของรูปได้

ถ. เจริญปัญญา

ส. การเจริญปัญญาเป็นเรื่องยาก แต่สิ่งที่ยากจะง่ายขึ้นถ้าเริ่มเจริญ แต่ถ้ายังไม่เริ่มเจริญเลย สิ่งที่ยากก็คงยากอยู่ต่อไป

การเจริญสติปัฏฐาน การเจริญปัญญาเป็นเรื่องยาก แต่ควรเริ่มเจริญทันที และไม่ใช่ระลึกแต่กุศลจิต เมื่อมีสราคจิตที่เป็นอกุศลสติก็ระลึกได้ จะประจักษ์ว่าสภาพนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา และเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยจริง ๆ เพราะเมื่อมีปัจจัยให้โลภมูลจิตเกิด โลภมูลจิตก็เกิด แต่สติก็ระลึกรู้ลักษณะของโลภมูลจิตนั้นว่า เป็นนามธรรมชนิดหนึ่งไม่ใช่ตัวตน เริ่มเจริญทันทีเป็นปกติ พระธรรมโอวาททั้งหมดก็เพื่อเตือนให้สติเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของธรรมที่ปรากฏในขณะนั้น

บางท่านได้ยินคำว่ากิเลส บางท่านได้ยินคำว่าอาสวะ ท่านอาจจะไม่ทราบ ว่า ทำไมบางครั้งใช้คำว่ากิเลส และบางครั้งก็ใช้คำว่าอาสวะ ซึ่งความจริงแล้วสภาพของอกุศลธรรมทั้งหมดเป็นเจตสิก ๑๔ ดวง หรือ ๑๔ ประเภท แต่มีกิจการงานในวันหนึ่ง ๆ ตามประเภทของสภาพธรรมนั้น ๆ เช่น อาสวะเป็นอกุศลธรรมซึ่งมีอยู่ด้วยกันทั้งหมด ๔ คือ อาสวะ ๔ ได้แก่ กามาสวะ ๑ ภวาสวะ ๑ ทิฏฐาสวะ ๑ อวิชชาสวะ ๑

กามาสวะ สภาพที่ไหลไปตามรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ด้วยความยินดี ด้วยความพอใจ ด้วยความเพลิดเพลิน

ภวาสวะ เป็นความยินดีความพอใจ ได้แก่ โลภะเจตสิก สภาพที่มีความยินดี มีความต้องการในภพ ในชาติ หรือว่าในชั้นนั้นนั่นเอง

ความยินดีพอใจนี้ไม่ได้เป็นไปแต่เฉพาะในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ แต่ว่ายังยินดีที่จะเห็น ที่จะได้ยิน ที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป เป็นภพเป็นชาติสืบต่อไป นี่เป็นความยินดีในภพซึ่งทุกท่านมี ถ้าไม่เจริญสติจะหมดไปไม่ได้เลย

สำหรับทิวฐาสวะนั้นก็เป็นความเห็นผิด ยินดียึดมั่นในความเห็นผิด

อวิชชาสวะนั้นก็ได้แก่ การที่ไหลไป หลงไปด้วยความไม่รู้สภาพความเป็นจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏ ถ้าสติไม่เกิดระลึกสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่สามารถที่จะละอาสวะเหล่านี้ได้เลย

และการที่จะละอาสวะทั้ง ๔ จะยากสักแค่ไหน

สำหรับกามาสวะ ความยินดี ความหลง ความไหลไปตามอารมณ์ที่เป็นรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะนั้น ใน **ปปัญจสูทนี** ซึ่งเป็น **อรรถกถาของ มัชฌิมนิกาย** แสดงการอุปมาว่า

อุปมาเหมือนกับมีดหั่นเนื้อและเขียง คนวางเนื้อบนเขียง แล้วสับด้วยมีด ฉับใด สัตว์ทั้งหลายก็ถูกกิเลสทรมานเบียดเบียนอยู่ เพราะต้องการวัตถุกาม ชื่อว่า ถูกสับโขกด้วยกิเลสทรมานเบียดเบียน เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงตรัสให้ละฉันทราคะในกามคุณ ๕

เมื่อมีกามราคะ ความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะเกิดขึ้น สิ่งนั้นเกิดขึ้นแล้ว ปรากฏแล้วเพราะมีเหตุปัจจัย สติก็ระลึก รู้ เป็นจิตตานุปัสสนา เป็นปกติธรรมดา

ถ้ายังศึกษาธรรมโดยละเอียด ท่านก็จะยิ่งเข้าใจชัดเจนขึ้นถึงการละกิเลสว่า ควรจะเจริญอย่างไร ไม่ใช่ไปบังคับ ไม่ใช่ไปฝืน เพราะเหตุว่ากามราคะ หรือ กามาสวะนั้นจะหมดสิ้นไปได้ก็ต่อเมื่อบรรลุนิยัตถธรรมเป็นพระอนาคามี ถ้าเป็นพระโสดาบันบุคคล หรือพระสกทาคามีบุคคล ก็ยังมีกามาสวะ แต่ไม่มีทิวฐาสวะ นี่ก็เป็นสิ่งที่ควรจะเข้าใจด้วย

สำหรับเรื่องของภวาสวะ คือ ความยินดีพอใจในภพในชาติ ไม่ว่าจะเป็น
ในการเห็น การได้ยิน ก็อยากจะเห็นอยู่เรื่อย ๆ อยากจะได้ยินอยู่เรื่อย ๆ อยากจะ
มีสัมผัส ๕ อยู่เรื่อย ๆ ซึ่งในข้อนี้มีอุปมาว่า

นันทิราคะ เปรียบด้วยขึ้นเนื้อ ขึ้นชื่อว่าขึ้นเนื้อนั้นคนส่วนมากต้องการ แม้
มนุษย์ทั้งหลาย มีกษัตริย์ เป็นต้น เดรัจฉาน มีกา เป็นต้น ก็มีความต้องการในขึ้น
เนื้อเช่นกัน สัตว์เหล่านี้มีอวิชชา ติดในนันทิราคะ ย่อมปรารถนาวิภวภูมิจนเนื้อ
ย่อมติดอยู่ในที่ที่ว่างไว้แล้วฉันทใด สัตว์ทั้งหลายถูกนันทิราคะผูกพัน ย่อมติดอยู่ใน
วิภวภูมิจนนั้น

แม้ถึงประสบความทุกข์ ก็ไม่รู้จักเบื่อหน่าย เพราะเหตุนี้ในนันทิราคะจึง
เปรียบด้วยขึ้นเนื้อ พระผู้มีพระภาคตรัสให้ละนันทิราคะด้วยมรรคที่ ๔

การละกิเลสต้องละเป็นขั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นพระอนาคามีบุคคล ละความ
ยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ แต่ยังคงมีความยินดีพอใจในภพ
ในชาติ ในสัมผัส ซึ่งจะละได้ก็ด้วยอรหัตตมรรค

นี่ก็เป็นเครื่องที่แสดงให้เห็นว่า การเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ อย่าไปละเมิด
หรือว่าอย่าไปบังคับผิด ๆ

สำหรับในเรื่องของ ทิฏฐาสวะ นั้นที่จะละได้หมด ต้องเป็นพระโสดาบัน
บุคคล สำหรับผู้ที่เริ่มเจริญสติปัฏฐาน ถ้าท่านระลึกได้แต่เพียงรูปธรรม ตัวตนยังอยู่
ที่เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เพราะฉะนั้น ผู้เจริญสติปัฏฐานก็ทราบว่
ปัญญาเพียงเท่านี้ยังไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ท่านก็จะไม่ข้ามการระลึก
รู้ลักษณะของเวทนา คือ ความรู้สึกที่กำลังปรากฏในขณะนั้น ถ้าคิดจะข้ามก็เป็น
ตัวตนที่คิด ไม่ใช่เป็นสติที่ระลึกว่า การละสักกายทิฏฐิได้จริง ๆ นั้น ปัญญาต้อง
สมบูรณ์มาก ละเอียดขึ้น คมกล้าขึ้น รู้แจ้งจริง ๆ ในลักษณะของรูปและนามที่
กำลังปรากฏ แล้วก็ไม่เื่อยไปยึดโยงไว้ว่าเป็นตัวตน

สำหรับ อวิชชาสวะ ใน **ปัญจสุทธานิ** ได้ทรงแสดงเปรียบ อวิชชาด้วยลิมส์ลัก ซึ่งก็เป็นลิมส์ลักของประตูเมืองที่ปิดกั้นคนข้างนอกและข้างในไม่ให้ผ่านไปได้

ลิมส์ลัก คือ อวิชชาในญาณมุขของผู้ใดตกไป การเข้าถึงญาณที่จะให้บรรลुพระนิพพานของผู้นั้นถูกปิดลง เข้าประตูพระนิพพานไม่ได้ ไปติดลิมส์ลักคือ อวิชชาอยู่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า การละอวิชชา เริ่มต้นด้วยการเรียน สอบถาม กัมมัญฐาน

บางท่านฟังปริยัติ แต่เวลาเจริญสติจริง ๆ ไม่ได้เป็นอย่างนั้น ความต้องการเข้ามาแทรก เข้ามาบิดเบือนเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วยความหวังผลว่าให้ทำอย่างนั้น มีตัวตนเข้าไปแทรก

เวลาที่ฟังเรื่องการเจริญสติปัฏฐานก็เข้าใจถูกต้อง แต่เวลาสติเกิดจริง ๆ ไม่เป็นเหมือนอย่างทีฟังแล้วเข้าใจ เพราะเหตุว่าอวิชชานั้นหลายชั้นมากมาย เหลือเกิน กำลังฟังพิจารณาเหตุผลแล้วเข้าใจถูกเป็นญาณสัมปยุตต์ เป็นกุศลจิต ไม่ใช่อวิชชา อวิชชานั้นไม่ใช่หมดไปด้วยการฟัง อวิชชายังมีกิจที่จะทำงานจริง ๆ อีกมากมายหลายขณะ เพราะเหตุว่ายังไม่ได้อบรมเจริญสติจนกระทั่งสามารถสำเนียงสังเกตรู้จริง ๆ ว่า ขณะนั้นจิตยังมีความต้องการ ยังมีตัวตนที่แฝงอยู่ ทำให้ใจ หรือว่าประพฤติปฏิบัติคลาดเคลื่อนไปอย่างไรบ้าง

เพราะฉะนั้น อวิชชานี้ก็กั้นได้หลายชั้น ถ้าไม่ฟังธรรม อวิชชาก็กั้นอยู่ตลอด สำหรับอวิชชาสวะนี้จะลดดับหมดสิ้นเป็นสมุจเฉตด้วยอรหัตตมรรค

ในวันหนึ่ง ๆ กามาสวะก็มีทุกขณะที่สติไม่เกิด ภวาสวะก็มี ทิฏฐาสวะก็มี อวิชชาสวะก็มี ไหลไปเป็นกระแสของจิตที่เป็นอกุศลอยู่เรื่อย ๆ ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามของรูป ถ้าเห็นกิเลสมาก ๆ อย่างนี้ ก็จะต้องเห็นด้วยว่า การเจริญสติปัฏฐานนั้นจะต้องมากอย่างไร แล้วก็จะต้องรู้ชัดอย่างไร

ปัญจสุทธานิ อรรถกถาหมัชฌิมนิกาย มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคนั้นทรงรู้แล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อให้รู้

ทรงรู้อะไรแล้ว ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สี่ เสี่ยง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
ธัมมามรณ ไม่ว่าจะเป็นามขันธใด รูปขันธใดที่เกิดขึ้นปรากฏ พระผู้มีพระภาค
ทรงรู้แล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อให้รู้ ไม่ใช่เพื่อให้ไม่รู้

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคนั้นทรงฝึกฝนแล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อฝึกฝน

ไม่ใช่ว่าพระผู้มีพระภาคไม่ได้อบรมสติปัญญา แต่ทรงบำเพ็ญพระบารมี
มาที่จะตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และทรงแสดงธรรมเพื่อโปรดเวไนย-
สัตว์ให้ประพฤติดุปฏิบัติ ให้ฝึกฝน ให้เจริญ

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัญญาเป็นเรื่องของการเจริญ เป็นเรื่องของการ
อบรม

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคนั้นทรงสงบแล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อความสงบทั้งปวง

ท่านที่ยังเต็มไปด้วยกามาสวะ ภวาสวะ ทิฏฐาสวะ อวิชชาสวะนั้น ไม่ใช่ผู้
สงบ เป็นผู้ที่ยังกระสับกระส่ายยิ่งนักด้วยความยินดีพอใจในรูป เสี่ยง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ธัมมามรณ พิจารณาในขันธ ในตา ในหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในการเห็น
ในการได้ยิน ในทุกสิ่งทุกอย่างหมดทีเดียว ไม่ใช่เป็นผู้ที่สงบเลย แต่พระผู้มีพระ-
ภาคนั้นทรงสงบแล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อความสงบทั้งปวง

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคนั้นทรงข้ามพ้นแล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อให้ข้ามพ้น

คือ ข้ามพ้นจากภัยต่าง ๆ ของวิภูฏะ หรือว่าข้ามพ้นจากวิภูฏะ

๑๓๔

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคนั้นทรงปรินิพพานแล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อปรินิพพาน

ธรรมที่ทรงแสดงไม่ใช่เพียงเพื่อให้สัตว์โลกบรรลุคุณธรรมเป็นเพียงพระ
โสดาบันบุคคล แต่ให้ถึงกับเป็นพระอรหันต์ทีเดียว ซึ่งการบรรลุคุณธรรมที่ทำให้
สงบทั้งปวงแล้วก็ปรินิพพานได้นั้น ก็ด้วยหนทางเดียวเท่านั้น คือ การเจริญสติ
ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูป แล้วก็ละกิเลสเป็นขั้น ๆ

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคนั้นทรงดับเย็นแล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อให้ดับเย็น

นี่ก็เป็นการเจริญสติปฏิฐานเหมือนกัน

สำหรับอาสวะที่ได้กล่าวถึง โลกเจตสิก ๑ ซึ่งเป็นกามาสวะและภวาสวะ
ทิฏฐิเจตสิก ๑ ซึ่งเป็นทิฏฐาสวะ โมหเจตสิก ๑ ซึ่งเป็นอวิชชาสวะ เพียง ๓ เจตสิก
ที่ทำให้จิตไหลไปสู่กระแสของความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ
ในขันธ และในความเห็นผิดต่าง ๆ แต่ในวันหนึ่ง ๆ กิเลสมากกว่านี้ ยังมีอีกมาก
นักที่เป็นทุกข์ เป็นโทษ เป็นภัย ทำความเศร้าหมองแก่จิตใจ

ถ. ขอให้อาจารย์อธิบายคำว่า ภวาสวะ

ส. ผู้ที่ละความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ เป็นพระ
อนาคามีบุคคล แต่ยังไม่หมดความยินดีพอใจในขันธที่ไม่ใช่รูป เสียง กลิ่น รส
โสภณูปะ ผู้ที่จะละภวาสวะได้ คือ พระอรหันต์ซึ่งท่านหมดกิเลสทั้งปวง ไม่มี
กิเลสเหลืออีกเลย จะเห็นได้ว่า การละกิเลสต้องเป็นขั้น ๆ การเจริญสติปฏิฐานก็
ไม่ใช่ให้ละภวาสวะ หรือกามาสวะ หรืออวิชชาสวะ แต่ให้ละทิฏฐาสวะก่อน

เพราะฉะนั้น ถ้าผู้ใดเจริญสติบรรลุนิยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคลละ ทิฐฐาสวะแล้ว ก็ยังมีกามาสวะ ยังมีภวาสวะ ยังมีอวิชชาสวะ ซึ่งแสดงให้เห็น ความเหนียวแน่น ความหนาแน่นของโลภมูลจิต สราคจิตว่ามีประเภทต่าง ๆ กัน

ผู้ที่เป็นปุถุชนเจริญสติ ก็ระลึกรู้ลักษณะของโลภมูลจิตที่เป็นกามาสวะได้ ที่เป็นทิฐฐาสวะได้ เวลาที่ผู้นั้นบรรลุนิยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล ก็ยังมี กามาสวะ ยังมีภวาสวะ ยังมีอวิชชาสวะ ก็ระลึกรู้ต่อไปอีกจนกว่าจะเป็น พระสกทาคามีบุคคล ก็ระลึกรู้ลักษณะของกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะต่อไป จนกว่าจะบรรลุนิยสัจธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคล ก็หมดกามาสวะ แต่ยังมีภวาสวะ และอวิชชาสวะ

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านเจริญสติ ท่านจะรู้ลักษณะของจิตเหล่านี้ได้ถูกต้อง ตามความเป็นจริงว่า สิ่งใดเกิดขึ้น จิตประเภทไหนเกิดขึ้น เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ถ้าเหตุปัจจัยยังมีอยู่ ต้องเกิด อย่างทิฐฐาสวะยังไม่หมด เพราะเหตุว่ายังไม่ได้เป็น พระโสดาบันบุคคล ก็ยังจะต้องมีทิฐฐาสวะเกิดขึ้นปรากฏเป็นโลกทิฐฐิต-สัมปยุตต์ให้จิตสำเนียงระลึกได้ จนกว่าจะดับหมดเป็นพระโสดาบัน แต่ยังมี ปัจจัยของจิตประเภทอื่นให้เกิดขึ้น จิตประเภทนั้นก็เกิดขึ้นได้

ถ. เมื่อคราวที่แล้ว อาจารย์ได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า เห็นรูป โดยความเป็นตน เห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน เห็นตนในรูป เฉพาะข้อ ๒ ข้อ ๓ ข้อ ๔ หมายความว่าไปถึงไปยึดมั่นนามขันธ์ทั้ง ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณเป็นตน เลยเข้าใจว่าตนนั้นแหละมีรูป หรืออะไรเช่นนั้น

นามขันธ์ ๔ ทั้งหมด ใน ๔ ข้อนี้อาณาณทั้งนั้นมาเป็นตน บางท่านอธิบาย ว่าการที่ต้องพิจารณาเฉพาะนามอย่างนี้ เพราะว่าเมื่อตาเห็นสี ให้พิจารณาเฉพาะ เห็น พิจารณาที่จิตเห็น อย่างนี้จะสงเคราะห์เข้ามาเป็นตนมีรูป เห็นรูปในตน อะไรอย่างนี้ได้ไหมครับ

ส. ทรงแสดงสักกายทิฏฐิไว้ไม่ใช่เพียง ๕ คือ ไม่ใช่ยึดถือรูปว่าเป็นตน เวทนาว่าเป็นตน สัญญาว่าเป็นตน สังขารขันธว่าเป็นตน หรือวิญญาณว่าเป็นตน เท่านั้น แต่ยังทรงจำแนกไปถึง ๒๐ ประการ คือ ขันธ์ละ ๔ อย่าง

ผู้ที่เจริญสติสามารถสำเนียงรู้ลักษณะของสักกายทิฏฐิในขณะนั้นว่าเป็นอย่างไร บางท่านที่เริ่มระลึกรู้ลักษณะของรูป ก็เกิดความรู้สึกว่า สิ่งที่กำลังปรากฏเป็นรูป แต่สักกายทิฏฐิยังอยู่ที่นามขันธ์ คือ ที่เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์

เพราะฉะนั้น ถ้าในขณะที่กำลังพิจารณาระลึกรู้นามขันธ์หนึ่งนามขันธ์ใดเป็นต้นว่า จะระลึกรู้ลักษณะของวิญญาณขันธ์ว่าเป็นนามธรรม แต่ไม่ได้พิจารณา รูปขันธ์ ก็ยึดถือว่า รูปขันธ์นั้นเป็นตัวตน

ถ. ที่ท่านให้กำหนดเฉพาะ พิจารณาเฉพาะขันธ์

ส. ขอให้อ้างข้อความในพระไตรปิฎกสักแห่งหนึ่งที่ให้เจาะจงพิจารณา แต่เฉพาะว่า ทางตาให้รู้แต่เห็นไม่ให้รู้สี ทางหูให้รู้แต่ได้ยินไม่ให้รู้เสียง ทางจมูกให้รู้แต่กลิ่นไม่ให้รู้สภาพที่รู้กลิ่น ทางลิ้นให้รู้แต่รสไม่ให้รู้สภาพที่รู้รส ทางกายให้รู้แต่เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ไม่ให้รู้สภาพที่รู้เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ขอพญฺชนะข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งก็ไม่มี

ประการต่อไป เป็นอกุศลธรรมที่เป็น โหชะ ๔

ถ้าตราบได้ยังไม่บรรลุนิยสัจธรรมเป็นพระอรหันต์ ก็จะไม่พ้นไปจาก ห้วงน้ำของกิเลส ซึ่งตัวท่านก็จะพิจารณาได้ว่า ท่านมีแม่น้ำ หรือว่าห้วงน้ำที่จะกั้น ท่านให้จมอยู่ ใ้หวนเวียนอยู่ในวัฏฏะมากมายสักเท่าไร หรือว่าลดลงไป ละคลายลงไปได้แล้ว

สำหรับองค์ธรรม หรือสภาพธรรมที่เป็นโหชะ ก็เหมือนกับอัสวะทั้ง ๔ คือ กาโมชะ ๑ ภโวชะ ๑ ทิฏฐิชะ ๑ อวิชชะ ๑ เพราะฉะนั้น ทุกครั้งที่กำมาสวะ หรือกาโมชะเกิดขึ้น ทำให้ท่านไม่พ้นไปจากการเกิดและการตาย

ภวาสวะ หรือ ภโวชะเกิดขึ้น ไม่ทำให้ท่านพ้นไปจากการเกิดและการตาย เช่นเดียวกับทิวไสวะ และทิวฐาสวะ อวิชโสวะ และอวิชชาสวะ

บุคคลบัญญัติปริกัณห์ อภิธรรมปิฎก ได้กล่าวถึงบุคคลจมน้ำ ๗ จำพวก ซึ่งใน ๗ จำพวกนี้ เป็นพระอริยบุคคล ๔ จำพวก และเป็นผู้ที่ไม่ใช่ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลอีก ๓ จำพวก

สำหรับผู้ที่เป็นอริยบุคคล ๔ จำพวกนั้น คือ

พระโสดาบันบุคคลนั้นเปรียบเหมือนกับบุคคลที่จมน้ำ แล้วโผล่ขึ้นเหนี่ยวมอญดู

สำหรับบุคคลที่เป็นพระอริยะขั้นต่อไป คือ พระสกทาคามีบุคคลนั้นเปรียบเหมือนกับบุคคลที่โผล่ขึ้น แล้วก็ว่ายต่อไป

สำหรับพระอริยบุคคลขั้นต่อไป คือ พระอนาคามีบุคคลนั้นเปรียบเหมือนกับบุคคลที่โผล่ขึ้น แล้วว่ายไปถึงที่ตื้นพอที่จะหยั่งได้

ส่วนพระอรหันต์นั้น ซึ่งเป็นพระอริยบุคคลขั้นที่ ๔ เปรียบเหมือนกับบุคคลที่โผล่ขึ้น แล้วว่ายข้ามไปถึงฝั่ง ยืนอยู่บนบก จึงเป็นผู้พ้นจากห้วงโสมะของความเกิด ความตาย

ผู้ที่ยังไม่บรรลुเป็นพระอริยบุคคล มี ๓ จำพวก คือ

๑. ผู้ที่จมน้ำแล้วไม่โผล่

ไม่โผล่เลยยังจมอยู่ใต้น้ำ ได้แก่ คนที่เกิดมาแล้วก็แวดล้อม พัวพันหมกมุ่นอยู่แต่เฉพาะในอกุศลธรรม ก็เป็นบุคคลที่จมน้ำแล้วไม่โผล่

๒. ส่วนอีกบุคคลหนึ่ง คือ บุคคลจำพวกที่ ๒ นั้นโผล่ขึ้น แล้วก็จมลงอีก ได้แก่ ผู้ที่โผล่ขึ้นทำกุศลธรรม แต่ไม่เจริญกุศลอยู่เป็นนิจ

๓. ส่วนบุคคลอีกประเภทหนึ่งนั้น ก็เป็นผู้ที่โผล่ขึ้นจากน้ำ แล้วก็หยุดอยู่ ไม่จมลงไปอีก

ได้แก่ บุคคลที่เจริญกุศลแล้วไม่ประมาท เพียรเจริญกุศลสม่ำเสมอ ตลอดไป จนกว่าจะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคล

สำหรับอกุศลธรรมประเภทต่อไป คือ โยคะ ๔ ได้แก่

กามโยคะ ๑ ภวโยคะ ๑ ทิฏฐิโยคะ ๑ อวิชชาโยคะ ๑

โดยสภาพของเจตสิกก็เหมือนกับอาสวะ เหมือนกับโอชะ คือ ทุกครั้งที่มีความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณมฐัพพะเกิดขึ้น นอกจากจะเป็นสิ่งที่สะสมหมักดองอยู่ในจิตใจ เป็นเครื่องกั้น เป็นห้วงน้ำที่ทำให้จมอยู่ในวัฏฏะแล้วยังเป็นโยคะ คือ ตรึงประกอบสัตว์ไว้ไม่ให้ผละ หรือไม่ให้หลุดพ้นออกไปจากวัฏฏะได้

ถ้าไม่เจริญสติจะไม่ทราบจริง ๆ ว่า ลักษณะของอกุศลธรรมนั้นเป็นอย่างนั้นจริง ๆ อย่างท่านที่เริ่มเจริญสติระลึกถึงลักษณะของนามบ้าง ของรูปบ้างแล้ว ประเดี้ยวเป็นอะไร หลงลืมสติไป มีความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณมฐัพพะเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แต่ไม่ได้ระลึกถึงลักษณะนั้นว่าเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง เพราะฉะนั้น ก็มีอาสวะ มีโอชะ มีโยคะที่ทำให้สะสมหมักดอง กั้นให้จมในวัฏฏะ ตรึงไว้ไม่ให้ผละ ไม่ให้พ้นไปจากวัฏฏะได้

สำหรับ ภวโยคะ เป็นความยินดีพอใจ ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่รูป เสียง กลิ่น รส โณมฐัพพะ แต่ก็เป็นความยินดีพอใจในขั้นในภพ

ทิฏฐิโยคะ ความเห็นผิด เป็นเครื่องที่ตรึงไว้ไม่ให้หลุดไปจากวัฏฏะเหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ความเข้าใจในข้อประพจน์ปฏิบัติมรรคมรรค ๘ เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาให้มาก เพื่อสติจะได้ระลึกถึงสภาพของนามธรรมและรูปธรรม ถูกต้องตามความเป็นจริง ถ้ามีความเห็นผิดในข้อประพจน์ปฏิบัติ ก็เป็นทิฏฐิโยคะที่ตรึงไว้ ประกอบไว้ไม่ให้พ้นไปจากวัฏฏะ

สำหรับ อวิชชาโยคะ เป็นสภาพที่ไม่รู้ลักษณะของนามและรูป ถ้าทางตา กำลังเห็น ไม่รู้ลักษณะของนาม ไม่รู้ลักษณะของรูป เมื่อเป็นอกุศลจิตแล้วก็ไม่พ้น จากอวิชชาโยคะ ตรึงไว้ ประกอบไว้ในวิภวัญ

ต่อไปเป็นอกุศลธรรมที่ทำกิจเป็น คันถะ เป็นเครื่องผูก อกุศลเจตสิกมี ๑๔ ประเภทยกจริง แต่ว่ามีกิจการงานหน้าที่ตามประเภทของตน ๆ อย่างอกุศลธรรมที่เป็นเครื่องผูก ผูกไว้ มัดไว้ ได้แก่ อภิชฌาภวคันถะ ๑ พยาบาทภวคันถะ ๑ สลัพพตปรมาสภวคันถะ ๑ อิหังสัจจาภวคันถะ ๑

อภิชฌาภวคันถะ ได้แก่ ความยินดีพอใจ เพ่งเล็งทั่วไปในอารมณ์ทั้งหลาย

ถ้าทราบเรื่องของโลกะแล้ว จะเห็นได้ว่า ทำกิจทุกประการ ไม่ว่าจะเป็น อาสวะ สะสมหมักดองไว้ โลกะก็เป็นอย่างนั้น หรือว่าโสมะ กันไว้ไม่ให้พ้นไปจาก วิภวัญ โลกะก็ทำกิจนั้น เป็นโยคะ เป็นเครื่องที่ตรึงไว้ ประกอบไว้ โลกะก็ทำอย่างนั้น เป็นคันถะ เป็นเครื่องผูกมัด ไม่ให้พ้นไป โลกะก็ทำอย่างนั้น

แต่ในหมวดของคันถะ ไม่ได้แบ่งแยกเป็นกาม หรือภวะ แต่รวมเป็น อภิชฌาภวคันถะ หมายความว่าความยินดีพอใจ เพ่งเล็งทั่วไปในอารมณ์ทั้งหลาย ได้แก่ โลกเจตสิกที่เกิดกับโลกมุขจิตทั้ง ๘ ดวง

ที่สังเคราะห์การศึกษาชั้นปริยัติ กับนัยของการปฏิบัติ ก็เพื่อให้ทราบ เรื่องของจิตตานุปัสสนา ทุกท่านมีจิต แต่จิตของท่านในวันหนึ่ง ๆ เป็นจิตประเภทใดบ้าง ถ้าสติไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกรู้ก็จะไม่ทราบ จิตตานุปัสสนา หมายความว่าสติที่ระลึกรู้ลักษณะสภาพของจิตบ่อย ๆ เนือง ๆ จึงจะเห็นจิตในจิต ไม่ยึดถือว่าเป็น ตัวตน สัตว์ บุคคล ไม่ว่าจะเป็นจิตใด ๆ ทั้งสิ้น แม้ว่าจะเป็นสราคะจิตเกิดขึ้น ก็จะต้องระลึกรู้

สำหรับคันถะที่ ๒ คือ พยาบาทภวคันถะ ความไม่แช่มชื่น ความไม่พอใจ เพราะว่ามีผู้ทำความเสื่อมเสียให้กับตัวท่าน หรือว่ามีผู้ที่ทำความเสื่อมเสียให้กับผู้ที่เป็นที่รักของท่าน หรือว่ามีผู้ทำความเจริญให้กับผู้ที่ไม่เป็นที่รักของท่าน

ไม่ใช่เพียงแต่บุคคลอื่นจะทำการที่ไม่ดีเป็นความเสียหายให้กับตัวท่านเท่านั้น แต่ยังกว้างขวางครอบคลุมขยายไปถึงทั้งบุคคลซึ่งไม่เป็นที่รักและบุคคลซึ่งเป็นที่รักด้วย เป็นต้นว่าถ้ามีใครทำความเสียหายให้กับบุคคลผู้เป็นที่รัก หรือว่าหมู่คณะก็ได้ ถ้าท่านคลุกคลีเป็นพวกพ้องกับหมู่คณะใด และท่านก็มีความรู้สึกว่ามีบุคคลอื่นจะทำความเสียหายให้กับพวกพ้อง หรือว่าบุคคลที่ท่านสนิทสนมคุ้นเคยด้วย จิตใจของท่านเป็นอย่างไร ไม่แค้นขึ้นแล้ว หรือว่าตรงกันข้ามบุคคลผู้นั้นไม่เป็นที่รัก แต่ว่ามีบุคคลอื่นทำความเจริญให้กับบุคคลซึ่งไม่เป็นที่รักของท่าน ความไม่พอใจ ความไม่แค้นขึ้นก็เกิดขึ้นได้ เป็นคันถะผูกไว้ไม่ให้ไปสู่มรรคมรรค ๘ หรือทำให้สติไม่ระลึกถึงลักษณะของนามและรูปตามความเป็นจริง

แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ ท่านจะต้องระลึกถึงลักษณะของนามและรูปทั้งปวงที่เกิดกับท่าน ถ้าเกิดความไม่แค้นขึ้นขึ้นเพราะมีผู้อื่นทำความเสียหายให้กับท่าน ผู้ที่เจริญมรรคมรรค ๘ สติระลึกถึงสภาพของจิตใจในขณะนั้นเป็นจิตตานุปัสสนาได้ ทุกอย่างทุกวันที่เกิดขึ้นเป็นไปนั้น ก็เป็นเพราะการสะสมของแต่ละบุคคล ทำให้แต่ละบุคคลกระทำกายอย่างนั้น วาจาอย่างนั้น สติก็ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตามความเป็นจริง

สำหรับคันถะที่ ๓ คือ สีลพตปราคายคันถะ ซึ่งได้แก่ข้อประพฤติปฏิบัติที่ผิดทางจากมรรคมรรค ๘ ทั้งหมดเป็นสีลพตปราคายคันถะ เพราะเหตุว่าผู้ที่ละสีลพตปราคายคันถะได้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉทได้นั้น คือ พระโสดาบันบุคคล ต้องเป็นผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมจึงจะละสีลพตปราคายคันถะได้ ถ้าท่านไม่สำเหนียก สังเกตว่า สิ่งที่ท่านกำลังประพฤติปฏิบัติอยู่นี้ผิดหรือถูก ท่านก็จะสีลพตปราคายคันถะไม่ได้

ถ. ผมได้ยินทางวิทัญที่ท่านผู้หนึ่งบรรยายเกี่ยวกับสติปัฏฐาน ท่านบอกว่ากำหนดรูปนามที่เป็นปัจจุบันนั้น เฉพาะทางตาให้กำหนดที่นาม เฉพาะทางหูให้กำหนดที่นาม ส่วนที่เหลือนั้นท่านบอกว่าให้กำหนดที่รูปก็มี ที่นามก็มี ท่าน

ว่าอย่างนี้ แล้วท่านก็ยกบาลีขึ้นมาอ้างด้วยว่า ทิฏฐิ สฺสํ โสโต มุตฺโต เมื่อเป็นเช่นนั้นจะเป็นสัจจะพตปรามาสกายคันถะไปได้อย่างไร

ส. สัจจะพตปรามาสกายคันถะ คือ ความเข้าใจผิดในข้อประพจน์ปฏิบัติ ถ้าเป็นทิฏฐาสวระ คือ ความเห็นผิดทั้งหมดเลย ไม่ว่าจะเป็นความเห็นผิดว่าโลกเที่ยง โลกสูญ หรือสภาพธรรมที่กำลังปรากฏนี้เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ทั้งหมดเป็นความเห็นผิด เป็นทิฏฐาสวระ เป็นทิฏฐิฐุฆะ เป็นทิฏฐิโยคะด้วย แต่พอถึงคันถะ เครื่องผูก ทรงจำแนกแล้ว ถ้าไม่มีความรู้ที่ถูกต้องในการเจริญมรรคมรรค ๘ มีความเข้าใจผิดคลาดเคลื่อนอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้นที่จะไม่ทำให้รู้ลักษณะของนามและรูปตามความเป็นจริง ก็เป็นสัจจะพตปรามาสกายคันถะ เพราะเหตุว่าไม่ตรงกับสภาพตามความเป็นจริง เช่น ทางตามมีปรมัตถธรรม ๒ ชนิด คือ นามธรรมที่เห็นกับสิ่งที่ปรากฏทางตา จะให้ระลึกแต่เฉพาะนามที่เห็นแล้วจะมีความรู้ในสิ่งที่ปรากฏได้อย่างไร ไม่ได้แยกทวารทั้ง ๖ อายตนะทั้ง ๖ เลยว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางตานี้ก็เป็นของจริง เป็นสภาพธรรมที่มีจริงประการหนึ่ง ซึ่งไม่ปรากฏทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แต่เป็นสภาพธรรมของจริงที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่ทางกาย ไม่ใช่ทางหู

เพราะฉะนั้น ความรู้ชัดจะทำให้สามารถระจัดกระจายแยกนามและรูปที่เกาะกุมกันไว้เป็นสัตว์ เป็นบุคคลตัวตนได้ถูกต้อง ถ้าระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตา และระลึกรู้ลักษณะของเห็นที่กำลังปรากฏด้วย ไม่มีข้อความใดในพระไตรปิฎกที่จะให้เว้น

๑๓๕

สำหรับพยัญชนะที่อ้าง คือ ทิฏฐิ โสถิ มุตติ และ วิญญาตัม นั้น

ขุททกนิกาย จุฬนิกาย เหมกมานวกปัญหานิทเทส มีข้อความเรื่อง
ทิฏฐิ โสถิ มุตติ วิญญาตัม ดังนี้

คำว่า ทิฏฐิ ความว่า ที่ได้เห็นด้วยจักขุคำว่า

โสถิ ความว่า ที่ได้ยินด้วยหู

คำว่า มุตติ ความว่า ที่ทราบ คือ ที่สุดด้วยจมูก ลิ้มด้วยลิ้น ถูกต้อง
ด้วยกาย

คำว่า วิญญาตัม คือ ที่รู้ด้วยใจ

ทั้งหมดนี้ทรงแสดงอารมณ์ที่ปรากฏทั้ง ๖ ทวาร

สำหรับสิ่งที่ปรากฏทางตาซึ่งเป็นอารมณ์ของการเห็นนั้นใช้คำว่า ทิฏฐิ
ความว่า ที่ได้เห็นด้วยจักขุ หมายความว่าถึงอารมณ์ที่เห็นด้วยจักขุ ส่วนคำว่า โสถิ
ก็ได้แก่เสียงที่รู้ได้ทางหู

คำว่า โสถิ ความว่า ที่ได้ยินด้วยหู หมายความว่าถึงอารมณ์ที่ได้ยินด้วยหู

ส่วนคำว่า มุตติ ความว่า ที่ทราบ คือ ที่สุดด้วยจมูก ลิ้มด้วยลิ้น ถูกต้อง
ด้วยกาย คือ เป็นอารมณ์ทางจมูก คือ กลืน อารมณ์ที่รู้ได้ทางลิ้น คือ รส
อารมณ์ที่รู้ทางกาย คือ โผฏฐัพพะ

ส่วนคำว่า วิญญาตัม นั้น คือ อารมณ์ที่รู้ด้วยใจ

เพราะฉะนั้น เป็นอารมณ์ทั้ง ๖ ทวาร แต่ทรงจำแนกตามลักษณะหรือ
ประเภทของอารมณ์นั้น เช่น ทางตาเป็นสิ่งที่ปรากฏให้รู้ได้ เป็นทิฏฐิ เสียงก็เป็น
สิ่งที่ปรากฏให้รู้ได้ทางหู เป็นโสถิ ส่วนมุตตินั้น คือ ที่สุดด้วยจมูก ที่ลิ้มด้วยลิ้น
ที่กระทบสัมผัสด้วยกาย เพราะเหตุว่าอารมณ์ทั้ง ๓ อารมณ์นี้ เวลาที่กระทบ

ปรากฏนั้น จะต้องกระทบสัมผัสถูกต้องสรีระจริง ๆ สำหรับสี่เป็นแต่เพียงที่ปรากฏทางตาให้เห็นเท่านั้น แล้วเสียงก็เป็นแต่เพียงอารมณ์ที่ปรากฏทางหูให้ได้ยิน แต่ว่ากลิ่น รส โผฏฐัพพะนั้นเป็นมุตฺตํ เพราะเหตุว่าต้องกระทบ ต้องเข้ามาติดติดกับอายตนะ คือ จมูก ลิ้น กายจริง ๆ

แต่ไม่ได้ทรงแสดงไว้ว่า ในการเจริญสติปัฏฐานนั้น ทางตาให้ระลึกรู้แต่เห็น ไม่ให้รู้สี หรือว่าทางหูให้ระลึกรู้แต่ได้ยิน ไม่ให้ระลึกรู้เสียง หรือว่าทางจมูกไม่ได้ทรงแสดงไว้ว่า ให้รู้แต่กลิ่น ทางลิ้นก็ไม่มีพยัญชนะใดในพระไตรปิฎกที่ทรงแสดงไว้ว่า ให้รู้แต่รส ไม่ให้รู้นามธรรมที่รู้รส ทางกายก็ไม่มีพยัญชนะใดที่ทรงแสดงไว้ว่า ให้รู้โผฏฐัพพะแต่ไม่ให้รู้นามธรรมที่รู้โผฏฐัพพะ

ทิฏฐิ กิตี โสถํ กิตี มุตฺตํ กิตี วิญญาตํ กิตี เป็นการจำแนกอารมณ์ทั้ง ๖ ว่า อารมณ์ประเภทใดเป็นทิฏฐิ อารมณ์ประเภทใดเป็นโสถํ ประเภทใดเป็นมุตฺตํ ประเภทใดเป็นวิญญาตํ เทียบเคียงได้กับมหาสติปัฏฐาน อย่างจิตตานุปัสสนา ประการต่อไปก็จะถึงจิตประเภทต่าง ๆ

ถ. สรุปลได้ว่า ทิฏฐิ โสถํ มุตฺตํ หรือวิญญาตํ เป็นการจำแนกอารมณ์ ซึ่งเป็นรูปและเป็นนามเท่านั้นเอง ไม่ใช่จะต้องกำหนดว่า โสถํ ให้รู้ทางหู โดยเฉพาะ ก็ไม่ใช่อย่างนั้น แต่พยัญชนะที่ว่า ทิฏฐิ โสถํ มุตฺตํ วิญญาตํนี้จะมี ความหมายว่าเป็นตัวรู้ไปจะได้หรือไม่

ส. ดิฉันได้กราบเรียนถามพระคุณเจ้าที่มีความรู้ทางภาษาบาลี ท่านก็กล่าวว่า ทิฏฐิ ได้แก่ รูปารมณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่รู้ได้ด้วยตา โสถํ ได้แก่ สัททารมณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่รู้ได้ด้วยหู มุตฺตํ ได้แก่ คันถารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่รู้ได้ด้วยจมูก ด้วยลิ้น ด้วยกาย

ดิฉันได้กราบเรียนถามท่าน ย้ำแล้วย้ำอีกหลายครั้ง แต่พยัญชนะก็แสดงว่า หมายความว่าอารมณ์

การที่จะละสลัฟตปราคายคันถะได้ ผู้นั้นจะต้องเจริญข้อประพฤติปฏิบัติที่ถูก และทั้งข้อประพฤติปฏิบัติที่ผิดจึงจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ถ้ายังมีข้อ

ประพฤติกปฏิบัติที่ผิดหลงเหลืออยู่ไม่ทิ้งไป ก็หมดโอกาสที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ถ้าขณะนี้สติไม่ระลึกถึงลักษณะของนามของรูปที่กำลังปรากฏเลย จะมีข้อประพฤติกปฏิบัติใดที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ท่านที่มีความโกรธแรงกล้า สติอาจจะเกิดขึ้นระลึกรู้คนเดียว แต่เพราะโทสะ มีกำลังแรง ก็เป็นปัจจัยให้เกิดต่อไปอีกถ้าสติไม่ระลึกถึงในขณะนั้น แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติบ่อย ๆ เอง ๆ วันหนึ่งปัญญาของท่านก็ต้องระลึกถึง แล้วละสิ่ง ที่ท่านเคยระลึกตอนที่เริ่มเจริญสติปฏิฐานนั่นเอง ซึ่งอารมณ์ก็ไม่ผิดแปลกไปจาก ขณะปกติธรรมดาที่สติเริ่มเกิดเลย แต่ปัญญารู้ชัดขึ้น แล้วก็จะได้

ถ. ให้เรารู้ว่า...(ไม่ได้ยิน)

ส. ให้รู้ถูก แล้วก็ให้รู้ชัด แล้วก็ให้รู้แจ้ง ไม่ใช่เพียงรู้ขั้นการศึกษา ขั้นการศึกษาฟังขณะนี้เข้าใจแล้วว่า สภาพธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง เกิดขึ้นเพราะ เหตุปัจจัย เกิดแล้วก็ดับไป เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี่เป็นความรู้ขั้นปริยัติ แต่ ยังไม่ได้ประจักษ์ลักษณะของสังขารธรรมแต่ละชนิด

ถ. คำว่ารู้แจ้ง

ส. รู้ถึงลักษณะ แล้วก็ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไป อย่างเวลานี้ถ้า สติจะระลึกถึงที่เย็น เย็นนั้นก็หมดไป แต่ยังไม่ได้ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไป ของรูปนั้นจริง ๆ และของนามที่รู้รูปนั้นเลย เพราะเหตุว่าสติยังไม่ได้ระลึกถึง ลักษณะของนามและรูปจนทั่ว จนละ จนคลาย แล้วถึงจะประจักษ์การเกิดขึ้น และดับไปของนามและรูปได้

ถ้าเพียงแต่ไปนั่งจ้องที่จะให้ประจักษ์ความดับไปของสิ่งที่กำลังปรากฏ โดย ที่ปัญญาไม่ได้รู้ลักษณะของนามของรูปอื่น ๆ จนทั่ว ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้ ประจักษ์การเกิดดับของนามและรูป

มีธรรมปรากฏทุกวัน ทางตาก็มีของจริงที่ปรากฏ ทางหูก็มี ทางจมูกก็มี ทางลิ้นก็มี ทางกายก็มี ทางใจก็มี จะประจักษ์ได้ก็ต่อเมื่อรู้ทั่วในลักษณะของนาม

และรูปจนชิน และละคลาย ปัญญาคมกล้า ก็จะสามารถประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมของรูปธรรมได้จริง ๆ

เพราะฉะนั้น ท่านที่เจริญสติปัฏฐานจะต้องทราบลักษณะของสีลัพพตปรามาสกายคันธ์ด้วย

ถ. อาจารย์พูดก็ถูก ผมฟังก็ถูก

ส. สภาพธรรมไม่ได้เป็นของใครเลย สภาพธรรมเป็นความจริง อกุศลธรรมก็เป็นอกุศลธรรม กุศลธรรมก็เป็นกุศลธรรม ทิฏฐิก็มีความเห็นผิดเป็นลักษณะที่ทำให้เข้าใจข้อประพจน์ปฏิบัติผิดไป อวิชชาเป็นสภาพที่ไม่รู้ที่ทำให้ปิดกั้นไม่สามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ เป็นสภาพธรรมแต่ละชนิดซึ่งไม่มีใครเป็นเจ้าของ

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังก็ศึกษาพิจารณาเหตุผลว่า การประพจน์อย่างไร การเจริญอย่างไรจึงจะทำให้ปัญญาเจริญแล้วก็รู้มากขึ้น รู้ทั่วขึ้น รู้ชัดขึ้น หรือติดข้องอยู่ในข้อประพจน์ปฏิบัติอย่างไร ทำให้ไม่สามารถระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่มีปรากฏเป็นปกติตามความเป็นจริงได้

อย่างท่านที่เข้าใจว่าจะต้องเข้าวิปัสสนา เป็นสีลัพพตปรามาสกายคันธ์ใหม่ สีลัพพตปรามาสกายคันธ์ คือ ทิฏฐิ ความเห็นผิดในข้อประพจน์ปฏิบัติ ความเห็นผิดก็ขยายกระจายออกไปถึงในการประพจน์ปฏิบัติด้วย เพราะว่าไม่ทำให้สติเกิดระลึกถึงลักษณะสภาพธรรมตามปกติ

คันธ์ที่ ๔ คือ อิทัสสัจจาภินิเวสกายคันธ์ ได้แก่ ความเห็นผิดทั้งหมดที่เว้นจากสีลัพพตปรามาสกายคันธ์

ท่านมีความเห็นถูกในข้อประพจน์ปฏิบัติ แต่ยังไม่หมดความเห็นผิดจนกว่าจะเป็นพระโสดาบันบุคคล ผู้ที่เป็นพระโสดาบันบุคคลแล้ว สามารถที่จะละกายคันธ์ได้ในข้อหรือในฐานะที่เป็นความเห็นผิด คือ สีลัพพตปรามาสกายคันธ์ก็ได้ อิทัสสัจจาภินิเวสกายคันธ์ก็ได้ เพราะเหตุว่าผู้ที่ เป็นพระโสดาบันบุคคลแล้ว จะไม่มีความเห็นผิดใด ๆ เกิดขึ้นอีกเลย

เรื่องของสี่ลัทธิพทปราคายคันถะมีมากทีเดียว แม้ว่าท่านจะมีความเข้าใจถูกในข้อปฏิบัติแล้ว แต่กิเลสอกุศลธรรมที่ได้สะสมมาก็ยังมีกำลังพอที่จะชักพาท่านให้ไขว่ไขว่ ให้คลาดเคลื่อนไปที่ละเล็กทีละน้อยได้

ถ. บางครั้งขณะที่เรากำลังระลึกขันธ์น้อย ๆ จะเบื่อ

ส. เบื่อไม่อยากเจริญสติ หรือเบื่ออะไร

ถ. เบื่อในอารมณ์

ส. เบื่อในอารมณ์ อารมณ์อะไรที่น่าเบื่อ สี่ที่กำลังปรากฏนี้น่าเบื่อหรือยัง เสียงที่กำลังได้ยินนี้น่าเบื่อหรือยัง กลิ่นที่กำลังปรากฏทุกวันเป็นปกติธรรมดา ๆ น่าเบื่อหรือยัง รสเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม เผ็ด ร้อนต่าง ๆ นั้นน่าเบื่อหรือยัง เย็น ร้อน อ่อน แข็งที่กำลังกระทบสัมผัสที่น่าเบื่อหรือยัง

เหตุต้องสมควรแก่ผล หรือว่าผลที่จะเกิดขึ้นต้องสมควรแก่เหตุ ดังนั้นเบื่ออะไร นึกเบื่อ อย่าเพ่งรีบเบื่อ หรือว่าเบื่อจริง ๆ ก็ต้องบอกให้ถูกว่าเบื่ออะไร

ถ. ถ้าเราเห็นสี่ เราพิจารณาตลอด.....

ส. แต่ไม่ใช่ความรู้ชัดที่จะเป็นความเบื่อที่รู้จริง ความเบื่อที่แท้จริงเป็นญาณที่เกิดต่อกันไปเป็นขั้น ๆ จนถึงขั้นที่เบื่อด้วยปัญญาที่รู้ชัดในลักษณะของนามและรูป

แต่นี่เป็นการนึกเบื่อ คิดเบื่อ อย่าเพ่งเบื่อเลย เพราะเบื่อนี้หมายความว่าต้องรู้ชัดในลักษณะของนามและรูป และความรู้ชัดที่เป็นวิปัสสนาญาณ ไม่ใช่ขั้นการศึกษา ไม่ใช่ขั้นคิด แต่เป็นขั้นที่ประจักษ์ลักษณะที่เป็นนามธรรม ลักษณะที่เป็นรูปธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง แล้วก็นำเสนียก ให้ปัญญาที่รู้ชัดเพิ่มขึ้น ผู้ที่นั้นจะต้องเป็นผู้ที่ละเอียดที่จะรู้ว่า เจริญอย่างไรปัญญาจึงจะเพิ่มขึ้น หรือว่าข้อปฏิบัติอย่างไร ปัญญาไม่สามารถจะเจริญอีกต่อไปได้

ยังไม่ทันไรจะเบื่อเสียแล้ว โดยที่ปัญญายังไม่ทันรู้ลักษณะของนามและรูปตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ต้องสำเนียง ระวังอย่าให้มีความเห็นผิดเป็นสี่ลัทธิพทปราคายคันถะในข้อประพฤติปฏิบัติที่จะผูกท่านไว้กับความเห็นผิด

และในชาติต่อ ๆ ไปก็ไม่แน่ว่า ท่านจะมีความเห็นผิดเหมือนอย่างในชาตินี้อยู่หรือไม่ คือ ไม่เจริญปัญญา

กว่าปัญญาจะประจักษ์แน่นอนมันคงว่า ไม่มีอะไรเลยที่จะละกิเลสได้เป็นสมุจเฉทนอกจากสติระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏเท่านั้น แม้ว่าในขณะนั้นจะระลึกแต่ยังไม่รู้ชัด แต่การระลึกบ่อย ๆ เพื่อวันหนึ่งปัญญาจะได้รู้ชัด ถ้าไม่ระลึกขณะนั้นขณะหนึ่ง ปัญญาก็รู้ชัดไม่ได้ เพราะฉะนั้น ขอให้สติระลึกลักษณะของนามและรูป แม้แต่เพียงชั่วขณะเล็ก ๆ น้อย ๆ

ในคัมภีระ ๔ ได้แก่ อภิชฌาภายคัมภีระ ๑ พยาปาทภายคัมภีระ ๑ สิลัพพตปริมาสภายคัมภีระ ๑ อิทัสส์จาภินิเวสภายคัมภีระ ๑ คัมภีระนี้คือเครื่องผูกไว้ไม่ให้หลุดไป โดยสภาพของเจตสิก ได้แก่ โลกเจตสิก ๑ โทสเจตสิก ๑ ทิฏฐิเจตสิก ๑

ในเรื่องของอาสวะก็ดี โอะฆะก็ดี โยคะก็ดี อกุศลธรรมที่เป็นอาสวะเป็นโอฆะ เป็นโยคะ ได้แก่ โลกเจตสิก ทิฏฐิเจตสิก โมหเจตสิก แต่พอถึงคัมภีระ ๔ โลกะก็ยังคงเป็นคัมภีระ ทิฏฐิก็ยังคงเป็นคัมภีระ แต่อวิชาไม่เป็นคัมภีระแล้ว เพิ่มอีกคัมภีระหนึ่ง คือ โทสะ ได้แก่ พยาปาทภายคัมภีระ ซึ่งสภาพธรรมที่ได้ทรงจำแนกไว้เป็นประเภทก็ต้องเป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ เป็นต้นว่า อภิชฌาภายคัมภีระที่เป็นเครื่องผูก ความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในอารมณ์ทั้งปวง ในวงศ์าคณาญาติ ในพวกพ้อง ในเพื่อนฝูง ในมิตรสหาย เป็นเครื่องผูกประการหนึ่ง

บางท่านไม่มีความเห็นผิดอย่างพวกพ้องเพื่อนฝูงมิตรสหาย แต่ก็ไม่สามารถไปสู่ข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง เพราะมีความคลุกคลี เป็นพวกพ้อง เป็นเพื่อนฝูงกับหมู่คณะนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ใหม่ว่า ความใกล้ชิด ความคลุกคลีกับหมู่คณะกับพวกพ้อง ถึงแม้ว่าความเห็นของท่านไม่เหมือนกับหมู่คณะพวกพ้องก็จริงแต่กระนั้นความคลุกคลี ความสนิทสนม การงานที่ต้องประกอบร่วมกันก็อาจจะ เป็นเครื่องผูกอันหนึ่งที่ทำให้ท่านไม่ไปสู่ข้อประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นไปได้ใหม่

ท่านที่เห็นแก่บุคคล ไม่ได้เห็นแก่ธรรม เป็นอริชฌกายคันถะที่จะผูกไว้กับหมู่คณะหรือพวกพ้อง อริชฌกายคันถะก็เป็นเครื่องผูกอันหนึ่ง โลกเจตสิกมีกิจทางฝ่ายอกุศลครบถ้วนทุกประการทีเดียว ไม่ว่าจะเป็นอาสวะ ไม่ว่าจะเป็นโอสมะ ไม่ว่าจะเป็นโยคะ ไม่ว่าจะเป็นคันถะ

สำหรับคันถะต่อไป คือ คันถะประการที่ ๒ ได้แก่ พยาบาทกายคันถะ ความขุ่นเคืองใจในสิ่งที่บุคคลอื่นได้กระทำความเสื่อมเสียกับตน เป็นเครื่องกั้นอันหนึ่งได้ ความขุ่นเคืองใจที่บุคคลอื่นทำความเจริญให้กับบุคคลผู้ไม่เป็นที่รัก ก็เป็นเครื่องกั้นอันหนึ่งได้ ทั้งที่ทำแล้ว กำลังทำ หรือรู้ว่าจะทำ หรือคิดว่าจะทำ ก็เป็นเหตุที่ทำให้ขุ่นเคืองใจ แสดงให้เห็นว่า เครื่องผูก เครื่องกั้น มีทั้งโลกเจตสิกและโทสเจตสิก

สำหรับเครื่องผูกประการที่สำคัญอีก ๒ ประการ คือ สีลพัตปราคายคันถะ ได้แก่ การอุปคาลำข้อประพฤติกรรมที่ไม่ใช่มรรคมองค์ ๘ หรือว่าผิดจากมรรคมองค์ ๘ กับอิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะในข้อที่เป็นเครื่องผูก

ทิวฐิ คือ ความเห็นผิด แยกออกเป็น ๒ เป็นสีลพัตปราคายคันถะ ๑ และอิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะอีก ๑ ผู้ที่จะละสีลพัตปราคายคันถะได้ คือ พระโสดาบันบุคคล และอิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะก็เช่นเดียวกัน ผู้ที่จะละได้ คือ พระโสดาบันบุคคล

จะเห็นได้ว่า กายคันถะมีโลกเจตสิกเป็นเครื่องผูกไว้ประการหนึ่ง มีโทสเจตสิกเป็นเครื่องผูกไว้ประการหนึ่ง มีทิวฐิที่เป็นเครื่องผูกไว้ทั้งในข้อปฏิบัติที่เป็นสีลพัตปราคายคันถะและอิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ คือ ความเห็นผิดอื่นที่นอกจากสีลพัตปราคายคันถะ

ท่านผู้ฟังคงสงสัยว่า ทำไมโมหะซึ่งเป็นอวิชชา เป็นโอสมะ เป็นโยคะ แต่ไม่เป็นคันถะ ความเห็นผิด ได้แก่ ทิวฐิเจตสิก ความไม่รู้ ได้แก่ โมหเจตสิก เพราะฉะนั้น อวิชชาหรือโมहनั้นไม่เป็นเครื่องผูกไว้ เพราะเหตุว่าท่านสามารถจะ

ศึกษา พิจารณา มนสิการให้เกิดความเข้าใจถูกในข้อประพฤติปฏิบัติ แล้วก็
ประพฤติปฏิบัติถูกได้

ต่อไปเป็นอกุศลธรรมที่ได้แก่ โลกเจตสิกกับทิวฐิเจตสิก คือ อุปาทาน ๔
ได้แก่ กามุปาทาน ๑ ทิวฐุปาทาน ๑ สีสัพพตูปาทาน ๑ อัตตวาตูปาทาน ๑

สำหรับโลกเจตสิก ได้แก่ กามุปาทาน ๑ แต่ทิวฐิเจตสิกนั้น ได้แก่ ทิวฐิ-
ุปาทาน ๑ สีสัพพตูปาทาน ๑ อัตตวาตูปาทาน ๑

ทิวฐุปาทาน ได้แก่ ความเห็นผิด บาปบุญไม่มี แล้วก็ความเห็นผิด
ประการอื่นๆ ต่อๆ ไปทั้งหมด

สีสัพพตูปาทาน เวลาที่เข้าใจข้อประพฤติปฏิบัติคลาดเคลื่อนเป็นกายคันถะ
แล้ว ผูกไว้แล้วไม่ให้หลุดไปง่าย ๆ แล้วท่านยังยึดมันอย่างเหนียวแน่นทีเดียวในข้อ
ปฏิบัติผิดเป็นสีสัพพตูปาทาน ถ้ายกถอนลำบาก เพราะเหตุว่ามีความยึดมันอย่าง
เหนียวแน่นทีเดียว

และยังมี อัตตวาตูปาทาน ซึ่งได้แก่สักกายทิวฐิ การเห็นผิดยึดถือสภาพ
ธรรมว่าเป็นตัวตน

เพราะฉะนั้น ความเห็นผิดทั้งหมดมาจากอัตตวาตูปาทาน ซึ่งได้แก่
สักกายทิวฐิ

นี่เป็นเรื่องของอุปาทาน ได้แก่ โลกเจตสิก ๑ ดวง ทิวฐิเจตสิก ๑ ดวง

มีอกุศลเจตสิกถึง ๑๔ ดวง แต่เจตสิกซึ่งเป็นโลกะและทิวฐิทำกิจของอกุศล
ธรรมมากกว่าอกุศลเจตสิกดวงอื่น ๆ

๑๓๖

อกุศลธรรมประเภทต่อไป คือ นิรวรณ ๖ ซึ่งท่านผู้ฟังคงจะคุ้นหูกับนิรวรณ ๕ ซึ่งมี กามฉันทนิรวรณ ความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ได้แก่ โภจนาภิมุขจิต สราคจิต

พยาบาทนิรวรณ ความขุ่นเคือง ชัดแค้น ได้แก่ โทสเจตสิกที่เกิดกับโทสมูลจิต ๒ ดวง

ถีนมิทธนิรวรณ ทำให้จิตท้อถอย หดหู่

อุทธัจจกุกกุกจนิรวรณ อุทธัจจะ ได้แก่ ความไม่สงบของจิต กุกกุกจะ ได้แก่ สภาพความเดือดร้อนใจ

วิจิกิจฉานนิรวรณ ได้แก่ ความสงสัยในพระรัตนตรัย ในปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น เพราะเหตุว่าไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงก็สงสัยว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระสาวกท่านจะรู้อย่างนี้ได้หรือ บางคนกล่าวว่า รู้ไม่ได้หรอก ปกติธรรมดาอย่างนี้รู้อย่างไร เห็นที่จะเกิดดับ ได้ยินที่จะเกิดดับ สัตว์ที่จะเกิดดับ เสียงที่จะเกิดดับ ตามปกติธรรมดา ๆ ชีวิตปกติธรรมดาไม่รู้ไม่ได้ อย่างนี้เรียกว่าหมดความสงสัยในพระรัตนตรัยได้ไหม

ไม่ย้อนกลับไปคิดว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้ได้ไหม ทรงสั่งสอนหนทางที่จะให้สาวกรู้ตามด้วยได้ไหม แล้วสาวกที่ท่านเป็นอริยสาวกแล้ว ท่านรู้อย่างนี้ได้ไหม กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังคิดนึก กำลังเป็นสุข กำลังเป็นทุกข์ตามปกติธรรมดา ผู้ที่เป็นอริยสาวกรู้ได้ไหม ถ้าใครคิดว่ารู้ไม่ได้ ไม่หมดวิจิกิจฉานนิรวรณ ไม่หมดความสงสัยในพระรัตนตรัย

สิ่งที่มีจริง ของจริง ไม่ใช่ของเท็จ ตาก็จริง เห็นก็จริง สัมผัสก็จริง ได้ยินก็จริง เสียงก็จริง ทำไมจะประจักษ์ไม่ได้ในเมื่อเป็นสิ่งที่มีความจริง ก็ย่อมสามารถประจักษ์ได้

สำหรับนิรโรคที่ ๖ คือ อวิชชานิรโรค ได้แก่ โมหะเจตสิกที่เกิดกับอกุศลจิต
ทุกดวง

แสดงให้เห็นว่า มีเครื่องขัดขวางที่จะไม่ให้เข้าไปในกุศลธรรมหลายชนิด
หลายประเภท เป็นต้นว่าความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หรือ
ความโหม้นัส ชุ่นเคื่อง ความหดหู่ ความไม่สงบของจิต ความเดือดร้อนใจ หรือ
ว่าความสงสัยไม่แนใจ

สำหรับอกุศลธรรมหมวดต่อไป ซึ่งเป็นหมวดที่ ๗ ได้แก่ อนุสัย ๗

อนุสัย ได้แก่ สภาพธรรมที่นอนเนื่องอยู่ในจิต เวลาที่ไม่มีการระลึก
ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริง

อกุศลจิตที่เกิดขึ้นขณะใดครั้งใดก็เพิ่มสภาพของอกุศลธรรมให้นอนเนื่อง
หนาแน่นยิ่งขึ้นในจิต โดยสภาพธรรมแล้วอกุศลธรรมที่เป็นอนุสัยมี ๗ อย่าง คือ

กามราคานุสัย ความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ซึ่งผู้
จะละได้ คือ พระอนาคามีบุคคล

ปฏิฆานุสัย เชื้อของความไม่พอใจ ความชุ่นเคื่องใจ ทุกครั้งที่โทสมูลจิต
เกิดขึ้น สติไม่ระลึกว่าเป็นนามธรรม ก็เพิ่มเติมเชื้อที่จะทำให้เกิดโทสมูลจิตใน
คราวต่อไป เป็นปฏิฆานุสัย ผู้ที่ละได้ คือ พระอนาคามีบุคคล

มานานุสัย ได้แก่ ความสำคัญตน ความถือตน ทะนงตน ผู้ที่ละได้ คือ
พระอรหันต์

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้จะเป็นพระโสดาบันบุคคล ไม่มีความเห็นผิด แต่ยังไม่
หมดกิเลสอื่น เช่น มานะ เป็นต้น

อนุสัยต่อไป คือ ทิฏฐานุสัย วิจิกิจฉานุสัย ภวราคานุสัย อวิชชานุสัย ซึ่ง
ก็ได้กล่าวถึงแล้ว

ถ. มีผู้กล่าวว่า มีมานะดี

สุ. มานะเป็นสภาพธรรมที่ถือตน ทะนงตัว มีใครชอบให้ใครทะนงตัว
หรือถือตัวบ้างไหม และการที่จะทะนงตัวถือตัว ถ้ายังไม่ใช่พระอรหันต์แล้ว ก็ย่อม

มี แต่ว่าความหยาบ ความเบาบางต่างกันไป ผู้ที่ยังไม่ใช่พระอริยบุคคล อกุศลนี้ ก็มากมาย แล้วแต่ว่าใครจะสะสมหนักมาในทางใด หรือว่าใครจะขัดเกลาให้เบา บางลงไปได้แล้วในแต่ละทาง แต่ถ้ายังไม่บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยบุคคล ก็เลส ก็ยังไม่หมดเป็นสมุจเฉท ยังคงมีมากน้อยต่างกัน

อรรถกถาขุททกนิกาย มหานิทเทส อัตตทัณทสุตตนิทเทส ที่ ๑๕ มี ข้อความเกี่ยวกับมานะที่ว่า คำว่า พึงกำหนดรู้มานะ

ให้เว้นมานะหรือเปล่า ท่านที่ศึกษาปรมาัตถธรรมแล้วจะทราบ ว่า มานะเกิด กับโลภมูลจิต สราคจิต สราคจิตมีมาก และเป็นสิ่งซึ่งจะต้องระลึกรู้ ยิ่งระลึกรู้ ละเอียดเท่าไร ก็ยิ่งละความไม่รู้ ละการที่จะหลงผิด เข้าใจผิด ยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์บุคคล ถึงแม้ว่าจะเป็นสภาพอกุศลธรรม แต่ถ้าได้ยินได้ฟังและทราบว่า เป็นสิ่งที่จะต้องระลึกรู้ ในขณะที่มานะเกิด สติก็สามารถที่จะระลึกรู้ได้ ถึงแม้ว่า จะไม่ระลึกรู้โดยสภาพของสราคจิตซึ่งเป็นจิตตานุปัสสนา ก็ระลึกรู้โดยลักษณะ ของธัมมานุปัสสนาได้ ซึ่งจะไม่พ้นไปเลย เรื่องของสติปฏิฐานแล้ว ก็เป็นสิ่งที่ควร จะต้องระลึกรู้ทั้งนั้น

ข้อความใน **อัตตทัณทสุตตนิทเทส ข้อที่ ๑๕** มีว่า

คำว่า พึงกำหนดรู้มานะ ความว่า พึงกำหนดรู้มานะด้วยปริยญา ๓ คือ ญาณตปริยญา ตีรณปริยญา ปหานปริยญา

ญาณตปริยญา เป็นไหน นรชนย่อมรู้จักมานะ คือ ย่อมรู้ ย่อมเห็นว่า นี่ เป็นมานะอย่างหนึ่ง ได้แก่ ความพัวพันแห่งจิต นี่เป็นมานะ

มานะ ๒ อย่าง ได้แก่ มานะในการยกตน มานะในการข่มผู้อื่น

เป็นจิตใจของท่านเอง เป็นอกุศลธรรมที่ควรจะต้องขัดให้เบาบาง หรือว่าให้ลด น้อยลง เพื่อการไถ่ที่จจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ถ้าไม่เจริญสติ มานะก็พัวพันบ่อย ๆ ไม่ได้ระลึกรู้ว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง

มานะ ๓ อย่าง ได้แก่ มานะว่าเราดีกว่าเขา ๑ เราเสมอเขา ๑ เราเลวกว่าเขา ๑ เป็นมานะเพราะว่ามีการเทียบเคียง

มานะ ๔ อย่าง ได้แก่ บุคคลให้มานะเกิดขึ้นเพราะลาภ ๑ เพราะยศ ๑ เพราะสรรเสริญ ๑ เพราะสุข ๑

เวลาที่ได้ลาภ เป็นลาภที่ประณีตกว่าของคนอื่น เกิดมานะใหม่ เราได้ดีกว่าคนอื่น

มานะเกิดขึ้นเพราะยศ ผู้ที่มีตำแหน่งการงานเจริญก้าวหน้าก็อาจจะเป็นเหตุให้มานะเกิดขึ้นเพราะยศ

มานะเกิดขึ้นเพราะสรรเสริญ เวลาได้สรรเสริญ ถ้าผู้ได้รับไม่เป็น หลงติดยึดถือ เป็นแต่เพียงคำที่คนอื่นกล่าว แต่ว่าใจนี้ไปติดเสียหนาแน่น เหนียวแน่นเป็นจริงเป็นจัง แล้วก็มีกำพูนขึ้นในคำสรรเสริญนั้น ก็เป็นหนทางที่จะเพิ่มพูนอกุศลกรรม

บางท่านให้มานะเกิดขึ้นเพราะสุข เป็นไปได้ไหม เวลาที่มีความสุขแล้วจะเกิดมานะ เราเป็นสุข คนนั้นทุกข์กว่าเรา

ขุททกนิกาย มหานิทเทส แสดงมานะ ๕ อย่าง คือ

บุคคลให้มานะเกิดขึ้น เพราะได้รูปที่ชอบใจ ได้เสียงที่ชอบใจ ได้กลิ่นที่ชอบใจ ได้รสที่ชอบใจ ได้โผฏฐัพพะที่ชอบใจ

ที่ได้มาเพราะกุศลวิบาก แต่ก็เป็นปัจจัยให้มานะเกิดได้ด้วยความรู้สึกละเอียดตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น เมื่อได้มาก็ดีแล้ว เป็นผลของอดีตบุญกุศลที่ได้ทำไว้ แต่แม้กระนั้นพอได้มา ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความไม่รู้เรื่องของอกุศลกรรม ก็ทำให้อกุศลจิตเกิดขึ้นเป็นมานะ

ในสูตรนี้ยังแสดงเรื่องของมานะ ๖ อย่าง คือ

บุคคลให้มานะเกิดขึ้น เพราะความถึงพร้อมแห่งตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

มานะเกิดได้อีกแล้วเมื่อมีตาดี หูดี จมูกดี ลิ้นดี กายดี ใจดีกว่าคนอื่นอีกแล้ว ลำบากไหมเรื่องของอกุศลธรรม ระแวงระวังเกือบจะไม่ได้เลย ถ้าขาดสติที่เป็นเครื่องกั้นแล้ว ก็ไหลไปตามอกุศลธรรมมากมายเหลือเกิน

มานะ ๗ คือ ความถือตัว ๑ ความดูหมิ่น ๑ ความถือตัวและความดูหมิ่น ๑ ความถือตัวต่ำ ๑ ความถือตัวสูง ๑ ความถือตัวว่าเรามั่งมี ๑ ความถือตัวผิด ๑

ถ้าสังเกตดี ๆ อาจจะทราบว่ ขณะไหนเป็นอย่างไร หรือว่าใครกำลังเป็นอย่างไรก็ได้

นอกจากนั้นยังมี มานะ ๘

ซึ่งบุคคลให้มานะเกิดขึ้นเพราะลาภ ๑ ให้ความถือตัวต่ำเกิดเพราะเสื่อมลาภ ๑ ให้ความถือตัวเกิดเพราะยศ ๑ ให้ความถือตัวต่ำเกิดขึ้นเพราะเสื่อมยศ ๑ ให้ความถือตัวเกิดเพราะสรรเสริญ ๑ ให้ความถือตัวต่ำเกิดขึ้นเพราะนินทา ๑ ให้ความถือตัวเกิดขึ้นเพราะสุข ๑ ให้ความถือตัวต่ำเกิดขึ้นเพราะทุกข์ ๑

เป็นเรื่องของโลกธรรมซึ่งหมุนเวียนไป แล้วแต่ว่าผู้ใดกำลังประสบอะไร แต่แม้กระนั้นก็ยังเป็นเหตุให้มานะเกิดได้ นอกจากนั้นยังมีมานะ ๙ จำแนกไปตามฐานะที่ว่า ดีกว่าคนอื่น ๑ เสมอกับคนอื่น ๑ เลวกว่าคนอื่น ๑ และยังมีมานะ ๑๐ เพราะชาติ เพราะตระกูล และเพราะวัตถุอื่น

ข้อความในสูตรนี้มีว่า

รู้ลักษณะมานะ ชื่อว่า ญาติปริณญา

พิจารณามานะโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดิรณปริณญา

พิจารณาแล้วละ บรรเทา ทำให้สิ้นไป เป็นปหานปริณญา

เป็นเรื่องที่จะต้องรู้ จะต้องพิจารณาสราคจิต เพราะเหตุว่าเวลาที่มานะเกิดขึ้น ไม่ได้เกิดขึ้นกับจิตประเภทอื่น แต่เกิดกับโลภมูลจิต เป็นสราคจิตนั่นเอง

โลกมูลจิตมี ๘ ดวง มานะเกิดกับโลกทวิภูตวิปปยุตต์ ไม่เกิดพร้อมกับความเห็นผิด

ถ. (ไม่ได้ยิน)

สุ. ยังไม่ทันโหม่นัส กำลังเรต่ากว่า ขณะจิตเร็วมาก ขณะที่เรต่ากว่า เรต่ากว่า เรนึคือนานะแลว มีเรา มีเขา ในขณะที่เราต่ากว่า ความคิดอย่างนั้นในขณะนั้นเป็นโลกมูลจิตที่มีมานะเกิดร่วมด้วย

วิถึจิตเร็วมากที่เดียว ทำให้เข้าใจธรรมสับสน คือ ธรรมชนิดนั้นบางท่านเข้าใจว่าต้องเกิดกับโทสมูลจิต ธรรมชนิดนั้นบางท่านเข้าใจว่าต้องเกิดกับโลกมูลจิต แต่ความจริงแลวเป็นเพราะวิถึจิตเกิดติดต่อกันอย่างรวดเร็วมาก

อกุศลยังไม่หมด ยังมีที่เป็นสังโยชน์ ซึ่งขอกล่าวถึงเพียงย่อ ๆ

สังโยชน์ ได้แก่ สภาพธรรมที่ร่อย เียบรพนี้กับภพต่อไป ถ้าสังโยชน์ยังไม่หมด ก็ทำให้มีภพต่อไป

อัมมสังคณิประการ ได้แสดงสังโยชน์ ๑๐ ประการ ได้แก่

กามราคสังโยชน์ ๑ ปฏิฆสังโยชน์ ๑ มานสังโยชน์ ๑ ทวิภูตสังโยชน์ ๑ วิจิกิจฉาสังโยชน์ ๑ สลัพพตปรามาสสังโยชน์ ๑ ภวราคสังโยชน์ ๑ อิสสาสังโยชน์ ๑ มัจฉริยสังโยชน์ ๑ อวิชชาสังโยชน์ ๑

อิสสา ความริษยาในสมบัติของผู้อื่น ใครรู้ว่า ใครมี ใครไม่มี หรือใครมีมาก ใครมีน้อย สติระลึกรู้เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง เพื่อจะได้ไม่ยึดถือว่าเป็นตัวตน แม้ว่าอิสสายังไม่หมด เพราะเหตุว่ายังไม่ใช่พระโสดาบันบุคคล แต่ถ้าเป็นพระโสดาบันบุคคลแล้ว ไม่ว่าบุคคลอื่นจะได้ลาภ จะได้สักการะ จะได้สรรเสริญอย่างไร ท่านก็รู้ว่าเป็นนามธรรมเป็นรูปธรรม ไม่จำเป็นที่จะต้องไปอิสสาหรือริษยาบุคคลใดเลย

สำหรับมัจฉริยะ ได้แก่ ความตระหนี่อวาสที่อยู่ ตระหนี่ตระกูล ตระหนี่ลาภ ตระหนี่วรรณะ คือ การสรรเสริญ ตระหนี่ธรรม

ในเรื่องของสังโยชนี่ได้แสดงไว้ต่างกันอย่างหนึ่ง คือ จัดเป็นโอรัมภาคิย-
สังโยชน์ ๕ คือ สังโยชน์ที่ผูกไว้ในภพเบื้องต่ำ ๕ และอุทammภาคิยสังโยชน์ ๕
ได้แก่สังโยชน์ที่ผูกไว้ในภพเบื้องสูง ๕

สำหรับโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ มี สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สีลพต-
ปราคาส ๑ กามฉันทะ ๑ พยาปาทะ ๑

สำหรับอุทammภาคิยสังโยชน์ ๕ มี รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑
อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑

ผู้ที่ละอุทammภาคิยสังโยชน์ ๕ คือ สังโยชน์ที่ผูกไว้ ร้อยไว้กับภพเบื้องสูง
คือ พระอรหันต์ แต่ผู้ที่เป็นพระอนาคามี พระสกทาคามี พระโสดาบันนั้น ละได้
เพียงโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลพตปราคาส กาม
ฉันทะ พยาปาทะ ซึ่งแล้วแต่คุณธรรมของแต่ละท่านด้วย

หมวดสุดท้าย คือ กิเลส ๑๐

กิเลส ได้แก่ สภาพธรรมที่เศร้าหมอง

กิเลส ๑๐ ได้แก่ โภคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ มานะ ๑ ทิฏฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑
ถีนะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อหิริกะ ๑ อโนตตปปะ ๑

ถ. คำว่า สีลพตปราคาส คือ เป็นข้อปฏิบัติที่ผิดจากองค์มรรค จึง
เป็นสีลพตปราคาส ขอให้ยกตัวอย่างว่าเป็นเช่นไร

ส. ถ้าท่านดูในพระไตรปิฎก จะพบตัวอย่างของสีลพตปราคาส เช่น
การประพฤติอย่างโค อย่างสุนัข ซึ่งเข้าใจว่าหนทางนั้นจะเป็นการขัดเกลา จะทำ
ให้จิตบริสุทธิ์ได้ แต่ขอให้ทราบว่าผู้ที่ละสีลพตปราคาสกายคั่นละได้ คือ พระ
โสดาบันบุคคล

เพราะฉะนั้น สีลพตปราคาสกายคั่นละ มีตั้งอย่างหยาบ เช่น การคิด
ว่าข้อปฏิบัติเช่นใดจะเป็นหนทางทำให้บริสุทธิ์หมดกิเลส นั่นเป็นสีลพตปราคาส-
กายคั่นละอย่างหยาบที่เห็นได้ชัด แต่ถ้ายังมีข้อปฏิบัติที่คลาดเคลื่อนจากมรรคมี
องค์ ๘ เข้าใจว่าเป็นข้อปฏิบัติถูก นั่นเป็นสีลพตปราคาสกายคั่นละ เช่น คิดว่า

ปัญญาไม่รู้สิ่งที่กำลังปรากฏเป็นปกติประจำวัน นี่เป็นสัพพตปราคายคันถะ เพราะเป็นเหตุให้ลุ่มคล้ำข้อประพฤติกฎปฏิบัติอื่น ที่ไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏเป็นปกติในชีวิตประจำวัน เพราะเข้าใจว่ารู้ไม่ได้

ถ. การยึดมั่นในการพิจารณาวิการรูป ๓ หรือวิการรูป ๕ ว่าจะจะเป็นทางให้เห็นไตรลักษณ์ได้นั้น เป็นสัพพตูปาทาน หรือว่าเป็นสัพพตปราคายคันถะหรือไม่

ส. วิการรูปทั้ง ๓ คือ สภาพที่เบา ที่อ่อน ที่ควรแก่การงานนี้มีมหาภูตรูปเป็นปฏิฐาน มีท่านผู้ใดที่สตรระลึกรู้ลักษณะของวิการรูปได้บ้าง

ถ. เขาให้พิจารณานั่ง นอน ยืน เดิน

ส. ท่านผู้ฟังกล่าวว่า มีท่านที่รู้รูปนั่ง รูปนอน รูปยืน รูปเดิน แล้วก็กล่าวว่า รูปนั่ง รูปนอน รูปยืน รูปเดินนั้นเป็นวิการรูป เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังข้องใจ จึงได้ถามอย่างนี้

จะต้องตรวจสอบทานกับความเป็นจริงว่า รูปนั่งซึ่งเป็นท่านั่ง มีหรือไม่มี เป็นปรมาณู หรือไม่ใช่ปรมาณู ไม่ว่าจะเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ทรงอยู่ตั้งอยู่ในลักษณะอาการหนึ่งอาการใด เพราะเหตุว่ามีการประชุมรวมกันของรูปหลาย ๆ รูป จึงทำให้มีลักษณะอาการที่ทรงอยู่ตั้งอยู่ในลักษณะนั้น แต่ว่าถ้ากระจัดกระจายออกแต่ละรูป ไม่มีรูปนั่งท่าเล็ก ๆ ไม่มีท่านอนท่าเล็ก ๆ ไม่มีรูปยืนท่าเล็ก ๆ ไม่มีรูปเดินท่าเล็ก ๆ ในแต่ละรูปเลย แต่ว่ามีลักษณะของรูปปรมาณู ไม่ว่าจะกระจัดกระจายแตกย่อยอย่างไร ก็จะต้องมีสภาพของรูปเป็นปรมาณู เป็นสภาพของรูปที่มีจริง ที่ไม่ใช่ นั่ง ไม่ใช่ นอน ไม่ใช่ ยืน ไม่ใช่ เดิน นั้นเป็นรูปปรมาณู

เพราะฉะนั้น ท่านั่ง ท่านอน ท่ายืน ท่าเดิน เป็นแต่เพียงรูปหลาย ๆ รูปที่มาประชุมรวมกัน ทรงอยู่ตั้งอยู่ในลักษณะอาการเช่นนั้น แต่ไม่ใช่วิการรูป

๑๓๗

สีลัพพตปรามาสกายคันถะ หมายความว่าถึงการอุปคาล้ำข้อประพตติปฏิบัติที่ ผิดไปจากมรรคมีองค์ ๘ แล้วยังเข้าใจว่าสามารถจ้องที่ท่านั่ง ท่านอน ท่ายืน ท่า เดินนั้น จนกระทั่งดับเป็นอุทกัพพญาณได้ ท่านผู้ฟังเคยถามว่า ผู้ที่ประจักษ์ สภาพเช่นนั้นแล้วก็กล่าวว่าเหมือนตกบันได ใจหายวูบ การประจักษ์ไตรลักษณ์ ของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ คือ เห็นที่กำลังมี สีที่กำลัง ปรากฏ ได้ยินกับเสียงที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ตามปกติ อันไหนเป็น ปัญญาแท้ เป็นปัญญาที่รู้ชัดจริง ๆ ในสิ่งที่มีจริงแล้วก็เกิดดับจริง ๆ เป็นปกติด้วย

เกิดดับตามปกติไม่ต้องไปสร้างให้วูบเหมือนตกบันได และเป็นอะไรก็ไม่ ทราบที่ดับ จะเป็นนามหรือว่าจะเป็นรูปไหน เพราะกำลังดูรูปร่าง หรือรูปนอน หรือรูปยืน หรือรูปเดิน แล้วรู้สึกว่ารูปร่างนั้นดับไป ใจก็หายวูบ แต่ปกติธรรมดาไม่รู้ นามธรรมและรูปธรรมที่กำลังเกิดขึ้นแล้วดับไปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ปัญญาไหนเป็นปัญญาแท้ เป็น ปัญญาจริง เป็นปัญญาที่รู้ชัด ที่เป็นอริยสัจธรรม เพราะเหตุที่กำลังเห็น แล้วไม่รู้ ว่าเห็นดับ สีกำลังปรากฏ ไม่รู้ว่าสีดับ ได้ยินเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เสียงปรากฏแล้ว ก็ดับไป แต่ไม่รู้อย่างนี้ จะถือว่าเป็นปัญญาได้ไหม

ได้เคยสนทนากับอุบาสิกหลายท่านซึ่งได้ปรารภให้ฟังว่า แต่ก่อนในอดีต นั้นเคยอยู่สงบในถ้ำตามป่า จิตใจผ่องใส รู้สึกเหมือนกับว่าได้รู้แจ้งแทงตลอดใน สภาพธรรม ไม่มีอะไรติดขัดเลย แต่พอกลับออกมาจากถ้ำเป็นปกติธรรมดาไม่รู้ อะไรเลย ทางตาก็ไม่รู้ ทางหูก็ไม่รู้ ทางจมูกก็ไม่รู้ ทางลิ้นก็ไม่รู้ ทางกาย ทางใจ ตามปกติไม่รู้ แล้วอย่างนี้จะประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของนามที่กำลังเห็น สีที่กำลังปรากฏ นามที่กำลังได้ยิน เสียงที่กำลังปรากฏได้ไหม เพราะเหตุว่าไม่เคย

รู้ชีวิตปกติธรรมดา แต่ดูเหมือนกับว่า แท่งตลอดธรรมปฐุโปร่งที่เดียวขณะที่อยู่
ถ้าซึ่งเป็นสถานที่วิเวก

เพราะฉะนั้น ญาณไม่ผิดปกติ คนอื่นไม่สามารถรู้ได้ว่า คนนี้กำลังถึงญาณ
ขั้นนั้น เพราะกำลังผิดปกตินั้นอย่างนี้ นั่นไม่ใช่ปัญญา ถ้าเป็นปัญญาต้องรู้
ชัดในลักษณะของนามและรูป แล้วแต่ว่าจะเป็นญาณขั้นไหน ถ้าเป็นนามรูป
ปริจเฉทญาณ ปัญญาชัดในลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรมที่ละ
อย่างที่กำลังปรากฏในขณะนั้น โดยเลือกไม่ได้ว่าจะรู้ทางตา หรือทางหู หรือทาง
จมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย ปัญญาชัดเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทางมโนทวารใน
ลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม แล้วแต่ว่าบุคคลหนึ่งจะรู้นามอะไร
ก็ชนิด จะรู้รูปอะไรก็ชนิด ที่กำลังปรากฏเป็นปกติในขณะนั้น

นี่เป็นเพียงนามรูปปริจเฉทญาณ ยังไม่ได้สามารถแทงตลอดไปถึงอริยสัจ-
ธรรม เพราะว่าอินทรีย์ยังไม่แก่กล้าที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมในขณะนั้น แต่ได้อบรม
อินทรีย์มาเพียงที่จะให้รู้ชัดในลักษณะของนามและรูปที่เป็นนามรูปปริจเฉทญาณ

ทำไมเวลาที่ระลึกรู้ลักษณะของนามหรือรูปแล้วยังไม่เห็นภัยเลย อย่างท่าน
ที่กำลังระลึกรู้ลักษณะที่เย็น เห็นโทษเห็นภัยใหม่ ไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้น ยังไม่เป็น
โทษ ยังไม่เป็นภัย เพราะอะไร เพราะว่าไม่ใช่อุทยัพพญาณ รูปดับก็ดับ ไม่เห็น
เป็นโทษไม่เห็นเป็นภัย เพราะความอุ่งใจว่าตัวตนยังมีอยู่ที่เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ

เพราะฉะนั้น ทันทที่ระลึกรู้ลักษณะของนามหรือรูปเพียงอย่างหนึ่งอย่างใด
ไม่พอ เพราะเหตุว่ายังมีเยื่อใยเต็มทีในขั้นอื่น ไม่ได้ประจักษ์จริง ๆ ว่าไม่มีอะไร
มีแต่สภาพของนามที่ไม่ใช่ตัวตน เกิดแล้วก็ดับ หรือว่ารูปที่ไม่ใช่ตัวตนเกิดขึ้นแล้วก็
ดับไป ถ้าประจักษ์อย่างนั้นจริง ๆ ไม่หลงเหลือสักกายทิฏฐิ เพราะว่าพิจารณา
นามรูปทั่วหมดแล้ว ปัญญาที่แทงตลอดในความเกิดขึ้นและดับไปทำให้เห็นว่าเป็น
โทษ เห็นว่าเป็นภัย ประจักษ์ว่าลักษณะนั้นเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมจริง ๆ ได้

แต่เวลานี้ เย็นเมื่อสักครู่นี้ก็ดับ เสียงเมื่อสักครู่นี้ก็ดับ ได้ยินเมื่อสักครู่นี้ก็ดับไป เยื่อใยตัวตนที่มีอยู่ที่นามอื่นรูปอื่น ไม่เห็นเป็นโทษเป็นภัย เพราะอุ่งใจว่า ตัวตนยังอยู่เต็ม

ถ้าท่านได้ประจักษ์ลักษณะของนามและรูปที่เป็นนามรูปปริจเฉทญาณ โลกทั้งโลกไม่มี มีแต่ลักษณะของนามชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นปรากฏ รูปชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นปรากฏ ทีละนาม ทีละรูป โลกที่เคยติดกันแน่นเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ไม่มีเลย ประจักษ์สภาพที่ไม่ใช่เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ทีละนาม ทีละรูป อย่างอื่นไม่มีเหลือเลยที่จะควบคุมรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นก้อน เป็นโลก เป็นแห่ง ใจจะเป็นอย่างไร หลายอย่าง เพราะอะไร เพราะมีเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดจิตแต่ละชนิด ไม่มีใครไปดัดแปลง ควบคุมระครอง เป็นอัตราที่จะไปฝาดฝนทำอย่างโน้น ทำอย่างนี้ขึ้นได้เลยในขณะนั้น แล้วแต่ว่าจิตประเภทใดจะเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยใด สภาพธรรมใดเกิดแล้วก็ต้องดับไป พร้อมหรือยังที่จะประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไป ถ้าไม่พร้อมเพราะอะไร เพราะว่ายังไม่ทั่ว ไม่อย่างนั้นญาณก็คงไม่มีมากมายอย่างนี้

มีท่านผู้ฟังบอกว่า ตัวเองเป็นคนเจ้าโทษะ เพราะเหตุว่าเวลาที่โกรธ โกรธแรง สังเกตรู้ได้ เพราะเหตุว่าลักษณะของโทษะนั้นตั้งดัง เวลาโกรธแล้วจะจับไม่อยู่ ออกมาทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง เป็นความรู้สึกโทมนัสอย่างรุนแรงบ้าง เพราะฉะนั้น ก็ทราบว่ามันเป็นคนมีโทษะมาก แต่ไม่รู้ตัวเลยว่า เวลาที่ไม่ใช่โทษมูลจิตแล้วเป็นอะไร โลกมูลจิตเป็นพื้นอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ตื่นจนกระทั่งหลับไป ไม่ว่าจะเห็น ไม่ว่าจะได้ยิน ไม่ว่าจะได้กลิ่น ไม่ว่าจะรู้รส ไม่ว่าจะรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ที่รู้สึกตัวว่าเป็นคนเจ้าโทษะนั้น ความจริงทุกคนมีโลกมูลจิตมาก เป็นพื้นอยู่แล้ว จึงทำให้เวลาที่กระทบกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ไม่เป็นไปตามความต้องการก็เกิดโทษะ ปฏิฆะ ความเดือดร้อนใจขึ้นได้

ปัญหาสำหรับผู้ที่เจริญสติปัฏฐานอาจจะมีความ จะระลึกถึงลักษณะของสราดจิต โลกมูลจิตได้ในขณะไหน แต่ให้ทราบว่า ถ้าไม่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม

ที่มีจริง ๆ ที่เคยไม่รู้ให้ทั่ว ไม่ว่าสภาพธรรมนั้นจะเป็นอะไร จะเป็นนามใด จะเป็นรูปใดก็ตาม ก่อนการละคลายการยึดถือว่าเป็นตัวตนได้ สติจะต้องระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริงเสียก่อน

เพราะฉะนั้น สำหรับท่านที่เริ่มเจริญสติปัฏฐาน ก็แล้วแต่สติ อย่าไปบังคับสติว่า ให้ระลึกถึงเฉพาะรูปนั้น ทางทวารนั้น หรือว่านามนี้เฉพาะทางทวารนี้ นั้นไม่ใช่ลักษณะของการเจริญสติ

สำหรับลักษณะของสราจิต โภกมุลจิตซึ่งมีอยู่เป็นประจำและยากที่จะรู้ได้ เพราะสติไม่ค่อยจะเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของโภกมุลจิตบ่อย ๆ ท่านผู้ฟังก็คงจะคิดว่า พอจะมีสติระลึกถึงลักษณะของโภกมุลจิตในขณะใดบ้าง เช่น ในขณะที่เห็น สติจะต้องระลึกถึงสิ่งที่ไม่เคยระลึก ไม่เคยรู้ เพราะฉะนั้น ต่อไปขณะที่เห็น แล้วก็มี ความยินดีพอใจเกิดขึ้น สติก็จะได้เริ่มระลึกถึงลักษณะสภาพความยินดีพอใจใน ขณะที่กำลังเห็น หรือว่ากำลังได้ยิน แล้วก็เกิดความยินดีพอใจขึ้น สติก็จะได้เริ่มระลึกถึงลักษณะสภาพของความยินดีพอใจที่อาศัยการได้ยินเกิดขึ้นว่า สภาพนั้นมีจริง ในขณะนั้นกำลังเป็นอย่างนั้น กำลังปรากฏลักษณะของความยินดี ความพอใจ ความต้องการอย่างนั้น ก็จะได้ทราบว่า ในขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง

ทุกครั้งที่มีการเห็น มีการได้ยิน มีการได้กลิ่น มีการรู้รส ขณะที่กำลังรับประทานอาหาร มีการกระทบเย็น ร้อน อ่อน แข็ง สัมผัส การคิดนึกที่ทำให้เกิดความสุข ความโลมณัสขึ้นในขณะใด แสดงว่าสภาพของจิตที่มีความยินดีพอใจนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง

เพราะฉะนั้น ลักษณะของโภกมุลจิตจะปรากฏ ถ้าสติระลึกถึงทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจได้ เป็นของจริงที่ไม่ขาดไปพร้อมที่จะให้สติระลึกถึงเมื่อไรก็ได้ จนกว่าจะทั่ว จนกว่าจะชิน หรือเวลาที่มีความเห็นผิดคลาดเคลื่อนไปในข้อประพฤตินิปฏิบัติ ในความเห็นผิดต่าง ๆ นั่นก็เป็นลักษณะของโภกมุลจิตที่เกิดร่วมกับทวิภูฏ ความเห็นผิด หรือในขณะที่สำคัญตน

ในชาติ ในตระกูล ในทรัพย์สมบัติ ในวิชาความรู้ ในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ ในสุขต่าง ๆ ในขณะนั้นถ้าสติระลึกได้ รู้ได้ว่า เป็นลักษณะของนามธรรมชนิดหนึ่ง เป็นลักษณะของสราจิต โภกมุลจิตที่เป็นไป หรือเกิดร่วมกับมานะ ความสำคัญ ตนนั่นเอง เป็นสิ่งซึ่งสติควรจะต้องระลึก แล้วถ้าเทียบกับสติปัฏฐานหมวดอื่นก็จะพบความสอดคล้องกันด้วย เช่น ในเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน มีเวทนา คือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา สุขเวทนามีทั้งที่อาศัยเรือน เคนหิตะ และไม่อาศัยเรือน

สำหรับสุขเวทนาที่อาศัยเรือน ได้แก่ สุขเวทนาที่เป็นไปในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต เรือนของสุขเวทนา หรือว่าเรือนของโภกมุลจิตที่เกิดร่วมกับสุขเวทนา เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ก็มีโสมนัสเวทนาที่อาศัยเรือน พอถึงจิตตานุปัสสนา ก็มีสราจิต คือ โภกมุลจิต เพราะฉะนั้น ก็เป็นสิ่งที่สอดคล้องกันว่า เมื่อสภาพธรรมนั้นมีจริง สติก็ระลึกได้

ถ. เวลาเรากระทบอะไร เราเจ็บจะเจริญสติอย่างไร

ส. เจ็บที่ไหน ระลึกที่นั่น สภาพธรรมปรากฏที่ไหน ระลึกตรงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันที

ถ. ไม่มีตัวตนหรือครับ

ส. ไม่มีตัวตน แต่สภาพความรู้สึกลปวด หรือเจ็บมี เป็นของจริง ในขณะนั้นกำลังเกิด กำลังปรากฏ ความรู้สึกนั้นเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ถ้าไม่มีการกระทบระหว่างวัตถุที่แข็งกับร่างกายส่วนนั้นแล้ว ความรู้สึกปวดหรือเจ็บก็ไม่ได้ มีผัสสะเกิดขึ้นแล้ว มีการกระทบแล้ว ที่จะไม่ให้มีเวทนา คือ ความรู้สึกนั้น เป็นไปไม่ได้เลย ไม่มีใครสามารถบังคับว่า เมื่อกระทบแล้วไม่ให้เกิดความรู้สึกใด ๆ ทั้งสิ้นได้ เพราะเหตุว่าผัสสะ การกระทบนั้นเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึก เมื่อมีเวทนา ความรู้สึก สัญญา ความจำ ความรู้สึกนั้นก็ มี ที่ว่าเจ็บ มีสัญญา คือ ความจำในลักษณะของเวทนา

นี่เป็นสภาพธรรม มีเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้นปรากฏเป็นไปแต่ละอย่างตามปัจจัยนั้น ๆ สิ่งใดกำลังเกิดขึ้นปรากฏเป็นปัจจุบันในขณะนั้น สติระลึกอยู่แล้วจะประจักษ์ว่า สภาพนั้น ๆ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะเหตุว่าถ้าระลึกลักษณะสภาพของนามธรรม ก็จะทราบความจริงว่า นามธรรมมีหลายอย่าง

ถ. ที่ไม่ให้ยี่ดนี้ เพราะถ้าไปยึดแล้วจะเป็นโทษภัยใช่ไหม

ส. ใช่ เพราะเป็นความเห็นผิด ไปยึดถือสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตนว่าเป็นตัวตน ไปหวังในสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตนว่าเป็นตัวตน ผล คือ ผิดหวังและเป็นทุกข์ เพราะเหตุว่าไม่สามารถอยู่ในอำนาจบังคับบัญชาได้เลย

ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปได้ตามความปรารถนา ตามความต้องการ โลกนี้จะไม่มีความผิดหวังเลย แต่เพราะเหตุว่าสภาพธรรมทั้งหมดไม่ใช่ตัวตน ไม่เป็นไปตามความปรารถนา แต่เป็นไปเพราะเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น ควรจะรู้ว่าเป็นสภาพธรรมแต่ละชนิดที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น

สำหรับสราคจิต หรือโลภมูลจิต ท่านผู้ฟังเคยคิดบ้างไหมว่า ทำไมจึงจะต้องระลึกรู้ลักษณะของโลภมูลจิต เข้าไปเสียได้ไหม เคยคิดที่จะข้าม จะเว้น สราคจิต โลภมูลจิตไม่ระลึกบ้างไหม ถ้าผู้ใดคิดอย่างนี้ ไม่มีทางที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนได้ เพราะเหตุว่าสภาพธรรมที่มีเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยตลอดเวลามากมายแต่ไม่ระลึกรู้ ผู้นั้นเป็นผู้หลงลืมสติ

ทางตามีการเห็นเกิดขึ้น แต่ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสราคจิต หรือโลภมูลจิต ซึ่งทุกคนมี เพราะฉะนั้น ในขณะที่สราคจิตมี เกิดขึ้นปรากฏ แต่สติไม่ระลึกรู้ ชื่อว่าเป็นผู้หลงลืมสติ ไม่ชื่อว่าเป็นผู้มีสติ

ผู้ที่เจริญสติเป็นผู้ที่มีสติตามปกติ ตามปกติของท่านมีตา มีการเห็น มีความพอใจ ความไม่พอใจที่อาศัยทางตาเกิดขึ้น มีหู มีการได้ยิน มีเสียง มีความพอใจ มีความไม่พอใจที่อาศัยทางหูเกิดขึ้น ทางจมูกมีการรู้กลิ่น ไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่รู้กลิ่น แต่มีความพอใจ มีความไม่พอใจที่อาศัยการรู้กลิ่นเกิดขึ้น ขณะที่

รับประทานอาหารทุกวัน ๆ เป็นปกติ ก็มีการรู้รส และก็ไม่ได้มีแต่เฉพาะการรู้รสเท่านั้น ยังมีความพอใจ ไม่พอใจที่อาศัยการรู้รสเกิดขึ้น

ในขณะที่มีสิ่งที่กระทบกาย เมื่อมีกายก็ต้องมีสิ่งที่กระทบ เย็นบ้าง ร้อนบ้าง อ่อนบ้าง แข็งบ้าง ตึงบ้าง ไหวบ้าง แล้วก็มี ความพอใจ ความไม่พอใจที่อาศัยเกิดจากการกระทบนั้น ถ้าสติไม่ระลึก รู้ เป็นผู้ที่หลงลืมสติ เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติต้องเจริญนาน แล้วก็ต้องรู้ชัดในสภาพธรรมแต่ละชนิดตามความเป็นจริงจนทั่ว จึงสามารถละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

เพราะฉะนั้น จะเว้นไม่ระลึกถึงลักษณะของสราคะจิตได้ไหมในเมื่อเป็นของจริง มีปรากฏ และมีมากด้วย สิ่งที่มีจริง มีปรากฏแล้ว และมีมาก จะเว้นเสียไม่ระลึก รู้ อย่างนั้นก็ยังคงเป็นอวิชชา ไม่ใช่วิชชา

อีกข้อหนึ่งซึ่งท่านผู้ฟังอาจจะสงสัยในจิตตานุปัสสนาที่เป็นสราคะจิต คือ อาจจะสงสัยว่า การระลึกถึงลักษณะของสราคะจิต โภกมุลจิตนี้ จะระลึกถึงในขณะไหนได้ เพราะสำหรับผู้เริ่มเจริญสติ สติยังไม่มีกำลัง กำลังดูอะไรเพลิน ๆ สนุก ๆ สติจะระลึกได้ง่ายหรือยาก ทางหูก็เหมือนกัน กำลังพอใจสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง เพลิดเพลินสนุกสนาน สติจะระลึกได้ง่ายหรือยาก เวลาที่ได้กลิ่นที่พอใจ เป็นสราคะจิต บางครั้งเป็นโสมนัส บางครั้งเป็นอุเบกขา แล้วแต่สติจะระลึกได้ง่ายหรือยาก

เพราะฉะนั้น คงจะมีปัญหาว่า ขณะไหนที่สติจะระลึกถึงลักษณะของสราคะจิตได้ ขณะที่กำลังดีใจมาก ๆ จะระลึกได้ง่ายกว่า หรือว่าขณะที่ดีใจมาก ๆ ขอบมาก ๆ เพลินมาก ๆ ระลึกลำบาก ระลึกขณะที่ดีใจน้อย ๆ หรือว่าเป็นปกติเรื่อย ๆ ธรรมดา ๆ อย่างนี้จะระลึกได้มากกว่ากัน เคยสงสัยไหม หรือเคยสำเนียงสังเกตบ้างไหมว่า ขณะไหนจะระลึกได้มากกว่ากัน

ผู้ฟังบางท่านกล่าวว่า ขณะที่เป็นอุเบกขาระลึกได้มากกว่า

ก็แล้วแต่บุคคล ถึงแม้ว่าจะเป็นความโกรธเพียงนิดเดียว หรือว่าความโกรธมาก เพราะมีเหตุปัจจัยทำให้โกรธอย่างแรงก็ตาม ผู้ที่จะละการยึดถือนามรูปว่า

เป็นตัวตนได้ จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ผู้นั้นสามารถระลึกรู้ได้ทุกขณะ ทุกชั้นของโลกะ ของโทสะ เพราะฉะนั้น อบรมให้มาก ไม่เลือกว่าจะเป็นในขณะที่มีความโสมนัสยินดีพอใจ เพลิดเพลิน ต้องการ พอใจอย่างมาก หรือว่าขณะที่เป็นปกติ ธรรมดาแล้วระลึกได้

๑๓๘

สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค ชีรฐกขสูตร มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ราคะ โทสะ โมหะของภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีอยู่ในรูปทั้งหลายอันพึงรู้แจ้งด้วยจักขุ ภิกษุหรือภิกษุณีนั้นไม่ละราคะ โทสะ โมหะ ถ้าแม้รูปอันจะพึงรู้แจ้งด้วยจักขุ ซึ่งเป็นของเล็กน้อย ผ่านคลองจักขุของภิกษุหรือภิกษุณีนั้นไป ก็ครอบงำจิตของภิกษุหรือภิกษุณีนั้นได้แท้ จะป่วยกล่าวไปไปถึงรูปอันใหญ่ยิ่ง จักไม่ครอบงำจิตของภิกษุหรือภิกษุณีนั้นเล่า ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะราคะ โทสะ โมหะนั้นยังมีอยู่ ภิกษุหรือภิกษุณีนั้นยังละราคะ โทสะ โมหะนั้นไม่ได้

ถ้าตราบใดยังมีเชื้อ คือ ราคะ โทสะ โมหะอยู่ ไม่ว่าจะเป็กรูปเล็กน้อยที่ไม่ประณีตจะผ่านคลองของจักขุ คือ จะไปเห็นรูปที่ไม่น่ายินดีสักเท่าไร ก็เป็นอิฏฐารมณ์ปานกลาง แต่ว่าความยินดีพอใจในรูปที่เห็นก็ยังมี เพราะฉะนั้น ไม่ต้องกล่าวถึงรูปที่เป็นอติอิฏฐารมณ์ หรือว่าเป็นรูปที่น่ายินดีพอใจยิ่งนักที่ราคะหรือโลภะจะไม่เกิดนั้น ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ข้อความต่อไปเป็นเรื่องของเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ โดยนัยเดียวกัน ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงอุปมากับต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นกร่าง หรือต้นมะเดื่อ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มียาง ไม่ว่าจะเป็ขนาดเขื่อง ขนาดรุ่ม ขนาดเล็ก ว่า

บุรุษเอาขวานอันคมสับต้นไม้นั้น ณ ที่แห่งหนึ่ง ยางพึงไหลออก เพราะยางมีอยู่

ถ้าราคะ โทสะ โมหะไม่มี ก็นัยตรงกันข้าม ซึ่งได้ทรงอุปมาว่า

เหมือนกับต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นกร่าง หรือต้นมะเดื่อ ซึ่งเป็นไม่มียาง เป็นต้นไม้แห้ง เป็นไม้ผุ ภายนอกฤดูฝน บุรุษเอาขวานอันคมสับต้นไม้นั้น ณ ที่แห่ง

ใดแห่งหนึ่ง ยางไม่พียงไหลออก เพราะไม่มี แม่ฉันใด ผู้ไม่มีราคะ โทสะ โมหะ ในรูป เพราะละแล้ว แม้จะเห็นรูป หรือว่าได้ยินเสียง เป็นต้น ที่ประณีต ก็ไม่ครอบงำ จะป่วยกล่าวไปไปถึงรูปอันเล็กน้อย จะครอบงำจิตของภิกษุและภิกษุณี นั้นแล้ว

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ ก็ไม่ต้องห่วงกังวล ไม่ว่าจะเป็นรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะที่ประณีต หรือไม่ประณีต ก็จะไม่ครอบงำจิตใจของผู้มันได้ แต่ตรงกันข้าม ถ้าโลภะ โทสะ โมหะยังมีอยู่ตราบใด ไม่ว่าจะเป็นรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะที่เล็กน้อย หรือที่ยิ่งใหญ่ ก็ย่อมสามารถครอบงำจิตใจของบุคคลนั้นได้

สำหรับสราจิต ยังคงมีปัญหาคือข้อหนึ่งว่า โลกมุขจิตนั้นเป็นอารมณ์ปัจจุบันหรือไม่ เพราะการเจริญสติปัฏฐานนั้นเป็นสติที่ระลึกลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ สิ่งที่กำลังปรากฏที่เป็นของจริง จะปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สติที่กำลังปรากฏเป็นของจริงในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ เสียงเป็นของจริงที่กำลังปรากฏในขณะที่ได้ยินเดี๋ยวนี้ ถ้ากลิ่นปรากฏ กลิ่นที่กำลังปรากฏเป็นของจริงที่กำลังปรากฏ รส โสภณูปะ อัมมารมณ์ที่กำลังคิดนึก สภาพที่คิดนึกก็เป็นของจริงที่กำลังคิด กำลังนึก กำลังสุข กำลังทุกข์ในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานก็ทราบว่า การเจริญสติปัฏฐานนั้น สติระลึกรวมลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ลักษณะของกลิ่นที่ปรากฏเป็นสภาพธรรมที่เป็นของจริงชนิดหนึ่งที่จะปรากฏเฉพาะทางจมูก ผู้ที่เจริญสติระลึกรวมลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นแต่เพียงสภาพของกลิ่นที่กำลังปรากฏ หรือว่าเป็นสภาพของนามธรรมที่กำลังรู้กลิ่นในขณะนั้น สภาพที่รู้กลิ่นจะมีได้ก็เพราะมีกลิ่นเป็นปัจจัย สภาพที่รู้กลิ่นจึงเกิดขึ้นรู้กลิ่นในขณะนั้นได้

นี่ก็เป็นนามธรรมรูปธรรมแต่ละทาง นามธรรมใดที่กำลังปรากฏ รูปธรรมใดที่กำลังปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็ตาม เป็นอารมณ์ปัจจุบัน เป็นสติปัฏฐาน เพราะเหตุที่กำลังปรากฏเป็นปัจจุบัน

สติจึงสามารถระลึกถึงลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ซึ่งเป็นลักษณะของนามธรรมนั้น ๆ รูปธรรมนั้น ๆ ในขณะนั้นได้

เพราะฉะนั้น จะสงสัยไหมว่า โภภุมมจิตเป็นอารมณ์ปัจจุบันหรือไม่ โภภุมมจิตเกิดดับสลับต่อกันปรากฏให้รู้ได้ สติสามารถระลึกถึงลักษณะของ โภภุมมจิต หรือว่าการเห็น ลักษณะของการเห็นเป็นนามธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเห็นเท่านั้น ไม่ใช่มรรคมีองค์ ๘ สติเกิดร่วมกับจักขุวิญญาณที่เห็นไม่ได้ แต่สติสามารถจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมที่กำลังเห็นในขณะนี้ว่าเป็นนามธรรม

อารมณ์ปัจจุบัน หมายความว่าถึงสิ่งที่กำลังปรากฏให้รู้ได้

เพราะฉะนั้น การเห็นก็เป็นปัจจุบันอารมณ์ เป็นปัจจุบันธรรมสำหรับสติที่จะระลึก

พระอภิธรรมปิฎก อัมมสังคณีปกรณ์ มีข้อความเรื่องธรรมเป็นปัจจุบัน ข้อความในสังคณีปกรณ์มีว่า

ธรรมเป็นปัจจุบัน เป็นไฉน

ธรรมเหล่าใดซึ่งเกิดแล้ว เป็นแล้ว เกิดขึ้นพร้อมแล้ว บังเกิดแล้ว บังเกิดเฉพาะแล้ว ปรากฏแล้ว เกิดขึ้นแล้ว เกิดขึ้นพร้อมแล้ว ตั้งขึ้นแล้ว ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว สงเคราะห์ด้วยส่วนที่เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นปัจจุบัน

ต้องเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว ไม่ใช่ยังไม่เกิด

ข้อ ๖๘๕ มีข้อความว่า

ธรรมมีอารมณ์เป็นอดีต เป็นไฉน

ธรรม คือ จิตและเจตสิกเหล่าใด ปราภवादัตถธรรมเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นอดีต

เคยคิดถึงเรื่องเก่า ๆ เมื่อวานนี้ก็ได้ เดือนก่อนก็ได้ ปีก่อนก็ได้ คิดถึงสิ่งที่ล่วงเลยมาแล้วก็ชื่อว่า ขณะนั้นเป็นธรรมที่มีอารมณ์เป็นอดีต

ข้อความต่อไปมีว่า

ธรรมมีอารมณ์เป็นอนาคต เป็นไฉน

ธรรม คือ จิตและเจตสิกเหล่านี้ ประมวลอนาคตธรรมเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นอนาคต

ธรรมมีอารมณ์เป็นปัจจุบัน เป็นไฉน

ธรรม คือ จิตและเจตสิกเหล่านี้ ประมวลปัจจุบันธรรมเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์ปัจจุบัน

ธรรมเป็นภายใน เป็นไฉน

ธรรมเหล่านี้เป็นภายใน เป็นเฉพาะตน เกิดแก่ตน เป็นของเฉพาะแต่ละบุคคล เป็นอุปาทินนหะของสัตว์นั้น ๆ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นภายใน

ธรรมเป็นภายนอก เป็นไฉน

ธรรมเหล่านี้เป็นภายนอก เป็นเฉพาะตน เกิดแก่ตน เป็นของเฉพาะแต่ละบุคคล เป็นอุปาทินนหะของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นนั้น ๆ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นภายนอก

ข้อ ๖๘๘ มีว่า

ธรรมที่เห็นได้ และกระทบได้ เป็นไฉน

รูปายตนะ (สิ่งที่ปรากฏทางตา) สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่เห็นได้ และกระทบได้

กระทบกับจักขุปสาทะ แล้วก็เห็น คือ ปรากฏทางตาได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ธรรมที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ เป็นไฉน

จักขายตนะ โสตายตนะ ชานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้

จักขายตนะ คือ จักขุปสาท เห็นไม่ได้ แต่กระทบสีได้
โสตตยตนะ คือ โสตปสาท เห็นไม่ได้ แต่กระทบเสียงได้
ฆานายตนะ คือ ฆานปสาท เห็นไม่ได้ แต่กระทบกลิ่นได้
ชีวนายตนะ คือ ชีวหปสาท เห็นไม่ได้ แต่กระทบรสได้
กายายตนะ คือ กายปสาท ซึมซาบอยู่ทั่วทั้งตัว มองไม่เห็น ถ้าเห็นก็เห็น
สี ไม่ใช่เห็นกายายตนะ เพราะฉะนั้น กายายตนะเป็นรูปที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบกับ
เย็น ร้อน อ่อน แข็งได้

สัททายตนะ คือ เสียง เป็นรูปที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบกับโสตปสาทได้
คันถายตนะ คือ กลิ่น เป็นรูปที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบกับฆานปสาทได้
รสายตนะ คือ รส เป็นรูปที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบกับชีวนปสาทได้
โณรูจัพพายตนะ คือ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว เป็นรูปที่เห็นไม่ได้
แต่กระทบได้ คือ กระทบกับกายปสาทได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ธรรมที่เห็นไม่ได้ และกระทบไม่ได้ เป็นไฉน

เห็นไม่ได้ และกระทบไม่ได้ด้วย

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ คือ นามขันธ์
ทั้งหมด เห็นไม่ได้ และกระทบไม่ได้

รูปที่เห็นไม่ได้ กระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ และอสังขตธาตุ
คือ นิพพาน สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่เห็นไม่ได้ และกระทบไม่ได้

เห็นไม่ได้ กระทบไม่ได้ แต่รู้ได้ ซึ่งท่านจะเทียบเคียงกับความจริงได้
พิสูจน์ได้

ถ. ที่ท่านอาจารย์เคยแนะนำว่า การเจริญสติปัฏฐาน คือ การเจริญสติ
โดยไม่จำกัดเวลา ไม่จำกัดสถานที่ ไม่จำกัดอารมณ์ ไม่จำกัดว่าจะอยู่ในอิริยาบถ
ใด ๆ ก็ตาม เจริญได้ทั้งสิ้น

ผมอ่านใน ปปัญจสูทนี อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ ใน กายาคติสูตร ท่านกล่าวว่า สติปัฏฐานนี้มีอยู่อย่างเดียว ด้วยอำนาจแห่งการระลึก และด้วยอำนาจแห่งการรวมลงเป็นอันเดียวกัน แต่แยกเป็น ๔ ด้วยอำนาจแห่งอารมณ์นี้ตอนหนึ่ง

ท่านเปรียบเทียบว่า เปรียบเหมือนกับว่าเมืองนี้มีประตูอยู่ ๔ ประตู มีประตูทิศตะวันออก ประตูทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ พอค่านำสินค้ามาจากทิศตะวันออก คงเป็นสินค้าเฉพาะบางประเภทที่มีทางทิศตะวันออก ทางทิศตะวันตก ก็สินค้าบางประเภท ทางเหนือ ทางใต้ก็สินค้าแต่ละประเภท ๆ คงไม่ใช่สินค้าที่เหมือนกัน

ท่านเปรียบเทียบนิพพานว่าเหมือนกับเมือง โลกุตตรมรรค ประกอบด้วยองค์ ๘ เปรียบเหมือนประตูเมือง อารมณ์ทั้ง ๔ มีกาย เป็นต้น เปรียบเหมือนทิศตะวันออก ที่เวไนยสัตว์ทั้งหลายมาด้วยอำนาจกายานุปัสสนา อบรมกายานุปัสสนา อันจำแนกออกเป็น ๑๔ อย่าง แล้วก็เข้าสู่นิพพานแห่งเดียวกันกับที่มาจากทิศอื่น

ประตูทิศใต้ท่านก็เปรียบอย่างนี้เหมือนกัน คือ เปรียบกับการเจริญเวทนาจึงเข้าสู่นิพพานอันเดียวกัน หรือประตูทางทิศตะวันตก การเจริญจิตตานุปัสสนาที่อาจารย์กำลังอธิบายอยู่เดี๋ยวนี้ ก็เป็นทางที่เข้าสู่นิพพานได้เหมือนกัน หรือการเจริญธัมมานุปัสสนาซึ่งเป็นประตูทางทิศเหนือ ก็เป็นการเจริญเพื่อเข้าสู่นิพพานได้เหมือนกัน ที่ท่านอธิบายอย่างนี้ เสมือนหนึ่งว่าการเจริญสติปัฏฐานนั้น เจริญเฉพาะอย่าง ๆ เฉพาะประตู เช่น ประตูตะวันออกเจริญเฉพาะกายานุปัสสนา ประตูตะวันตกเฉพาะจิตตานุปัสสนา ประตูทางใต้เฉพาะเวทนานุปัสสนา ประตูทิศเหนือเฉพาะธัมมานุปัสสนา

ฟังดูแล้วรู้สึกว่าจะขัดกับที่ท่านอาจารย์ให้แนวทางไว้ ผมก็ยังไม่แน่ใจว่าจะเป็นเช่นนั้น หรือเป็นการแยกแยะอย่างไร ท่านบอกว่า เป็นการเข้าสู่นิพพานแห่งเดียวกัน ด้วยอริยมรรคทั้งนั้น เกิดแต่อำนาจการเจริญกายานุปัสสนา หรือ

จิตตานุปัสสนา หรือเวทนานุปัสสนา หรือธัมมานุปัสสนา แต่ละทางๆ ไป ไม่ใช่ ว่า เจริญทั้งกายาด้วย จิตตาด้วย เวทนาด้วย ธัมมาด้วย ในอรรถกถาท่าน อธิบายไว้คล้ายๆ อย่างนี้ ผมไม่ค่อยแน่ใจ ขออาจารย์ช่วยอธิบายด้วย

ส. ข้อความในปัญจสุทนีตอนนี้ ซึ่งเป็นอรรถกถาสติปัฏฐานสูตร ดิฉันก็ตั้งใจไว้แล้วว่า จะนำมาให้ท่านผู้ฟังได้ทราบข้อความโดยตรง เพราะบางที่ ท่านเองผ่านพยัญชนะข้อความนี้แล้วอาจจะเข้าใจตามพยัญชนะ ตามความคิดเห็นของท่านเองได้

ปัญจสุทนีแปล มีข้อความว่า

สติปัฏฐานมีอย่างเดียว ด้วยอำนาจแห่งการระลึก คือ สติเป็นลักษณะ สภาพธรรมที่ระลึก และด้วยอำนาจแห่งการรวมลงเป็นอันเดียวกัน

ไม่ว่าจะระลึกอย่างไรก็ตาม สติก็มีลักษณะ คือ การระลึกเท่านั้น

แต่แยกออกเป็น ๔ ด้วยอำนาจแห่งอารมณ์ดังนี้ เหมือนอย่างว่า ในเมือง มี ๔ ประตู พวกพ่อค้ามาจากทิศตะวันออก ซื้อสินค้าอันมีอยู่ทางทิศตะวันออก แล้ว ก็เข้าสู่ประตูเมืองตะวันออก มาจากทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ได้สินค้า อันมีอยู่ทางทิศนั้น ๆ แล้วก็เข้าไปสู่เมืองทางประตูนั้น ๆ ฉันทิ ขอนี้ก็ฉันทิ

คือ นิพพานเปรียบเหมือนเมือง โลกุตตรมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ เปรียบ เหมือนประตูเมืองใหญ่ อารมณ์ทั้ง ๔ มีกายเป็นต้น เหมือนทิศตะวันออกเป็นต้น คนทั้งหลายมาทางทิศตะวันออก ถือเอาของที่เกิดขึ้นทางทิศตะวันออกแล้ว ก็เข้าสู่เมืองทางประตูทิศตะวันออก ฉันทิ เมื่อเวไนยสัตว์ทั้งหลายมาด้วยอำนาจกายา- นุปัสสนา อบรมกายานุปัสสนา อันแจกออกไปเป็น ๑๔ อย่างแล้ว ก็เข้าไปสู่ นิพพานแห่งเดียวกัน ด้วยอริยมรรคอันเกิดด้วยอานุภาพแห่งการเจริญกายา- นุปัสสนาฉันทิ

คนทั้งหลายมาจากทิศใต้ ถือเอาของที่เกิดขึ้นในทิศใต้แล้ว ก็เข้าสู่เมืองทาง ประตูทิศใต้ ฉันทิ เวไนยสัตว์ทั้งหลายมาด้วยเวทนานุปัสสนา เจริญเวทนานุปัส-

สนา อันแจกออกไปเป็น ๙ อย่าง แล้วก็เข้าไปสู่นิพพานแห่งเดียวกัน ด้วยอริยมรรคอันเกิดด้วยอานุภาพแห่งการเจริญเวทนานุปัสสนาชั้นนั้น

คนทั้งหลายมาจากทิศตะวันตก ถือเอาของที่เกิดในทิศตะวันตกแล้ว ก็เข้าสู่เมืองทางประตูทิศตะวันตก ชั้นใด เวไนยสัตว์มาด้วยจิตตานุปัสสนา เจริญจิตตานุปัสสนา อันแจกออกไปเป็น ๑๖ อย่าง แล้วก็เข้าไปสู่นิพพานแห่งเดียวกัน ด้วยอริยมรรคอันเกิดด้วยอานุภาพแห่งการเจริญจิตตานุปัสสนาชั้นนั้น

คนทั้งหลายมาจากทิศเหนือ ถือเอาของที่เกิดในทิศเหนือแล้ว ก็เข้าสู่เมืองทางประตูทิศเหนือ ชั้นใด เวไนยสัตว์มาด้วยธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เจริญธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน อันแจกออกไปเป็น ๕ อย่าง แล้วก็เข้าไปสู่นิพพานแห่งเดียวกัน ด้วยอริยมรรคอันเกิดด้วยอานุภาพแห่งการเจริญธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานชั้นนั้น

ควรทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสติปัฏฐานไว้เพียง ๔ เท่านั้น ด้วยอำนาจแห่งการระลึก และด้วยอำนาจแห่งการเข้าไปรวมในที่แห่งเดียวกัน และด้วยอำนาจแห่งการยึดหน่วงสติปัฏฐานอย่างเดียวกันอย่างนี้

เมือง ได้แก่ พระนิพพานซึ่งมีทางเข้า ๔ ทาง ๔ ประตู จะเข้าประตูทิศตะวันออก หรือทิศตะวันตก หรือทิศเหนือ หรือทิศใต้ ก็เข้าประตูเดียว ชั้นใด ไม่ว่าผู้นั้นจะเจริญกายานุปัสสนาในขณะก่อนที่จะถึงนิพพาน ก่อนที่จะเข้าเมือง มีกายานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นอารมณ์ก็ได้ จะมีเวทนาเป็นอารมณ์ เป็นเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานก็ได้ หรือจะมีจิตเป็นอารมณ์ เป็นจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานก็ได้ หรือจะมีธรรมเป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นอารมณ์ก็ได้

แล้วแต่ว่าขณะนั้นอินทรีย์แก่กล้าที่มรรคจิตจะเกิด ขณะนั้นกำลังมีอะไรเป็นอารมณ์ กำลังมีกายเป็นอารมณ์ หรือว่ากำลังมีเวทนาเป็นอารมณ์ หรือว่ากำลังมีจิตเป็นอารมณ์ หรือว่ากำลังมีธรรมเป็นอารมณ์ แต่ถ้าท่านผู้ฟังจะถือตามพยัญชนะที่ฟังดูแล้วคล้าย ๆ กับว่า เจริญกายานุปัสสนาสติปัฏฐานอย่างเดียวกันได้นั้น ก็เป็นการเข้าใจของท่านผู้ฟังเอง เพราะอะไร เพราะกายานุปัสสนาเป็นการ

ระลึกขันธ์รูปธรรม แต่ญาณขั้นที่ ๑ นามรูปปริจเจตญาณ เป็นการรู้ลักษณะที่ต่างกัน
ของนามธรรมและรูปธรรม เพราะฉะนั้น จะเจริญกายนุปัสสนา รู้รูปอย่างเดียว
ได้ไหม

๑๓๙

ข้อสำคัญ คือ ผู้เจริญสติต้องทราบจุดประสงค์ของการเจริญสตินั้นว่า เพื่อปัญญารู้ชัดในลักษณะของนามและรูปตามความเป็นจริง จึงจะละคลายอวิชชา ความไม่รู้ วิจิกิจชา ความสงสัยในลักษณะของนามของรูป และการยึดถือนามรูปว่า เป็นตัวตนได้ ถ้าไม่รู้ชัดจริงๆ แล้ว ละไม่ได้ เพราะฉะนั้น ขอให้พิจารณาด้วยเหตุผลว่า การที่เจาะจงเลือกแต่เฉพาะสติปัฏฐานเดียว จะไม่ทำให้ปัญญาสมบูรณ์เป็นวิปัสสนาญาณได้ แม้แต่วิปัสสนาญาณขั้นต้น

สำหรับท่านที่สงสัยข้อความใน **ปปัจจสฺสฺสนิ** ก็ควรที่จะได้อ่านให้ตลอด

ข้อความต่อไปมีว่า

คำว่า เอกายนมรรค และคำว่า สติปัฏฐาน ๔ เมื่อว่าโดยใจความก็อันเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะ เพราะฉะนั้น จึงควรทราบเอกพจน์ เพราะเป็นอันเดียว ด้วยหมายความว่า เป็นทาง ควรทราบพหูพจน์ เพราะมากด้วยสติ โดยความต่างกันแห่งอารมณ์

มากด้วยสติ แสดงแล้วว่า เห็นก็ต้องมีสติรู้ลักษณะของนามของรูป จึงชื่อว่ามีสติ กำลังได้ยินก็ต้องมีสติระลึกรู้ลักษณะของนามของรูป มิฉะนั้นแล้วระหว่างนั้นจะเป็นหลงลืมสติหมด เพราะฉะนั้น ควรทราบพหูพจน์เพราะมากด้วยสติ โดยความต่างกันแห่งอารมณ์ ทุกอย่างต้องมีเหตุมีผล แม้แต่สภาพธรรมทุกชนิดเป็นสติปัฏฐานได้ แต่ทำไมไม่ทรงแสดงไว้มากกว่านั้น หรือน้อยกว่านั้น

ข้อความใน **ปปัจจสฺสฺสนิ** มีว่า

เพราะอะไร พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงสติปัฏฐานไว้เพียง ๔ ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง

เพราะเพื่อประโยชน์แก่เวไนยสัตว์ คือ ในพวกเวไนยสัตว์ที่เป็นตัณหาจริต ทิฏฐิจริต สมถญาณิกะ วิปัสสนาญาณิกะ ก็แตกออกเป็นอย่างละ ๒ คือ อ่อน และกล้า

สำหรับสมถภาวนานั้นก็มีจริต ๖ แต่สำหรับสติปัฏฐานหรือวิปัสสนานั้น มี จริต ๒ คือ ตัณหา และ ทิฏฐิ

ใครเป็นตัณหาจริต จะเจริญอย่างไร ใครเป็นทิฏฐิจริต จะเจริญอย่างไร คงอยากจะแยกอีกแล้วใช่ไหม ทำไมไม่คิดว่า ท่านเองตัณหาก็ก็น่า ทิฏฐิก็ก็น่า ทั้ง ๒ ประการ ความต้องการในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะไม่น้อยเลย ทิฏฐิ การยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตนก็มากมาย ก็ควรจะทราบข้อความต่อไปนี้ว่า

กายานุปัสสนาสติปัฏฐานอย่างหยาบ เป็นทางบริสุทธิแห่งพวกตัณหาจริต อ่อน

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานอย่างละเอียด เป็นทางบริสุทธิแห่งผู้เป็นตัณหา จริตแรงกล้า

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน อันไม่ถึงความแตกยิ่ง เป็นทางบริสุทธิแห่งผู้ เป็นทิฏฐิจริตอ่อน

ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน อันถึงความแตกยิ่ง เป็นทางบริสุทธิแห่งผู้ เป็นทิฏฐิกกล้าแข็ง

กายานุปัสสนาสติปัฏฐานอย่างหยาบ เป็นของผู้เป็นสมถญาณิกะอย่าง อ่อน จะบรรลุได้โดยไม่ลำบาก เป็นทางบริสุทธิของคนพวกนี้

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานอย่างละเอียด เป็นทางบริสุทธิของพวก สมถญาณิกะแรงกล้า เพราะไม่ตั้งอยู่ในอารมณ์หยาบ

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน อันไม่ถึงซึ่งความแตกยิ่ง เป็นอารมณ์ เป็นทาง บริสุทธิแห่งผู้เป็นวิปัสสนาญาณิกะอย่างอ่อน

ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน อันมีการถึงความแตกยิ่งเป็นอารมณ์ เป็นทาง บริสุทธิของวิปัสสนาญาณิกะที่แก่กล้า

เป็นอันว่า ตรัสไว้เพียง ๔ ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง ด้วยอาการอย่างนี้

ถ้าจะสงเคราะห์รวมทั้ง ๒ นัย

กายานุปัสสนาสติปัฏฐานอย่างหยาบ เป็นทางบริสุทธิแห่งพวกตณหาจริต
อ่อน ซึ่งเป็นสมถญาณิกะอ่อน

เวทนानุปัสสนาสติปัฏฐานอย่างละเอียด เป็นทางบริสุทธิแห่งพวกตณหา
จริตแรงกล้า เป็นสมถญาณิกะอย่างกล้า

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน อันไม่ถึงความแตกยิ่ง เป็นทางบริสุทธิของผู้
เป็นทวิจฺจฺจิตตอ่อน ซึ่งเป็นวิปัสสนาญาณิกะอย่างอ่อน

ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน อันถึงความแตกยิ่ง เป็นทางบริสุทธิแห่งผู้
เป็นทวิจฺจฺจิตตกล้าแข็ง และเป็นวิปัสสนาญาณิกะแก่กล้า

ยังอยากจะแยกใหม่ว่า ท่านเป็นทวิจฺจฺจิตตหรือตณหาจริต อย่างอ่อนหรือ
อย่างกล้า ลำบากไหมถ้าจะเลือก ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีตณหามาก ทวิจฺจฺจิตตมาก จะไป
เลือกเจาะจงว่า จะไปเป็นบุคคลนั้นบุคคลนี้ จะเจริญเฉพาะอย่างนั้นอย่างนี้ไม่ได้

อีกนัยหนึ่ง คือ

กายานุปัสสนาสติปัฏฐานเจริญเพื่อละสุขวิปัสสา คือ ความเห็นว่างาม

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานเจริญเพื่อผล คือ การละสุขวิปัสสา ความเห็น
ว่าเป็นสุข

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานเจริญเพื่อผล คือ การละความเห็นว่างที่เที่ยงซึ่ง
เป็นนิจวิปัสสา

ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานเจริญเพื่อผล คือ การละความเห็นผิดว่าเป็น
ตัวตน คือ อัตตวิปัสสา

วิปัสสาทั้ง ๔ คือ มีวิปัสสาในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ๑ ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่า
เป็นสุข ๑ ในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่าเป็นตน ๑ ในสิ่งที่ไม่งามว่างาม ๑

มีใครไม่มีวิปัสสาทั้ง ๔ เมื่อมีวิปัสสาทั้ง ๔ ก็ต้องเจริญสติปัฏฐานนั่นเอง

อังกุตรนิกาย จตุกนิบาต วิปัลลัสสูตร มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัญญาวิปลาส จิตตวิปลาส ทิฏฐิวิปลาส ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ

สัญญาวิปลาส จิตตวิปลาส ทิฏฐิวิปลาส ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ๑ ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข ๑ ในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่าเป็นตน ๑ ในสิ่งที่ไม่งามว่างาม ๑

สัญญาวิปลาส จิตตวิปลาส ทิฏฐิวิปลาส ๔ ประการนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัญญาไม่วิปลาส จิตไม่วิปลาส ทิฏฐิไม่วิปลาส ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน

คือ สัญญาไม่วิปลาส จิตไม่วิปลาส ทิฏฐิไม่วิปลาส ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าไม่เที่ยง ๑ ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นทุกข์ ๑ ในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่าไม่ใช่ตน ๑ ในสิ่งที่ไม่งามว่าไม่งาม ๑

สัญญาไม่วิปลาส จิตไม่วิปลาส ทิฏฐิไม่วิปลาส ๔ ประการนี้แล

เวลาเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วไม่ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไป ก็ยังมีนิจ-วิปลาส คือ ยังมีความเห็นผิดว่าเที่ยงในสิ่งที่ไม่เที่ยง มีความเห็นผิดว่าเป็นตัวตนในสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตน มีความเห็นผิดในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข มีความเห็นผิดในสิ่งที่ไม่งามนั้นว่างาม

เพราะฉะนั้น เมื่อยังมีวิปลาสอยู่ ก็ต้องเจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔ เพื่อละวิปลาสทั้ง ๔ ขณะไหนที่จิตไม่วิปลาส ทิฏฐิไม่วิปลาส สัญญาไม่วิปลาส ก็ในเวลาทีประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไป ซึ่งมีอนิจจสัญญาแทนนิจจสัญญา แต่ถ้ายังไม่ประจักษ์ก็ยังคงเป็นสัญญาวิปลาส จิตตวิปลาส ทิฏฐิวิปลาส ซึ่งจะหมดได้ก็ต่อเมื่อเจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔ เพราะเหตุว่าทุกท่านมีวิปลาสทั้ง ๔ แล้วมีจิตทั้ง ๒ คือ ตัณหาและทิฏฐิ

การที่จะเจริญเฉพาะบรรพเดียวในหมวดเดียว ด้วยคิดว่าจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ถ้าเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ในพระไตรปิฎกไม่ต้องทรงแสดงมากเลย ไม่ต้องใช้พยัญชนะว่า รู้ยิ่ง ในเมื่อหลงลืมสติหมดทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทาง

กาย ทางใจ ธรรมที่ทรงแสดงทั้งหมดเพื่อเกื้อกูลให้สติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะสภาพ ธรรมตามความเป็นจริง

ขอกล่าวถึงข้อความในพระไตรปิฎก คือ **มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ มหาสีหนาทสูตร** ซึ่งจะเป็นเครื่องประกอบให้ท่านผู้ฟังได้เข้าใจชัดเจนว่า การรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงนั้น ต้องเป็นปัญญาที่รู้ยิ่ง แล้วก็รู้ชัด

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ราวป่าด้านตะวันตก นอกพระนคร เขตพระนครเวสาลี พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระสารีบุตร มีข้อความว่า

สมณพราหมณ์พวกหนึ่งกล่าวตามความคิดเห็นของตนเองว่า บุรุษวัยหนุ่ม มีผผดำสนิท ประกอบด้วยปัญญาเฉลียวฉลาดอย่างยิ่ง สมกับวัยต้น ต่อมาบุรุษผู้นั้นเมื่อแก่ชราลง ก็ย่อมเสื่อมจากปัญญาความเฉลียวฉลาดนั้น

ข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ไม่พึงเห็นอย่างนั้น

โดยมากคนทั่วไปเข้าใจอย่างนี้ว่า ใครที่ยังหนุ่ม หรืออยู่ในวัยที่สติปัญญา กำลังเจริญ พอแก่ชราลงไป สติปัญญาก็เสื่อม แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ข้อนี้ไม่พึงเห็นอย่างนั้น

เพราะแม้พระองค์ก็ทรงล่วงกาลผ่านวัยไปโดยลำดับ แล้วสาวกบริษัททั้ง ๔ ของพระองค์ คือ ทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ ผู้มีอายุถึง ๑๐๐ ปี ประกอบด้วยคติ สติ ฐิติอันยอดเยี่ยม และปัญญาเฉลียวฉลาดอย่างยิ่ง เปรียบเหมือนนักธนูผู้มั่นคง ได้รับการฝึกหัดแล้ว ชำชอง ชำนิชำนาญ เคยแสดงฝีมือมาแล้ว พึงยิงวงตาลโดยขวางให้ตกลงด้วยลูกศรขนาดเบาโดยง่ายตาย แม้ฉันใด สาวกบริษัท ๔ ของพระองค์ เป็นผู้มีสติอันยิ่ง มีคติอันยิ่ง มีปัญญา ทรงจำอันยิ่ง ประกอบด้วยปัญญาเฉลียวฉลาดอย่างยิ่ง ก็ฉันนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เธอพึงถามปัญหาอิงสติปัฏฐาน ๔ กะเรา เราถูกถามปัญหาแล้ว พึงพยากรณ์แก่พวกเธอ พวกเธอพึงทรงจำคำที่เราพยากรณ์แล้วโดยเป็นคำพยากรณ์

มิได้สอบถามเราให้ยิ่งกว่า ๒ ครั้ง เว้นจากการกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม เว้นจากการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ เว้นจากการหลับ และบรรเทาความเมื่อยล้า

ดูกร สารีบุตร ธรรมชาติของตถาคตนั้นไม่รู้จักจบสิ้น บทและพยัญชนะแห่งธรรมของตถาคตนั้นไม่รู้จักจบสิ้น ความแจ่มแจ้งแห่งปัญหาของตถาคตนั้นไม่รู้จักจบสิ้น เมื่อเป็นดังนั้น สาวกบริษัท ๔ ของเราเหล่านั้นจึงมีอายุตั้ง ๑๐๐ ปี เป็นอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี พึงทำกาลโดยล่วงไปแห่ง ๑๐๐ ปี

ดูกร สารีบุตร ถ้าแม้พวกเธอจะพึงห้ามเราไปด้วยเตี้ยน้อย ความเป็นอย่างอื่นแห่งปัญญานันเชลียวฉลาดของตถาคต ย่อมไม่มีเลย

ดูกร สารีบุตร บุคคลเมื่อจะกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวคำใดว่า สัตว์ผู้มีความไม่ลุ่มหลงเป็นธรรมดาบังเกิดขึ้นในโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวคำนั้นกะเราเท่านั้นว่า

สัตว์ผู้มีความไม่ลุ่มหลงเป็นธรรมดาบังเกิดขึ้นในโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังนี้

นี่เป็นผู้เจริญสติ เป็นผู้ที่มีปัญญาเฉลียวฉลาด มีสติยิ่ง มีความรู้ยิ่ง ไม่ใช่หลงลืมสติทางไหน ๆ หหมด แล้วก็ไปเพ่งจ้อง รู้อยู่ที่เดียว แล้วไม่รู้อย่างอื่นเลย อย่างนั้นจะไม่ถือว่าเป็นผู้ที่มีสติยิ่ง ไม่ถือว่าเป็นผู้ที่มีปัญญายิ่ง

จะเห็นได้ว่า พระธรรมอุปการะเกื้อกูลมากทีเดียว เพราะเว้นการกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การหลับ และบรรเทาความเมื่อยล้า

พระธรรมของพระองค์ไม่รู้จักจบสิ้น ทรงอนุเคราะห์เพื่อให้ผู้ฟังมีสติอันไม่ประหลัดถึงลักษณะของนามและรูปเพื่อความรู้ชัด เพื่อการละคลายการยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน

ขอกล่าวถึงข้อความใน **ปปัญจสูทนี อรรถกถามัชฌิมนิคาย มูล ปณณาสกั รตวินีตสูตร** ซึ่งจะเห็นการเคารพในธรรมของพระผู้มีพระภาค ซึ่งพุทธบริษัทควรที่จะได้ดำเนินรอยตาม มีข้อความว่า

ความเคารพในธรรมนี้ ได้เกิดแก่พระผู้มีพระภาคตั้งแต่ประทับ ณ โคนไม้ไทร เพื่อทรงใคร่ครวญว่า จะเคารพผู้ใด แต่เมื่อไม่มีผู้ใดเลยที่ควรแก่การเคารพ สิ่งเดียวที่ควรแก่การเคารพ คือ ทรงเคารพธรรม พระผู้มีพระภาคทรงเคารพธรรม จึงได้เสด็จต้อนรับพระมหากัสสปะ เป็นหนทางถึง ๓ คาจุด

โดยมากท่านผู้ฟังเวลาที่ศึกษาพระสูตรหรือพระธรรมวินัย อาจจะข้องใจสงสัยว่า เหตุใดพระผู้มีพระภาคจึงทรงกระทำเช่นนั้นเช่นนั้นกับบุคคลนั้นบุคคลนี้ แต่เพราะว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ที่เคารพธรรมเท่านั้น ทุกอย่างที่ยกประพจน์ปฏิบัติ นั้นก็เพื่อธรรม เพราะพระผู้มีพระภาคทรงเคารพธรรม จึงได้เสด็จต้อนรับท่านมหากัสสปะเป็นหนทางถึง ๓ คาจุด เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว จะต้องไปทรงต้อนรับใครบ้างใหม่ ธรรมเท่านั้น ไม่ใช่เป็นบุคคลที่มีเกียรติยศยิ่งใหญ่ในทางโลก แต่ว่าเพราะทรงเคารพในธรรม

เพราะพระผู้มีพระภาคทรงเคารพในธรรม จึงได้เสด็จไปต้อนรับแสดงธรรม แก่ท่านพระมหากัปปิณะ หลังเสวยพระกระยาหารครั้งหนึ่ง เสด็จไปไกลถึง ๔๕ โยชน์ ตรัสธรรมกถาตลอดคืนในนิเวศของนายช่างหม้อ ให้บุกกุสาตีกุลบุตรดำรงอยู่ในอนาคามีผล

พระผู้มีพระภาคเสด็จไปถึง ๑๒๐ โยชน์ เพื่อทรงอนุเคราะห์สามเณรผู้มีปกติอยู่ป่า

พระผู้มีพระภาคเสด็จไปไกลถึง ๖๐ โยชน์ ทรงแสดงธรรมแก่พระเถระที่อยู่ ในป่าไม้ตะเคียน

พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ ท่านพระอนุรุธเถระนั่งตริกถึงมหาปฐวิตถ เสด็จไปปรากฏพระองค์ต่อหน้าพระเถระ ประทานสาธุการ

พระผู้มีพระภาคทรงเคารพธรรม ทรงให้จัดเสนาสนะในพระคันธกุฎีหลังเดียวกันกับพระองค์ เพื่อท่านพระโสณกุฎฐิ์กัณณะ แล้วในเวลาใกล้รุ่งทรงเชื้อเชิญให้ท่านพระโสณกุฎฐิ์กัณณะให้แสดงธรรม แล้วประทานสาธุการเมื่อจบสรวัญญะ (คือ การสวดด้วยการใช้เสียง)

พระผู้มีพระภาคทรงเคารพธรรม พระองค์จึงเสด็จไปสิ้น ๓ คาจุด ตรัสอานิสงส์แห่งความสามัคคีในโคสิงคสาละสูตร

ในวันใกล้เข้าพรรษา เสด็จจาริกออกจากพระวิหารเชตวัน แม้พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ไม่ทรงสามารถให้เสด็จกลับได้ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็เสียใจที่ไม่มีผู้ใดสามารถทำให้พระผู้มีพระภาคเสด็จกลับพระวิหารเชตวัน แต่ว่ามีทาสีผู้หนึ่งคือ ปุณณทาสี ได้ถามท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีว่า โคกเศร้าเรื่องอะไร ซึ่งขณะนั้นท่านเศรษฐีกำลังเสียใจ ท่านก็เลยตวาดไปว่า ไม่สามารถทำให้พระผู้มีพระภาคเสด็จกลับได้

ปุณณทาสีก็กล่าวว่า ตนสามารถทำให้พระผู้มีพระภาคเสด็จกลับพระวิหารเชตวันได้

ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็กล่าวว่า ถ้าปุณณทาสีสามารถที่จะทำให้พระผู้มีพระภาคเสด็จกลับพระวิหารเชตวันได้ ก็จะให้นางปุณณทาสีนั้นได้กลับเป็นอิสระ เป็นไท

นางปุณณทาสีก็ได้ไปแล้ว หมอบที่พระบาท กราบทูลขอให้พระผู้มีพระภาคเสด็จกลับ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ปุณณ เธอมีชีวิตเกี่ยวข้องกับคนอื่น จะทำอะไรแก่เราได้

คือ เมื่อเป็นทาสของเขา ไม่มีอิสระเลย แล้วจะทำประโยชน์อะไร หรือจะเกื้อกูลพระองค์ได้อย่างไร

นางปุณณทาสีกราบทูลว่า

พระองค์ทรงทราบว่า หม่อมฉันยังไม่มีไทยธรรม แต่เพราะพระผู้มีพระภาคเสด็จกลับ หม่อมฉันจะตั้งอยู่ในสรวณคมน์และศีล

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสประทานสาธุการ แล้วเสด็จกลับพระวิหารเชตวัน

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ปรากฏโด่งดังเรื่องหนึ่งในสมัยนั้น ซึ่งเมื่อเศรษฐีทราบเรื่อง ก็ได้ให้ปุลณาทาสีเป็นอิสระ และยกให้อยู่ในฐานะของบุตรสาว ภายหลังปุลณาทาสีก็ชอบวช ขณะที่กำลังเจริญปรารภวิปัสสนา พระผู้มีพระภาคทรงทราบ ก็ได้ตรัสโอภาสคาถาว่า

ปุลณา เธอให้พระสัทธรรมเต็มบริบูรณ์ เหมือนดวงจันทร์ในวันเพ็ญ
เพราะปัญญาที่บริบูรณ์ จึงทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

ในที่สุดแห่งคาถา ท่านก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ เป็นสาวิกาที่โด่งดังผู้หนึ่ง

๑๔๐

พระผู้มีพระภาคเป็นผู้ทรงหนักในธรรม เคารพในธรรมอย่างนี้

คือ ทรงมุ่งธรรมเป็นใหญ่ ไม่ว่าจะเสด็จไปที่ไหน หรือว่าทรงต้อนรับใครก็ตาม มีทางใดที่บุคคลใดสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ พระผู้มีพระภาคก็ได้เสด็จไปทรงอนุเคราะห์ด้วยพระธรรมเทศนา และพุทธบริษัทในครั้งนี้นี้ก็มีโอกาสที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมที่ได้ทรงแสดงกับพุทธบริษัทในครั้งนั้นครบถ้วน ซึ่งท่านผู้ฟังในครั้งนั้นกับบรรลुธรรมมากมาย แต่สำหรับผู้ฟังในครั้งนี้จะต้องเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานมาก ถ้าเพียงเล็กน้อยก็ไม่สามารถรู้แจ้ง ไม่สามารถละลายได้

ถ. มีความกังวลอยู่อย่างหนึ่ง (ไม่ได้ยิน)

สุ. เวลานั้นมีกี่ทวาร ก็ ๖ ทวาร แล้วสติระลึกรู้ได้ที่ละ ๖ หรือที่ละ ๑

สติระลึกรู้ได้ที่ละอย่าง ที่ละทวาร ที่ละรูป ที่ละนาม จึงจะรู้ชัดได้

การเจริญสติปัฏฐานในครั้งนั้นไม่มีข้อข้องใจเหมือนอย่างในสมัยนี้เลย เพราะทุกคนทราบว่า เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ แล้วต้องรู้ชัดในนามและรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจตามความเป็นจริง เพราะทุกขณะเกิดปรากฏแล้ว เพราะมีเหตุปัจจัยให้เกิดขึ้นจึงปรากฏ ซึ่งสติก็ต้องระลึกรู้ตามความเป็นจริง

ในครั้งนั้นที่สามารถบรรลุได้ เพราะไม่สงสัย ไม่เข้าใจคลาดเคลื่อนในข้อประพฤติปฏิบัติ เพราะฉะนั้น ในขณะที่ฟังธรรมจบเทศนา ก็สามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรม แล้วละลาย แล้วรู้แจ้งอริยสัจได้ทันที เพราะการฟังธรรมนี้อุปการะมาก

ปัญจสุทนี อรรถกถาสติปัฏฐานสูตร มีข้อความว่า

การแสดงธรรมชื่อว่า พ้นจากกัมมัญฐาน คือ สติปัฏฐาน ไม่มี

ไม่ว่าจะพูดกันเรื่องอะไรก็ตาม เป็นสติปัฏฐานที่ผู้ฟังในครั้งนั้นเข้าใจว่าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ เพราะฉะนั้น ฟัง แล้วก็เกิดกุศลในขณะที่ฟัง ให้สติระลึก รู้ แล้วน้อมไปในลักษณะที่ทรงแสดง แล้วสามารถประจักษ์ได้

สำหรับการเคารพธรรมและหนักในธรรมนั้น ขอยกเรื่องของท่านพระสารีบุตรอีกเรื่องหนึ่งเพื่อให้เห็นข้อประพฤติปฏิบัติของท่าน ซึ่งเป็นอัครสาวกของพระผู้มีพระภาค และท่านผู้ฟังจะได้พิจารณาถึงข้อประพฤติปฏิบัติของภิกษุในครั้งนั้นว่า การเจริญสติปัฏฐานนั้นเป็นปกติอย่างไร

ท่านพระสารีบุตรนั้น ท่านบิณฑบาตสาย ที่ท่านพระสารีบุตรบิณฑบาตสาย ก็เพราะเหตุว่า ท่านจัดแจงดูแลความเรียบร้อยในวัดเสียก่อน ปัญหาก็มีอีกว่าทำไมท่านถึงทำอย่างนั้น ก็เพราะท่านเห็นว่า ถ้าพวกเดียรฉัตรเข้ามาตอนนั้นก็เห็นความไม่เรียบร้อย นอกจากนั้น ท่านยังไปเยี่ยมคนไข้ ปลอดภัยภิกษุไข้ ที่ท่านพระสารีบุตรไปเยี่ยมภิกษุไข้นั้นก็เพื่อจะถามว่า ภิกษุไข้ต้องการอะไรบ้าง เมื่อท่านทราบท่าน ก็พาภิกษุหนุ่มหรือสามเณรของภิกษุซึ่งเป็นผู้ป่วยนั้นไปแสวงหาเภสัช คือ ไปแสวงหายา ด้วยการขอในสถานที่ที่ชอบพอกัน แล้วก็มอบให้ภิกษุหรือสามเณรของภิกษุป่วยไป แล้วท่านก็สั่งว่า ธรรมดาการบำรุงภิกษุไข้ พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญ เพราะฉะนั้น จงไปเถิด อย่าประมาทเลย

ชีวิตปกติของสามเณรหรือภิกษุหนุ่มซึ่งจะพยาบาลภิกษุไข้ก็เป็นปกติธรรมดา แต่ต้องไม่ประมาทในการเจริญกุศล คือ ในการเจริญสติด้วย

เมื่อท่านพระสารีบุตรได้มอบเภสัชแก่ภิกษุหนุ่มและสามเณรของภิกษุผู้ป่วยไปแล้ว ตัวท่านเองก็เที่ยวบิณฑบาต แล้วก็ได้ทำภักตกิจในตระกูลอุปัฏฐาก แล้วกลับวัด นี่เป็นอาจินวัตรในที่ที่ท่านอยู่ประจำ

ชีวิตปกติประจำวันของท่านนั้นเป็นไปเพื่อธรรม เป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้งสิ้น

แต่เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จสู่ที่จาริก ท่านก็ไม่ได้คิดว่า เราเป็นอัครสาวก ท่านไม่ได้สวมรองเท้ากันร่มเดินไปข้างหน้า (คือ ไปล่วงหน้าพระผู้มีพระภาค) ท่านไปข้างหลัง ติดตามพระผู้มีพระภาคไปในวันนั้น หรือในวันถัดไป เพราะเหตุว่า

ท่านคอยดูแลภิกษุทั้งหลายให้เรียบร้อย ไม่ว่าจะเป็นคนแก่ที่อาพาธ ผู้มีอายุสูง หรือว่าเป็นสามเณรน้อย ท่านก็ดูแลให้ทาน้ำมัน หรือนวดเท้าตรงที่เจ็บปวด เสียก่อน

ในวันหนึ่งท่านพระสารีบุตรนี้เองไม่ได้เสนาสนะ เพราะมาถึงช้าเกินไป ท่านก็ได้นั่งใต้ที่ซึ่งด้วยจิ๋ว พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็น วันรุ่งขึ้นก็รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ ตรัสเรื่องช้าง ลิง นกกระทา ซึ่งเรื่องนี้ก็มีสัตว์ ๓ สหาย ซึ่งเมื่ออยู่ด้วยกันนานเข้า ก็ไม่ทราบว่าจะเคารพใคร ใครควรจะเคารพใคร จึงได้ถามถึงวัยหรืออายุของกันและกัน แล้วพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า

ภิกษุพึงให้เสนาสนะตามลำดับอายุ คือ ความเป็นผู้ใหญ่

นี่เป็นเรื่องชีวิตปกติธรรมดา จะเห็นการเสด็จจาริก จะเห็นชีวิตของพระภิกษุ หรือสาเหตุที่ท่านพระสารีบุตรไม่ได้เสนาสนะ

ท่านพระสารีบุตรนี้ย่อมอนุเคราะห์ด้วยอามิสอย่างนี้ก่อน แต่ว่าเมื่อท่านให้โอวาท ย่อมให้โอวาทตั้ง ๑๐๐ ครั้ง ๑,๐๐๐ ครั้ง จนกระทั่งผู้นั้นตั้งอยู่ในโศดาปัตติผลที่นั่นแล้ว ก็ละคนนั้นเสีย แล้วก็สอนผู้อื่นต่อไป

แสดงให้เห็นว่า การบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยสงฆ์ เป็นพระอริยสาวกนั้น ต้องฟังนาน ฟังมาก ปฏิบัตินาน ปฏิบัติมาก

ถึงแม้ท่านพระสารีบุตรให้โอวาท ก็ย่อมให้โอวาทผู้นั้นตั้ง ๑๐๐ ครั้ง ๑,๐๐๐ ครั้ง จนกว่าผู้นั้นจะตั้งอยู่ในโศดาปัตติผล แล้วท่านก็ละผู้นั้นเสีย สอนผู้อื่นต่อไป

ผู้ที่ตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน ซึ่งกล่าวสอนอยู่โดยนัยนี้ บรรลุอรหัตตไปแล้ว นับไม่ถ้วน ท่านอนุเคราะห์ด้วยธรรม ด้วยอาการอย่างนี้

นี่เป็นเรื่องของในครั้งนั้น ซึ่งไม่ว่าจะเป็นพระผู้มีพระภาคก็ทรงเคารพธรรม พระอัครสาวกก็เป็นผู้ที่หนักในธรรม บำเพ็ญประโยชน์แก่ธรรม

สำหรับพุทธบริษัทในครั้งนี้ เคยหวนระลึกถึงการเคารพธรรมบ้างไหมว่า จะเป็นไปในลักษณะใดที่ชื่อว่าท่านเคารพธรรม ท่านหนักในธรรม ท่านปฏิบัติ หรือมีชีวิตอยู่เพื่อธรรมอย่างไรบ้าง

ที่ว่าเคารพในธรรม หรือว่ามันคงในคำสอน ก็มีตั้งแต่ในขั้นการฟัง จนกระทั่งถึงขั้นของการปฏิบัติ เช่น ธรรมที่ได้ฟังในพระธรรมวินัยนี้ทั้งหมดทรงแสดงว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา คำว่าเป็นอนัตตา คือ ไม่ใช่ตัวตนทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นกำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังรู้รส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส กำลังคิดนึก กำลังเป็นสุข กำลังเป็นทุกข์ โดยการฟังก็ทราบว่ ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เมื่อมีการหนักในธรรม เคารพในธรรมที่ได้ฟัง แล้วมีความเข้าใจด้วยว่า สภาพธรรมทั้งหลายนั้นเป็นอนัตตาจริง ๆ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่เป็นตัวตน แล้วจะปฏิบัติธรรมอย่างไร จึงจะให้ผลตรง และชื่อว่ามันคงในธรรมที่ได้ยินได้ฟัง

การปฏิบัติธรรม ต้องเพื่อให้ปัญญาชัดในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏว่า ลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรมนั้น ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลนั่นเอง การปฏิบัติต้องให้ได้ผลตรงกับสภาพธรรมที่ได้ศึกษา ที่ได้ยินได้ฟัง

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นกำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังเป็นสุข กำลังเป็นทุกข์ ผู้ที่ปฏิบัติธรรมจะต้องปฏิบัติให้ตรง ให้รู้ว่าสภาพธรรมทุก ๆ ขณะนี้ไม่ใช่ตัวตน เป็นอนัตตา ถ้าปฏิบัติอย่างนี้ รู้แบบนี้ จึงจะชื่อว่า เป็นผู้ที่ยึดมั่นคงในพระสัทธรรมที่ได้ยินได้ฟัง คือ ผลจะต้องตรงกับสภาพธรรมตามความเป็นจริง และเหตุก็จะต้องตรงที่จะให้ผลเช่นนั้นเกิดขึ้นด้วย

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังก็น่าที่จะได้คิดว่า ในขณะที่กำลังนั่ง นอน ยืน เดิน พูด นั่ง คิด ประกอบกิจการงาน มีการเห็น มีการได้ยิน มีความสุข มีความทุกข์ มีการคิดนึกต่าง ๆ ในขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน เป็นอนัตตา เมื่อไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลแล้ว สภาพธรรมที่ปรากฏก็ต้องเป็นลักษณะของนามธรรมหรือเป็นลักษณะของรูปธรรม นามธรรมเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป รูปธรรมเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป แต่ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ ก็ไม่มีโอกาสที่จะประจักษ์ลักษณะที่เป็นนามธรรมที่เกิดดับ ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ก็ไม่มีโอกาสที่จะประจักษ์ลักษณะที่เป็นรูปธรรมที่กำลังเกิดดับอยู่ในขณะนี้นั่นเอง

นี่เป็นเหตุ ตรง และธรรมดา แต่ผู้ฟังจะต้องพิจารณาด้วยความแยบคาย ว่า ท่านได้เจริญข้อประพฤติปฏิบัติถูกต้องอย่างนี้หรือเปล่า คือ สติระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง รู้ว่าขณะนี้สติกำลังระลึกรู้สภาพที่เป็นนามธรรม หรือว่าสภาพที่เป็นรูปธรรม ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ โดยที่ไม่ต้องเอ่ยชื่อ คือ ไม่ต้องนึกว่า ขณะนี้กำลังระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมทางตา หรือว่าขณะนี้กำลังระลึกรู้ลักษณะของรูปธรรมทางหู ไม่ต้องเอ่ยชื่อ ไม่ต้องนึกอย่างนี้ เพราะสภาพลักษณะของนามธรรมรูปธรรมทางตาก็กำลังปรากฏ หรือนามธรรมรูปธรรมทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจก็กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น สติระลึกตรงลักษณะให้ถูกต้อง เพื่อปัญญาจะได้รู้ชัดจริง ๆ ในลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมเสียก่อน แล้วภายหลังเมื่อมีความรู้ชัดมากขึ้น ขึ้นขึ้น ละคลายมากขึ้น ก็ย่อมจะประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรมได้

ถ้าท่านผู้ใดเจริญสติเป็นปกติ ระลึกรู้ลักษณะของโลภมูลจิต สราคจิต หรือโทสมูลจิต หรือไม่ว่าจะเป็นกำลังเห็น กำลังได้ยิน สุขเวทนา ทุกขเวทนา ตามปกติ จะมีผู้หนึ่งผู้ใดไปยับยั้งผู้ที่เจริญสติเป็นปกติ ไม่ให้รู้ลักษณะของรูปธรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจได้ไหม

ถ้าผู้นั้นเจริญสติระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปเป็นปกติ ผู้นั้นก็ต้องประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรม โดยที่ผู้นั้นก็ไม่สามารถจะไปยับยั้งว่า ไม่ให้รู้ ไม่ให้ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไป

โลภมูลจิต สราคจิต เป็นของธรรมดาที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ใครสามารถประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของโลภมูลจิตได้ ผู้นั้นก็ต้องเป็นผู้ที่สติระลึกรู้ลักษณะของโลภมูลจิต ส่วนผู้ใดที่ไม่ระลึกรู้ลักษณะอย่างนี้ ทั้ง ๆ ที่ได้ศึกษามานานว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา สังขารธรรมทั้งหลาย ทั้งจิต ทั้งเจตสิก ทั้งรูป เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป แต่สติของผู้นั้นไม่เคยระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติ ไม่เคยระลึกรู้ลักษณะของโลภมูลจิตของสราคจิตเลย ใครก็ดลบันดาลให้ผู้นั้น

ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของโลภมูลจิตของสราคจิตไม่ได้ นี่เป็นเหตุเป็นผลตามธรรมดาที่ท่านผู้ฟังจะพิจารณาได้ว่า เหตุกับผลจะต้องตรงกัน

สำหรับชีวิตของปุถุชนกับพระโสดาบันบุคคล มีอะไรบางอย่างที่ต่างกัน เพียงด้วยการเห็น เพียงด้วยชีวิตความเป็นอยู่ ไม่สามารถที่จะรู้ได้เลย นอกจากจะได้ประพฤติปฏิบัติหนทางที่ทำให้ผู้นั้นเป็นพระโสดาบันบุคคล จึงจะรู้ว่า ผู้นั้นได้ปฏิบัติเช่นนี้จึงสามารถที่จะละความไม่รู้ลักษณะของนามและรูป หรือความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ ไม่มีวิจิกิจฉา ไม่มีความเห็นผิด ไม่ว่าจะกำลังเห็น กำลังหวัระะ กำลังร้องให้อยู่ในสถานที่ใด ผู้ที่เป็นพระโสดาบันแล้ว ท่านไม่มีความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเลย

เพราะฉะนั้น สภาพธรรมทั้งหลายที่ปรากฏในชีวิตทุก ๆ วัน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา หรือสภาพที่กำลังเห็นในขณะนี้ ไม่ว่าจะเป็นเสียงที่ปรากฏทางหู หรือว่าการได้ยิน หรือว่าการรู้เรื่อง ความชอบใจ ความไม่ชอบใจต่าง ๆ ทั้งหมดเป็นธรรมที่ผู้เจริญสติสามารถประจักษ์ความจริงได้ว่า เป็นธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วก็ดับไป

บางท่านยังไม่เข้าใจการเจริญสติปัฏฐานอย่างถูกต้อง จึงคิดว่า จะเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวันไม่ได้ เพราะมีคำถามว่า จะมีอันตรายเกิดขึ้นถ้าเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน เช่น บางท่านกลัวเหลือเกินว่า เวลาที่ขบรณนต์แล้วก็เจริญสติด้วย รกก็จะชน หรือกลัวเหลือเกินว่า เวลาที่กำลังเดิน บิณฑบาตแล้วเจริญสติด้วย ก็จะไม่รู้ว่าใครนิมนต์ แล้วจะไม่ได้อาหารบิณฑบาต ความกลัวอย่างนี้ผิดหรือถูก อุบัติเหตุรณนต์ที่ชนกันทุกวันนี้เพราะผู้ที่ได้รับอุบัติเหตุนั้นเจริญสติหรือเปล่า ลองไปสอบถามดูว่า ผู้ที่มีอุบัติเหตุชนนั้นกำลังเจริญสติหรือเปล่า

แต่เพราะความเข้าใจผิด ความเห็นผิดคลาดเคลื่อนจากสภาพธรรมตามความเป็นจริง ทำให้ดำริผิด นึกผิด นึกไปจนกระทั่งว่า ถ้าเจริญสติแล้วจะได้รับโทษ จะเกิดอันตรายขึ้น นั่นไม่ใช่ลักษณะของสติ

ปุถุชนลืมได้ไหม ตามปกติธรรมดาลืมได้ไหม พระโสดาบันบุคคลลืมได้ไหม หรือว่าเป็นพระโสดาบันบุคคลแล้วไม่ลืมอะไรเลย สิ่งที่เกิดกันระหว่างปุถุชนกับพระโสดาบันบุคคลนั้น คือ พระโสดาบันบุคคลไม่เห็นผิดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เพราะท่านรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม กระจัดกระจายสิ่งที่เคยประชุมรวมกันทำให้เกิดการยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

เพราะฉะนั้น ขอให้ท่านคิดพิจารณาให้ถูกต้องว่า ถ้าท่านเจริญสติเป็นปกติในชีวิตประจำวันแล้ว จะเกิดโทษ เกิดภัย เกิดอุบัติเหตุได้ไหม หรือถึงแม้ว่าท่านไม่ได้เจริญสติเลย ก็ขับรถยนต์ชนกันอยู่เสมอ ๆ ทุกวัน ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เจริญสติ

โดยมากท่านคิดว่า เวลาที่หลบหลีกอันตรายนั้นไม่ใช่นามธรรม ไม่ใช่รูปธรรม เฉพาะเวลาที่อันตรายยังไม่เกิดขึ้นท่านจึงคิดว่า ท่านเจริญสติได้ กำลังเจริญสติ กำลังเดินไปยังไม่มีการอันตรายมา เพราะฉะนั้น ก็ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมรูปธรรมได้ แต่พอมีอันตรายจะเกิดขึ้น ท่านคิดว่าเจริญสติไม่ได้แล้ว นั่นไม่ใช่เหตุผลที่ถูกต้อง และนั่นไม่ใช่ลักษณะของการเจริญสติ เพราะไม่ว่าอันตรายยังไม่เกิดขึ้น สติก็ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมรูปธรรมได้ หรือแม้ว่ากำลังมีการอันตรายเกิดขึ้น มีการหลบหลีกอันตราย ไม่ว่าจะเป็นการขับรถยนต์ หรือไม่ใช่ขับรถยนต์ก็ตาม ขณะใดที่กำลังหลบหลีกอันตรายก็ไม่ใช่อัตโนมัติ ไม่ใช่สัตว์บุคคลเหมือนกัน ผู้ที่เจริญสติแล้วสามารถจะรู้ได้ว่า ขณะนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรม เป็นแต่เพียงรูปธรรม แต่ผู้ที่ไม่เจริญสติจะทราบได้ไหมว่า ในขณะที่หลบหลีกอันตรายนั้นก็ไม่ใช่อัตโนมัติ ไม่ใช่บุคคล เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น

มีท่านผู้ฟังที่กล่าวว่า การเจริญสติพื้นฐานของท่านจะคลาดเคลื่อน ท่านสงสัยว่า การที่จะคลาดเคลื่อนไปนั้นจะคลาดเคลื่อนไปอย่างไร ถ้าขณะนี้สิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นแล้วปรากฏแล้ว ที่จะไม่คลาดเคลื่อนก็คือ สติระลึกตรงลักษณะที่กำลังปรากฏทันที นี่เป็นสิ่งที่ควรจะได้พิจารณา เพื่อการเจริญสติพื้นฐานของท่าน

ปัญญาจะรู้ทั่ว แล้วก็รู้ชัดจริง ๆ แล้วก็ไม่ได้คลาดเคลื่อนไปจากสภาพธรรมที่กำลังปรากฏด้วย

ถ. ถ้าไม่ได้ธรรม ... (ไม่ได้ยิน) หรืออย่างไร

ส. ใครบังคับใครได้ ให้สติของใครระลึกที่กาย หรือที่เวทนา หรือที่จิต หรือที่ธรรม จะบังคับให้คนนั้นระลึกทางตา คนนี้ระลึกที่หู ไม่ให้ระลึกทางอื่น ไม่ให้คิด ไม่ให้นึกเลย ใครบังคับใครได้

ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เป็นผู้ที่ไม่มีปกติเจริญสติ คือ สติระลึกทันทีที่ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏโดยไม่คลาดเคลื่อน ไม่ให้ค้นหาหรือความเห็นผิดในข้อปฏิบัติชักพาให้ไปที่อื่น

